

DANSK DENDROLOGISK ÅRSSKRIFT

Ælme-allé vest for Sct. Hans Hospital

I

UDGIVET af DANSK DENDROLOGISK FORENING

1950

DANSK
DENDROLOGISK
ÅRSSKRIFT

Udgivet af

DANSK DENDROLOGISK FORENING

I

1950

KØBENHAVN . EGET FORLAG

INDHOLD

DANSK DENDROLOGISK ÅRSSKRIFT	7
JENS ØSTERGAARD: Skærm-Ælm, <i>Ulmus laevis</i> Pall. Et bidrag til vor viden om artens forekomst og trivsel i danske haver, parker og skove	9
CHR. GANDIL: Misteltenen, <i>Viscum album</i> L.....	39
H. NILAUS JENSEN: Om slægten <i>Corylopsis</i> Sieb. & Zucc.	76
JOHAN LANGE: Sortpoppe, <i>Populus nigra</i> L. i København.....	79
EKSKURSIONER i 1949	81
FORENINGSMEDDELELSER.....	94
MEDLEMSLISTE pr. 1. juli 1950.....	95

Redaktion: K. GRAM

Hftet er ikke i almindelig handel. Sålænge oplag haves, kan det
erhverves af foreningens medlemmer for kr. 15.-.

DANSK DENDROLOGISK ÅRSSKRIFT

DANSK DENDROLOGISK FORENING, som blev stiftet den 4. april 1949, udsender hermed sit første årsskrift. Det er vort håb, at foreningens økonomi vil tillade, at vi i fremtiden vil kunne udsende et lignende hefte hvert år. Dog vil det også være nødvendigt, at vore medlemmer til bestyrelsen sender bidrag til årsskriftet. Sådanne vil blive forelagt bestyrelsen og redaktionen, som vil skønne over hvormeget af det indkomne stof, der kan blive plads (og råd) til at optage. Artikler og meddelelser, som indsendes til offentliggørelse, må være skrevet på maskine, såvidt muligt uden rettelser, og være affattet således, at korrekturrettelser imod manuskriptet undgås. Meddelelser, der menes at have interesse udover Norden kan forsynes med et resumé på et verdenssprog eller affattes på et sådant og da bringe et dansk resumé. Oversættelsen af en afhandling eller et resumé må forfatteren selv bekoste, og redaktionen må kræve, at artikler på et fremmed sprog er gennemset og anerkendt af en, der er fortrolig med det pågældende sprog. Endvidere gælder følgende regler:

1. Personnavne i teksten skrives med **KAPITÆLER** eller mærkes med enkelt understregning.
2. Latinske plantenavne skal trykkes med *kursiv* og mærkes i manuskriptet ved understregning med bølgelinie.
3. Ord eller sætninger, som særlig skal fremhæves, kan enten sættes med **fedt** og da mærkes med dobbelt understregning, eller spærres, hvilket kan markeres dels ved direkte at skrive det pågældende spærret i manuskriptet, dels ved brudt understregning.
4. Fodnoter bør undgås.
5. Figurforklaringer skrives på særskilte ark og lægges ved den side, hvor figuren hører til (er det f. eks. s. 7 mærkes figurforklaringen 7*).
6. Figurerne nummereres med arabiske tal, delfigurer mærkes med bogstaver.

7. Litteraturfortegnelsen skrives på særlige ark og lægges sidst i afhandlingen; den kan enten være ordnet efter gangen i teksten og nummereret, således at f. eks. 7) i teksten henviser til nr. 7 i fortegnelsen, eller den kan være alfabetisk ordnet efter forfatterens efternavne og publikationsåret, således at henvisningen i teksten kan lyde: REHDER, 1940 a (nemlig hvis der er citeret flere arbejder af REHDER fra 1940).

Honorar for afhandlingerne formår vi ikke at give, ligesom redaktøren heller ikke får noget for sin ulejlighed, men hver forfatter får 50 særtryk frit, idet dog korte meddelelser ikke leveres hæftet i omslag. Ønskes titel trykt på omslaget må dette bestilles og betales efter regning af forfatteren. Ønskes mere end 50 særtryk må det også bestilles og betales efter regning.

Og så håber vi, at DANSK DENDROLOGISK ÅRSSKRIFT vil blive til glæde for foreningen og dens medlemmer.

Bestyrelsen og redaktionen.

SKÆRM-ÆLM, *Ulmus laevis* Pall.

Et bidrag til vor viden om artens forekomst og trivsel
i danske haver, parker og skove.

Af JENS ØSTERGAARD

Indledning.

I den foreliggende danske litteratur findes Skærm-Ælm kun omtalt som plantet og enkelte steder forvildet; således skriver C. H. OSTENFELD (1918, s. 430): »Denne Art plantes hist og her ved beboede Steder f. Eks. i Parker, Herregaardshaver og som Allétræ« og C. A. JØRGENSEN (E. ROSTRUP, 1947, s. 156): »Plantet og forvildet h(ist) og h(er)«.

Det i Universitetets Botaniske Museum, København beroende herbariemateriale fra forskellige, danske voksesteder (i det følgende betegnet UBM) har dels — især for de nyere indsamlingers vedkommende — angivelsen »plantet«, dels ingen sådan oplysning, men de anførte findesteder gør det sandsynligt, at den ikke har været vildtvoksende.

Det materiale, som er fremskaffet ved Topografisk Botanisk Undersøgelse af Danmark, specielt 1917 indhentede oplysninger fra skovdistrikter og skovejere (i det følgende betegnet TBU), og som beror på ovennævnte museum, indeholder foruden adskillige oplysninger om forekomst som plantet, tre med tilføjelsen »vild«. Se afsnittet: Forekomster og fund.

Hertil kommer, at J. IVERSEN i et ikke trykt foredrag i Dansk Botanisk Forening (10. dec. 1942): »Skærm Elm som dansk Skovtræ« formodede, at en snes eksemplarer, som han havde fundet i Vignæs bønderskove, ikke var plantet der, men skulle stamme fra en formodet, større udbredelse af arten i den første del af den post-glaciale varmetid (1. egeblandingsskovs periode, den ældre stenalder). Som mose- og søaflejringer viser (IVERSEN, 1941) var støv (pollen) af Ælme-arter almindeligere i denne periode end nogen-

Fig. 1. *Ulmus laevis* i Nørre Hospitals haver. E i fortegnelsen.
Fot. K. Furst 1949.

sinde før eller senere: 15–20% af det samlede antal træpollen mod 2–3% i de efterfølgende perioder indtil nutiden. Denne formodede reliktførelse skulle svare til den som vildt anerkendte forekomst på Öland.

Artens nuværende, naturlige forekomster har følgende grænser. Østgrænsen går gennem Estland, Letland, Lithauen og Vest-Rusland til Krim og Kaukasus. Sydgrænsen løber fra Sortehavet over Nord-Balkan og Nord-Italien til Frankrig. Vestgrænsen: Gennem Frankrig, Belgien og Holland til Holsten og måske Sydslesvig, hvor den kommer Danmark nærmest med en formodet naturlig forekomst mellem Husum og byen Slesvig (PRAHL, 1889–90). En noget sikrere oplysning går ud på, at arten er vildt i Holsten (Hohenwestedt til Treia ved Ratzeburger See og Lübeck) derimod ikke i Sydslesvig (A. CHRISTIANSEN, 1913, s. 2).

Fig. 2. *Ulmus laevis* i Finseninstitutets have, set fra Næstvedgade. D i fortegnelsen. Fot. K. Fürst 1949.

Bortset fra den nævnte forpost på Öland, går den ikke nord for Østersøen. Men det er dog ikke på forhånd udelukket, at Skærm-Ælm kan være spontan i det sydlige Danmark, selv om dens største hyppighed er knyttet til områder med udpræget fastlandsklima (middeltemperatur i januar indtil $\div 6^{\circ}$ à 8°C , i juli indtil 24°C og årlig nedbør 50–100 cm, størst i juni).

Nomenklatur.

Gennem tiderne har arten, ligesom de fleste andre planter, været forskelligt benævnt såvel på latin som på dansk.

Ulmus hollandica du Roi 1772, ikke Miller 1768. *U. laevis* (el. *laevis*) Pallas 1784. *U. pedunculata* Fougereux 1784. *U. effusa* Willde-

Fig. 3. *Ulmus laevis* i Hans Tavsens Park. I₂ i fortegnelsen.
Fot. K. Fürst 1949.

now 1787. *U. ciliata* Ehrhart 1791. *U. octandra* Schkuhr 1791. *U. racemosa* Borkhausen 1800 ikke Thomas 1831. *U. fungosa* Aiton (Rafn 1800). Af disse navne skal ifølge de internationale, botaniske nomenklaturregler navnet *U. laevis* Pall. stå som det eneste gyldige, da det er det ældste utvetydige navn (Pallas' navn forelå på tryk nogle få måneder før Fougereux's og du Roi's navn var tidligere af Miller brugt om en anden plante). Foruden disse navne træffer man forskellige steder følgende navne, som dels er direkte forkerte, dels skyldes en fra vor afvigende opfattelse af artsafgrænsningen. *U. belgica* Lod. Burgsdorf, *U. glabra* Mill., *U. campestris* L., Reit. (M. G. SCHÆFFER 1799 a, s. 302, 1799 b, s. 187–188).

De danske navne har været følgende: Hollandsk Alm, Langstilket Alm (SCHÆFFER l. c., C. G. RAFN, 1800, 2., s. 260, I. W. HÖR-

Fig. 4. *Ulmus laevis* i Finseninstitutets have. D i fortegnelsen.
Fot. K. Fürst 1949.

NEMANN, 1806, s. 251). Bredbladet Ælm (HORNEMANN l. c.). Stilkblomstret Ælm (I. W. HORNEMANN, 1840-41, s. 71). Skjærmblomstret Ælm (JOH. LANGE 1850-51); dette navn er derefter, dog med bortfald af j, herskende indtil det forkortes til Skærm-Ælm (C. RAUNKJÆR & C. H. OSTENFELD, 1922), som adskillige siden har brugt. Endelig har JOHAN LANGE D.Y., 1949 i overensstemmelse med et siddende navneudvalg regler ændret navnet til Skærmelm.

Botaniske bemærkninger.

Skærm-Ælm kendes på de langstilkede blomster, de ret små, randhårede frugter, de slanke, spidse knopper og den næsten fuldstændige mangel af gaffelgreneede sidenerver i de ret langstilkede, ved

Fig. 5. *Ulmus laevis* i Finseninstitutets have. D i fortegnelsen.
Fot. K. Furst 1949.

grunden oftest stærkt skæve, på oversiden næsten glatte (ikke ru), på undersiden dunhårede blade, der er bredest ovenfor midten. Den opnår — ligesom de almindeligt plantede Storbladet og Småbladet Ælm — op til 30 m i højde; barken på de unge grene er brun, senere bliver den ligesom stammen lysegrå med tilbøjelighed til at skalle af i flager (se fig. 4). Kronen er noget åben og udbredt (effusus) med forholdet kronediameter : træets højde = $7:11 = 0,64$ (gennemsnit af 13 nogenlunde fritstående træer). Rodhalsen er oftest bred med langt udløbende rodgrene (fig. 5). Stammen kan være fuldstændig ren (f. eks. D i tabellen og fig. 5), men de fleste har skud forneden. Rodskud, især nær stammen, forekommer hyppigt. Dens ved siges at være mindre værdifuldt end de andre Ælmes (OPPERMANN, 1911–16, s. 87).

Skærm-Ælm står botanisk set Amerikansk Ælm, *U. americana* L. (*U. alba* Raf.) meget nær; hos denne sidste er bladene dog bredest omtrent på midten og knapt så skæve ved grunden, og dens knopper er ikke særlig slanke; dens bark er — i hvert fald i dens hjemland — længdefuret. Amerikansk Ælm, der er hjemmehørende i det østlige Nord-Amerika, synes at foretrække lav, fugtig bund og benævnes også i Staterne »Water Elm« foruden det almindelige navn »White Elm«.

Fænologiske iagttagelser.

I årene 1867–86 var *Ulmus laevis* med blandt de træer, for hvilke løvspring, blomstring, frugtmodning og løvfald noteredes; A. OPPERMANN (1890, se også den der citerede litteratur) har behandlet materialet statistisk. Det fremgår heraf, at Skærm-Ælm gennemsnitlig blomstrer (14 iagttagelser) 29/4, er fuldt udsprungen (17 iagt.) 18/5, har moden frugt (5 iagt.) 23/6, og at løvfaldet (11–17 iagt.) forløber med gennemsnitlig 20% faldet 7/10, 70% 21/10 og 90% 1/11.

Forekomster og fund.

Fra Hørsholm (Hirschholm) Planteskole har vi de første vidnesbyrd om arten i Danmark. Lederen af planteskolen fra 1787–1822 M. G. SCHÆFFER omtaler den (1799 b, s. 187): »... de mange Træer af denne Art ved Hirsholms Slot ... bære hvert Aar en stor Mængde Frø uden at et eneste Frøkorn er dueligt.« C. G. RAFN (1800) skriver: »Dyrkes i Plantager f. Ex. ved Hirschholm«. Dog må det bemærkes, at i fortegnelser fra 1796 til 1829 over planter, som »uden Afsavn for Kgl. Skovdistrikter kunne til Liebhaveere underhaanden afhændes fra den hirschholmske Planteskole«, findes Skærm-Ælm ikke nævnt (Rigsarkivet, Rtk., Skov- og Jagtvæsen, Gr. 5).

I. W. HORNEMANN (1840–41, s. 71) siger angående *U. effusa* Willd. (altså *U. laevis*) og *U. suberosa* Moench (Kork-Ælm): »... vil jeg kun fremsætte den temmelig sikre Formodning om, at de er forvildede fra Planteskoler, hvor man temmelig hyppig finder dem henplantede«.

Det er dog sjældent at se arten opført i planteskole-kataloger og skovfrø-fortegnelser. Ved gennemgang af en række sådanne kataloger fra 1830'erne til århundredskiftet, beroende i Det kgl. Bibliotek, er *U. laevis* ikke fundet omtalt, men derimod *U. americana* i få tilfælde: C. EXHARDT (Kiel), V. LØVE (Kbhvn.), A. E. JENSEN (Helsingør) O. HØEGH HANSEN (Tåstrup) samt JOHS. RAFN: Skovfrø-

analyser gennem 25 Aar, 1887–1912, hvor den omtales med 1 prøve. I 1904 udgav FRIDLEV KØSTER, Brabrand v. Århus: Illustreret og beskrivende Plantekatalog for Have- og Skovbrug, hvori Skærm-Ælm er opført til salg. Udover dette enkelte tilfælde har det ikke været muligt at finde den i en ret omfattende samling skovfrø- og planteskole-kataloger fra indeværende århundrede. Fra mellem-europæiske planteskoler har den været udbudt, således f. eks. i en række år omkring århundredskiftet fra L. SPÄTH, Berlin.

Det fremgår af ovenstående, at træet hverken har været eller er videre kendt indenfor planteskolefaget i Danmark.

I det følgende omtales ganske kort alle danske findesteder ordnet efter landsdelene og indenfor disse begyndende med de ældste fund.

Jylland: 1885, Ribe Plantage, 1 km n. for Ribe (H. MORTENSEN, 1886, s. 178); plantagen er anlagt 1802 og har skovagtig karakter med afvekslende partier af løv- og nåletræer; det er ikke lykkedes at skaffe sikkerhed for, om arten endnu findes der, hvilket dog er sandsynligt. — 1891, Frederikshavns kommunale parkanlæg, »Plantagen« ved vejen til Hjørring (VALDEMAR SCHMIDT, 1892, s. V); se nedenfor i fortegnelsen over nærmere omtalte forekomster under bogstav A, lignende henvisninger er i det følgende anført som: se fort. A (UBM, leg. Valdemar Schmidt 1901). — 1899, Ny Skivehus, Skive, i byens vestlige udkant (UBM leg. J. Lind og 1901); træerne findes sandsynligvis ikke mere, de må formodes fældede under byens stærke udvikling i de senere år. — 1917, Børglum Klosterskov, 17 km øsø for Hjørring (TBU, Skovrider Sørensen: »plantet«). — 1917, Dronningborg, 3 km nø for Randers (TBU, Skovfoged Alf. Jensen: »vild og delvis plantet og selvsaaing«). — 1917, Sofiendal, 9 km nnv for Skanderborg (TBU, Kammerherreinde Rosenkrantz: »plantet«).

Fyn: 1881, Kohaven, 1 km sv for Broholm (UBM, leg. E. Rostrup). — 1910, Nordfyn, »Ikke sj. plantet ved gamle Gaarde og Landsbyer«. (ANTON ANDERSEN, 1910, s. 405). — 1917, Hofmangave, 16 km nnø for Odense (TBU, Hofjægermester Hofman Bang: »plantet, enkelte«). — 1917, Gyldensten, 3 km ø for Bogense (TBU, Skovrider Steenberg: »vild«).

Sjælland: 1837, Helsingør, ulæseligt stednavn (UMB, leg. Apoteker Schack Steenberg). — 1839, ved Lundehuset paa veien til Bernstorf (UBM, leg. Joh. Lange). — 1845, Forstbotanisk Have, Charlottenlund (B. KAMPHØVENER, 1845), forsvundet i 1871 (JOH. LANGE, 1871, s. 31). — 1855, Klassens Have (UBM, leg. Alfr. Benzon). — 1857, Sorte Hest, bag Vesterbro (UBM, leg. E. Rostrup). — 1860 Landbohøjskolens Have, se fort. G. — 1862, Alléen Syd for

Fig. 6. Allé af *Ulmus laevis* og *U. glabra* vest for Sct. Hans Hospital.
C, d-e i fortegnelsen, set fra marken vest for alléen. Fot. 1949.

Bidstrup, Roskilde, se fort. C. — 1873, Botanisk Have, se fort. F. — 1873, Flakkebjerg Institut, 10 km s for Slagelse (P. NIELSEN, 1873, s. 344); træerne eksisterer næppe mere. — 1873, Snedinge Hovedgaard, ca. 10 km øsø for Skelskør (P. NIELSEN l. c.); det er ikke lykkedes at få oplyst, om arten findes der endnu. — 1879, Svane-mosegaardsvej, Frederiksberg, se fort. H. — 1885 (?), Gjorslev Have, se fort. K. — 1929, Hans Tavsens Park, København, se fort. I₁. — 1937, Mellem Søllerød og Nærum (UBM, leg. Sv. Andersen). — 1943, Finseninstitutet, København, se fort. D. — 1944, Gjorslev Park (Gunnar Bergsten, håndskrevet fortegnelse i godsets eje), se fort. K. — 1945, Nørre Hospital, København, se fort. E. — 1946, Hørsholm Planteskole, se fort. J. — 1949, Hørsholm Slotshave, se fort. J. — 1949, Sct. Jørgensbjerg Kirke, Roskilde, se fort. B. — 1949, Hans Tavsens Park, København, se fort. I₂.

Lolland: 1857 og 1875, Stensgaards Skov (UBM, leg. E. Rostrup, NB under stedsbetegnelsen Stenskov); 1872 anfører Rostrup herfra »1 stort Expl.« (LANGE og MORTENSEN, 1878-79, s. 204); i følge oplysninger fra K. Wiinstedt fandtes det endnu i begyndelsen af 1940-erne. — 1863, Borgø i Maribo Sø (UBM, leg. E. Rostrup). — 1865, Aalholm Park (Landbohøjskolens herbarium, leg. A. Weilbach);

A. WEILBACH, 1866, s. 43: »et Exemplar 45 Fod høj«. 1897 eksisterede det endnu (JOHS. THOLLE, 1931, s. 117). — 1879, Knuthenborg, »et gammelt Træ« (LANGE og MORTENSEN, 1884, s. 87). — 1942, Vignæs Sogns Præsteembedes Skov (J. Iversen, se indledningen og fort. L).

Falster: 1917, Systofte Skov, 2 km nnø for Nykøbing (TBU, Skovrider Termansen: »plantet, almindelig«).

Møn: 1917, Liselund Have (UBM, leg. F. Rosenkrantz »et meget stort, gammelt Træ«, se fort. N). — 1927, Skovrand ved Marienborg, 7 km sv for Stege (UBM, leg. C. H. Ostefeld, se fort. M).

Bornholm: 1864, Rabekkegaard i Knudsker, 3 km ø for Rønne (JOH. LANGE, 1864, et træ, oplysning fra skoleinspektør Hjorth); om dette vistnok ikke pålidelige fund skriver J. BAAGØE 1866, s. 21: »Angivelsen af dette Træ fra Rabekkegaarden paa Bornholm ... beroer, ifølge Meddelelse af Hoff, paa en urigtig Bestemmelse«. Imidlertid er oplysningen gentaget i JOH. LANGE, 1886–88 og i ELLEN HANSEN, 1943, s. 213. — 1883, Stenseby i Bodilsker, 5 km sv for Neksø (N. H. BERGSTEDT, 1883, s. 158: »Plantet ved Stensby i Bod.«). — 1917, Pedersker Kommune (TBU: »vild, sjælden og plantet, sjælden«). — 1941, Aarsdale (Palle Johnsen, medd. af Arne Larsen).

Fortegnelse over nærmere beskrevne forekomster af 114 eksemplarer.

A. Frederikshavns kommunale parkanlæg »Plantagen«.

Den er beliggende inde i byen i tilslutning til kirkegården. Anlægelsen påbegyndtes 1840 og »1843 plantedes 32.000 træer af forskellige slags«. Den nordøstlige del er det først anlagte stykke. Et areal på $1\frac{1}{2}$ tdr. land, som tilhørte den nord for liggende kirkegård, var påbegyndt tidligere — antagelig ca. 1820 — og kom ved mageskifte ind under plantagen, som nu har en størrelse på 3,3 ha. (Efter oplysninger i Stephan Nyelands manuskriptsamling i Landbohøjskolens Bibliotek, Peder Chr. Pedersens bog, »Fladstrand – Frederikshavn«, 1942, og skovfoged E. Hvirring, Frederikshavn).

Jordbunden er postglaciale aflejringer bestaaende af marint sand og grus, og som det er meddelt mig af skovfoged Hvirring: »Jordbunden er af ringe kvalitet. Under et tyndt lag muld kommer grus eller sand og derunder tørvagtig jord«.

Selv om en del af træerne, formentlig nr. 7, 8 og 9 står på et område, som tidligere har tilhørt kirkegården, hvor tilplantningen angives påbegyndt tidligere, er dog alle eksemplarer af *U. laevis* formentlig plantet samtidigt i 1840'erne, leveret fra en planteskole, der

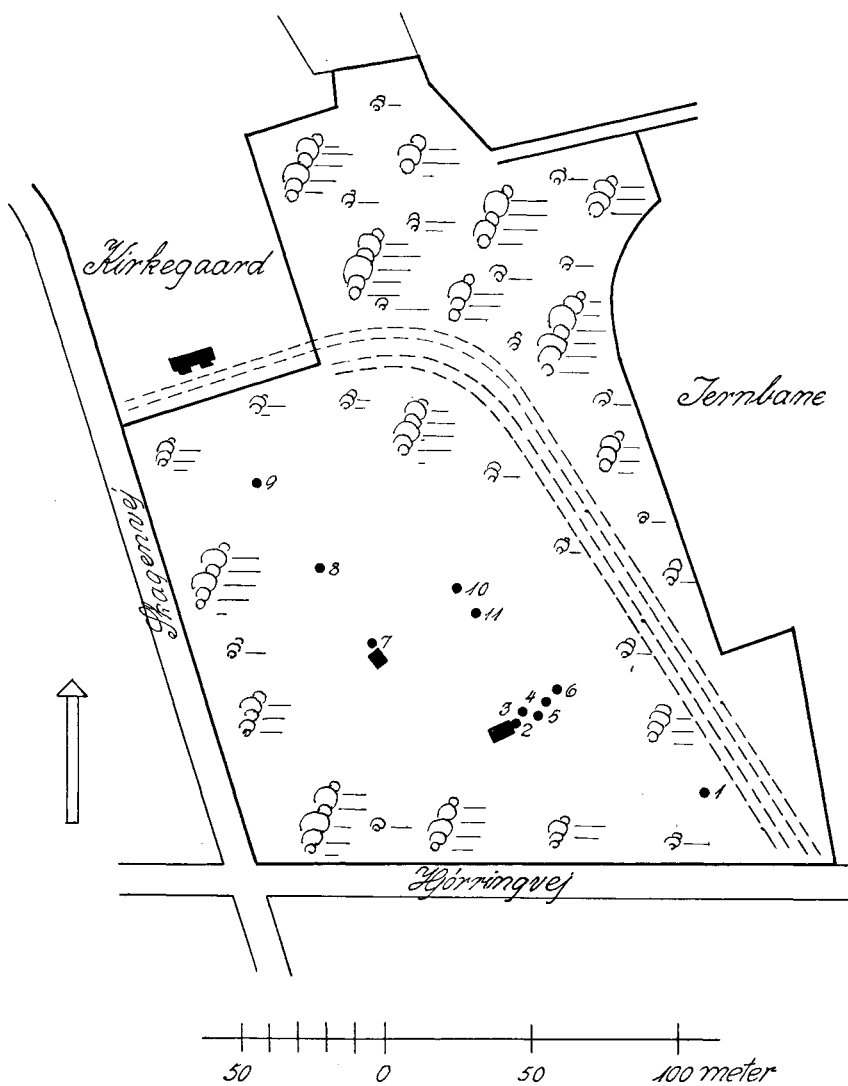

Fig. 7. Skitse af »Plantagen« i Frederikshavn. A₁₋₁₁ i fortegnelsen.

netop tilfældig har haft dem til salg. Det er vilkårene, hvorunder de vokser, som har givet dem forskellig udvikling og størrelse.

Træernes rødder ligger højt, og træerne, som er sunde, angives at have »stærk vanrisdannelse«, og som følge deraf »knudret stamme fra jordoverfladen til kronen«, og det voldte derfor en del vanskelighed at få pålideligt mål af stammeomfanget.

Forf. så en del af træerne i sommeren 1929, da jeg under et besøg i byen og »Plantagen« af daværende kommunegartner M. Sø-

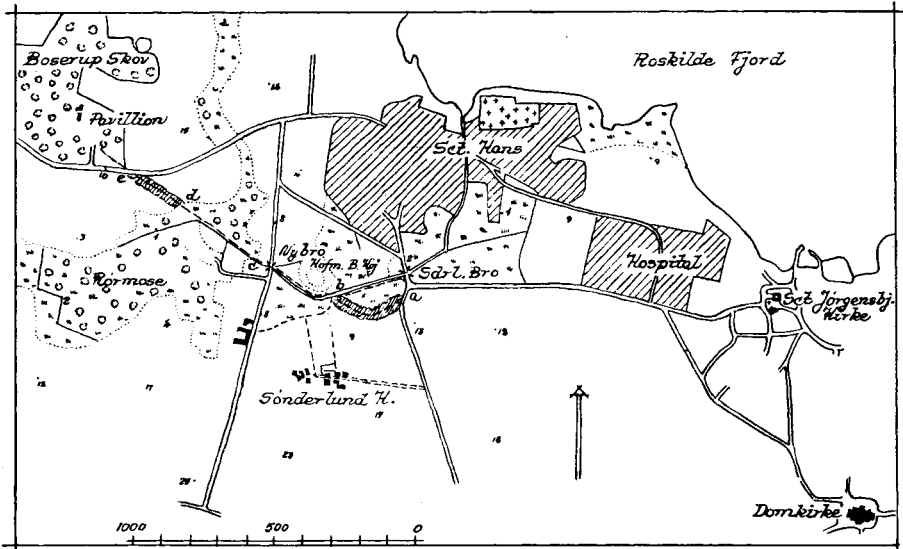

Fig. 8. Sct. Hans Hospital, Roskilde, med omgivende terræn ved år 1912.
Højdetal i, m. Se B og C i fortegnelsen.

rensen blev spurgt om arten. Træbestanden i »Plantagen« var alsidig af »hjemlige« arter, dog fandtes enkelte *Pterocarya*.

De foreliggende oplysninger om træernes tilstand er meddelt mig af skovfoged E. Hvirring og distriktsgartner R. Henriksen, som endvidere har indskitseret træerne på omstående plan.

B. Ved Sct. Jørgensbjerg Kirke, Roskilde.

Dette træ har jeg tilfældigt fundet under en tur til Sct. Hans Hospital i marts 1949. På den åbne plads nord for kirken lå Sct. Jørgensbjerggaard (nedrevet ca. 1936), hvor den i sin tid kendte Kunstgartner Frantz Wendt havde sin planteskole og frøhandel fra 1851 til 1889. Træet, som med rimelighed må antages plantet af Wendt, står oven for en nordskråning 50 m nord for kirken, udsat for vinde fra Roskilde Fjord. Vindene har ikke formået at bøje det.

C. Alléplantet sti syd og vest for Sct. Hans Hospital, Roskilde.

Stien begynder umiddelbart syd for Sønderlundbroen og slutter ved vejen, der fra Sct. Hans Hospital fører til Boserup og Kattingeværk hospitaler. De beplantede strækninger, på kortskitsen a-b, c og d-e, udgør tilsammen ca. 500 m.

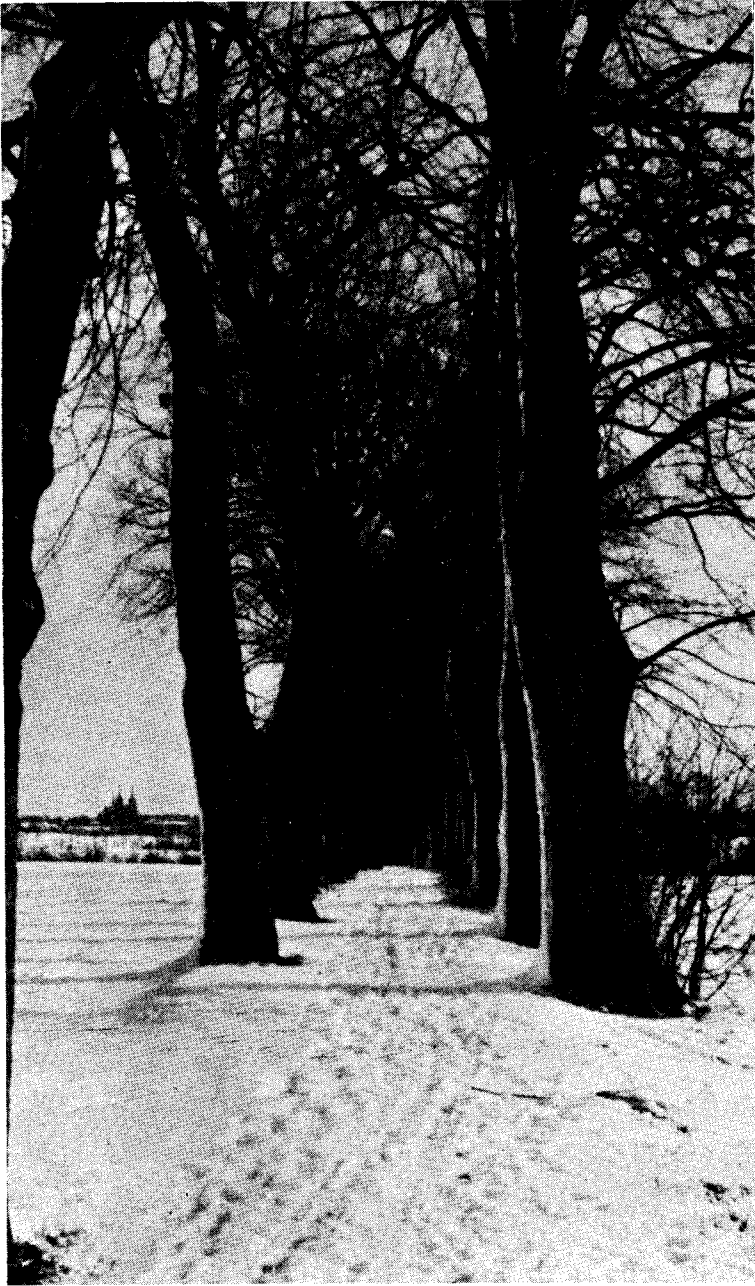

Fig. 9. Allé af *Ulmus laevis* og *U. glabra*. Samme som i fig. 6.
Set fra punkt e (smlgn. fig. 8). Fot. 1949.

Tabellarisk oversigt

Træernes alder er sat i parentes, hvor den er usikker. Højden er omtrentlig bestemt ved undtagen for A, 1-11, der er målt i 150 cm's højde. Kronediameteren er for A, 1-11 målt enten let foran + angiver den sydlige halvdel af kronen, tallet efter, den nordlige halvdel. Meddelelser

Sammenhørende plantning litr.	Voksested	Træ nr.	Jagttagelses- år	Plantnings- år	Højde m
*A	Frederikshavns off. park- anlæg »Plantagen«	1	1948 og	(1843)	18-20
		2			—
		3	1949		—
		4			—
		5			—
		6			—
		7			18,0
		8			20,0
		9			21,0
		10			18-20
		11			—
B	Roskilde, Sct. Jørgensbjerg		1949		17,0
C	— Sti, Sct. Hans Hosp. (syd for hospitalet)	a-b: 1	1949	(Før 1862)	24,0
		— 2			22,5
		— 3			20,0
		— 4			18,0
	— ved Nybro	c: 5			24,0
	— vest f. hospitalet	d-e: 6		(Efter 1862)	18,0
		— 7			18,0
		— 8			15,0
		9			10,0
D	København og Frederiksb.: Finsensinstituttet		1948	(1840)	30,0
E	Nørre Hospital		1948		23,0
F	Universitetets bot. Have . .		1949	1873	19,0
G	Landbohøjskolens Have . .		1948	1860	25,0
H	Svanemosegaardsvej		1941		
I	Hans Tavsens Park	1	1948	1909	15,5
	— — —	2	1949	—	16,0

over fortegnelsens træer.

hjælp af en primitiv højdemåler. Stammeomfanget er målt omtrentlig i brysthøjde (ca. 130 cm) øst-vest eller syd-nord; de øvrige træers kronemål er hovedsagelig taget syd-nord, således at talom plantninger, jeg ikke selv har målt er mærket med *.

Stamme- omfang m	Krone- diameter m	Jordbund	Bemærkning
1,50	8,0	Se under omtalen	I sluttet bevoksning, ensidig krone.
1,85	12,0		Fritstående træ.
1,95	10,0		- -
1,25	5,0		} Trykket af en stor lind.
1,65	6,0		
1,40	5,0		
1,55	7,0 + 4,0		Vestlig rand af festplads. Kronen ensidig.
2,35	8,0		- - - - Tveget 5 m fra roden.
3,00	12,0		Tildels fritstående. Tveget 1,5 m fra roden.
1,80	5,5		Tildels sluttet bevoksning.
1,85	6,0	- - -	
1,88	6,5 + 4,5	50 m nord for kirken.	
2,58	8,0 + 6,0	Lermuld	Ved trappe mod Sønderlundvejen.
2,52	8,0 + 6,0		Ved en sti, der fragår mod vest.
2,50	8,0 + 7,0		Står mellem nr. 2 og 4. Rodhalsskud.
2,10	6,0 + 6,0		Står ved b (bro over bækken).
2,55	9,0 + 2,0		Trykket af træer mod nord. Rodhalsskud.
2,00	6,0 + 7,0		Står i nærheden af d.
1,60			Midt mellem d og e. Rodhalsskud.
1,20	3,5 + 3,5		- - - Står tæt ved e.
2,88	10,0 + 10,0	1 m sandbl. muld, derunder stift ler.	Grenefrie stamme måler 9 m.
2,20	8,0 + 8,0	1 m muld, derunder sand.	
2,00	7,5 + 7,5	Lermuld	
2,30	7,5 + 7,0	Muld, derunder stift ler.	
1,38	6,5 + 6,5	65 cm muld, deru. magert ler.	12 træer. Var ryddet 1946.
1,56	4,0 + 5,0	75 cm muld, derunder opfyld.	I parkens østlige ende. I parkens vestlige ende.

Fortsættes.

Fortsat.

Sammen- hørende plant- ning litr.	Voksested	Træ nr.	Iagt- tagelses- år	Plant- nings- år	Højde m
J	Hørsholm, Planteskolen . . .	1	1946		
	— Slotshaven	2	1949		30,0
K	Gjorslev Park	1-2	1949		
		3		20,0	
		4		21,0	
		5			
		6		18-19	
		7			
		8		23,0	
		9		25,0	
		10			
		11-12		11,0	
L	Lolland, Vignæs Sogns Præsteembedes Skov . . .	1	1949		20,0
		2		20,0	
		3		17,0	
		4		20,0	
		5		12,0	
		6		1,5	
		7		20,0	
		8			
		9			
		10			
		11			
		12		15,0	
		13		20,0	
*M	Møn, Marienborg	1	1949	(1865)	25,0
		2			
*N	— Liselund		1949	(1790)	25,0

Hvornår stien er anlagt og tilplantet er det ikke lykkedes at få oplyst. Det er at formode, at træerne enten er plantet af den kendte landøkonom N. Hofman (Bang) eller ovennævnte Fr. Wendt.

N. Hofman (Bang) ejede Bistrupgaard fra 1805-1807(08), hvorefter gården ombyggedes til hospital. N. Hofman havde interesse for fremmede træer, og da den i engen værende banke, liggende ud for den vestligste ende af det første alléstykke (over for punkt b) kaldes N. Hofman Bangs Høj (på kortskitsen betegnet Hofm. B.

Stamme- omfang m	Krone- diameter m	Jordbund	Bemærkning
1,87	8,0+4,0	Muld > 30 cm	Eksisterer ikke mere. Bred rodhals. Rodhalsskud. Tveget i 4 m højde. Tynd krone.
1,4-1,9		Muld 25 cm.	Smågrene tæt v. jorden. Bred rodhals.
1,88		- 25 -	- - - - -
3,27		- 25 -	- - - - -
2,55		- 25 -	- - - - -
2,50		- 25 -	- - - - -
1,25		- 25 -	- - - - -
2,35		Muld > 30 cm.	Tveget i brysthøjde. Trykket af træer.
2,75		- > 30 -	Smågrene 0,5 m o. terræn. Bred rodhals.
2,20		- > 30 -	Tveget i 2 m's højde.
1,0-1,3			Beskadiget af heste; ruiner.
1,45		Se under omtalen.	Omfang målt und. tvegen. Rodhalsskud.
1,00			Buskformet, sværeste stamme målt.
0,90			Trykket af træer.
0,80			Slank, gennemgående stamme.
0,80			Trykket af træer. Rodhalsskud.
			Buskformet, ungt individ.
1,20			Bred (langtudløbende) rodhals.
1,05			Trykket af træer.
			Lille træ, skævt, trykket af træer.
0,40			Lille træ, trykket af træer.
			Tveget, mindre grene fra roden, trykket af træer.
0,50			Tveget, største stamme målt. Rodhalsskud.
1,10			Smukt træ.
1,67	6,0+8,0	Lermuld.	
3,1-3,3		Tørv iblandet ler.	Mindre end nr. 1, forkrøblet.

Høj), som engang har været et pænt lystanlæg, ligger det nær at formode — bevis kan ikke føres — at Hofman (Bang) har plantet alléen som en adgangsvej til anlægget på banken.

Stiens placering i forlængelse af vejen vest på fra Sct. Jørgensbjerg kan også tyde på, at den er anlagt som en adgangssti fra Sct. Jørgensbjerg og Roskilde byer til Boserup Skov, hvor der 1847 opførtes en pavillon, 1851 fik Fr. Wendt overdraget tilsynet med anlægget ved pavillonen for 50 rdl. årlig. Da driften af pavillonen ikke

kunne svare sig, blev beløbet inddraget og Sct. Hans Hospitals gartner overtog tilsynet (oplysninger fra J. Grønvold, Sct. Hans Hospital). Uden at kunne bevise det, har man villet sætte Wendts tilsyn i forbindelse med, at træerne skulle være plantede af ham, og det ovennævnte træ ved nordsiden af Wendts nedlagte ejendom, Sct. Jørgensbjerggaard, stammer sandsynligvis fra Wendts plante-skole, og såfremt det er rigtigt, har han altså haft arten i formering, og det ligger derfor indenfor rimelig formodning, at han har draget omsorg for at få dem anbragt på det egnede sted ved stien.

Træerne på strækningerne a-b og d-e er antagelig plantet i to tempi, hvoraf førstnævnte strækning må være den ældste, det vil sige ca. 100 år eller derover, hvilket deres størrelse for så vidt kan tyde på, medens den sidste strækning formentlig er af senere dato. Forhold, der taler for, at alléen er plantet i to tempi er følgende:

Den første oplysning om alléen er herbariematerialet i Botanisk Museum i København samlet af H. MORTENSEN, dateret 20. juni 1862 med stedbetegnelsen »Alléen Syd for Bidstrup«. Træerne må på dette tidspunkt have haft en vis størrelse for at tiltrække den så kyndige florists opmærksomhed, og herbariematerialet må stamme fra strækningen a-b, som netop er alléen syd for Bistrup. Desuden UBM fra 1887, 1897 og 1899, hvoraf 1897 har stedbetegnelsen: Boserup Mose). Hvornår strækningen a-b er plantet d. v. s. om den er plantet af N. Hofman (Bang) eller på et senere tidspunkt må stå uafgjort hen. På strækningen d-e er træerne mindre, afstandene mellem træerne også noget mindre (se nedenfor), og 85-90 årringe er talt på stødene af to nyfældede træer (noteret i april 1949), inderste og yderste årringe dog noget usikre, træerne var formentlig *Ulmus glabra*, som kan være efterplantninger og derfor yngre end de øvrige på strækningen. Disse to træers fødselsår kan ansættes til begyndelsen af 1860'erne og har næppe været plantet ved stien, da H. M. nedskar sit herbariemateriale 1862. De må dog tilnærmelsesvis være på alder med de øvrige træer, således at strækningen d-e må antages plantet omkring 1862 eller den nærmeste tid derefter. Disse forhold må tyde på, at strækningen a-b er ældre end d-e.

I litteraturen er alléen med Skærm-Ælm syd for »Bidstrupgaard« omtalt af H. MORTENSEN (1872), C. THOMSEN (1874) og JOH. LANGE (1864 og 1886-88).

På strækningen a-b er stien på størstedelen udgravet i den stejle bakkenskråning og den udgravede jord lagt ud mod engen. På stiens øvrige strækninger ved c og d-e er ikke foretaget væsentlige terrændringer, sidstnævnte strækning stiger terrænet fra kote 1 m ved

engen til kote 10 m i vejen syd for Boserup Skov. På strækning a–b står en del af træerne således i oprindelig rå bund til den ene side (sydsiden) og opfyldt antagelig med muld blandet jord til den anden side (nordsiden).

Jordbunden i det omgivende terræn er »lermuld med 1½ spadestik dyb muld« oplyste en beboer i sognet mig under et besøg, og den er i takst 16, d. v. s. at jordbunden for træerne er særdeles god.

Træ nr. 1 står i stiens største udgravning, hvor der ved plantningens udførelse udelukkende må have været rå jord. I den yderste ende af a–b ved b står nr. e 3–4 kun i ringe højde over tilstødende engbund, således at grundvandet må påregnes at findes tæt under jordoverfladen. Det kan ses, at disse to træer skønt sunde er indgået i en stagnerende tilstand formentlig på grund af det nærstående grundvand.

Alléen er med undtagelse af korte strækninger dobbelt. Afstanden mellem træerne er på strækningen a–b 2,9 m mellem rækkerne og i rækken 7 m, og på strækningen d–e er tilsvarende afstande 2,65 m og 6 m. Træerne står i forbandt.

På strækningen a–b findes 28 træer, ved c 4 og på strækningen d–e 22. I alt bliver det 54 træer af arten. De øvrige træer i alléen er Storbladet Ælm.

Træerne står på åbent terræn uden læ fra nogen side, og de synes ikke påvirket af blæsten. Et enkelt mindre træ har en frostkam. Det er meget smukke træer med regelmæssig kronebygning. Træerne har brede rodhalse, som gør dem smukke, og en del af dem har rodhals-skud d. v. s. skud fra stammen tæt ved jordoverfladen eller delvis i jorden (det gælder således nr. 2, 5 og en del af strækningen d–e). I en del af en udyrket græsabat langs strækning d–e findes ung opvækst af arten.

Træerne, se tabellen, har næppe opnået deres maximale højde og vil antagelig kunne nå betydelig højere alder.

D. Finseninstituttets og Radiumstationens Have.

Træet, som jeg noterede i 1943, findes i læbæltet tæt ved Næstvedgade. Dets alder kendes ikke, men på træer af samme størrelse havde man i februar 1944 talt indtil 98 årringe. Træet må antages plantet i 1840'erne. 1858 kaldes stedet »Rosenengen« (I. P. Trap, Kongeriget Danmark 1858). Det af apoteker Alf. Benzon i Classens Have i 1855 fundne eksemplar af arten har måske stået i nærheden. Overordentlig smukt formet træ. Terrænet, hvor det står, formentlig det

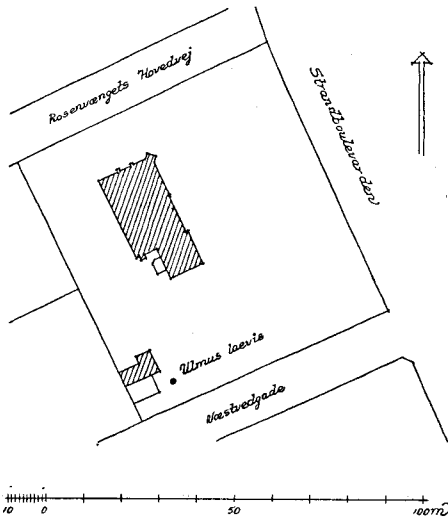

Fig. 10. Del af Finseninstitutets have med D i fortegnelsen indtegnet.

oprindelige, hvorimod det omgivende jordsmon, hvor Næstvedgade ligger, er forhøjet med opfyldning. Jordbunden angives temmelig tør, ca. 1 m sandblandet muld, der under stivt ler.

E. Nørre Hospital.

Træet, som jeg bemærkede 1945, står i nærheden af Sortedamsdosseringen tæt ved nordøstskellet. Smukt træ.

F. Universitetets botaniske Have i København:

Træet var i 1873 købt i den berømte 1000 ha store park Muskou i Schlesien til »den nye have«, d. v. s. den nuværende botaniske have. Træet er botanisk bestemt 1875, 1879 og 1940. Det står sammen med andre Ælmearter og er på grund af et nabotræ noget trykket på den østlige side, men iøvrigt et træ med smuk grenstruktur.

Jordbund er formentlig her af god kvalitet, d. v. s. lermuld.

G. Landbohøjskolens Have.

Træet står i havens nordøstlige hjørne. Det er havens nr. 70, plantet 1860 og leveret fra Hørsholm Planteskole. Af Johan Langes fortegnelse fra 1871 fremgår det, at haven da havde to eksemplarer af arten; men haven har nu kun det ene større individ. Det er omtalt af JOH. LANGE (1886 og 1892). Det målte i 1882: højde 12,9 m, stammeomfang 1,18 m og 1891: højde 14,4 m, stammeomfang 1,36 m

og i kronediameter 7,5 m. Smukt og sundt træ. Nuværende terrænoverflade er noget forhøjet og formet som stenbedsparti og bevokset med skovbundsplanter. Grundvandstanden er iflg. A. Bruun »Løvspring« m. v. i Vet. og Landbohøjsk. årsskrift 1919, 1,5 m under terrænoverfladen.

H. Svanemosegaardsvej.

Disse træer omtales i Stephan Nyelands lille bog, »Alléerne i og omkring Hovedstaden«, 1879, hvori skrives om dem: »... smuk Plantning ... den lille Allee ... naar Skuddene paa Træerne bleve noget udtyndede, vilde afgive et Mønster paa en Alleeplantning«. Hvornår træerne er plantede, er det ikke lykkedes at skaffe oplysning om. Vejen findes på et kort fra 1860 (bogen »Frederiksberg Kommune 1858–1900«, 1901) og vejen findes første gang nævnt i vejviseren 1870. Træerne kan formodes plantede omkring 1860 eller noget senere. Fra 1941 har jeg et notat om træerne: »12 *Ulmus laevis* tilbage, alleen efterplantet med Storbladet Elm. *U. laevis* er stærk opstammet og topstynet, nogle af træerne har hulheder i stammen og Honningsvampen vokser ud af saar«. Træerne var i tilbagegang og var i 1946 fjernede.

Omkring 1930 opsamlede jeg umiddelbart efter frugtmodningen frø af disse træer. Det udsåedes straks efter indhøstningen i Københavns kommunes planteskole, og det spirede godt. Planterne er antagelig blevet anvendt i parkanlæggene i København.

I. Hans Tavsens Park.

Træerne må stamme fra parkens anlægsår 1908–1909. Det først nævnte træ, som jeg bemærkede 1929, og som står i den sydøstlige ende af parken, er noget trykket af nabotræer. Det andet træ, som jeg fandt 1949, står i den modsatte ende tæt ved Jagtvejen og er med de noget overhængende grene et smukt formet træ.

J. Hørsholm Planteskole og Slotshave.

I september 1946 bemærkede jeg nr. 1 i »gamle arboret« i Folehaven (Hørsholm Planteskole), en plantning, som må stamme fra plantageinspektør M. G. Schæffers virksomhed 1787 til 1822. Jeg har desværre ikke fået taget mål af træet, som så vidt erindres var et mindre eksemplar, der ikke eksisterer mere. Derimod fandt jeg senere et træ af arten. nr. 2, i Hørsholm Slotshaves sydøstlige hjørne. De omgivende træer, der er af samme højde (ca. 30 m), har indvirket på dets krone, der er noget tynd med lange grene. Det er ikke utæn-

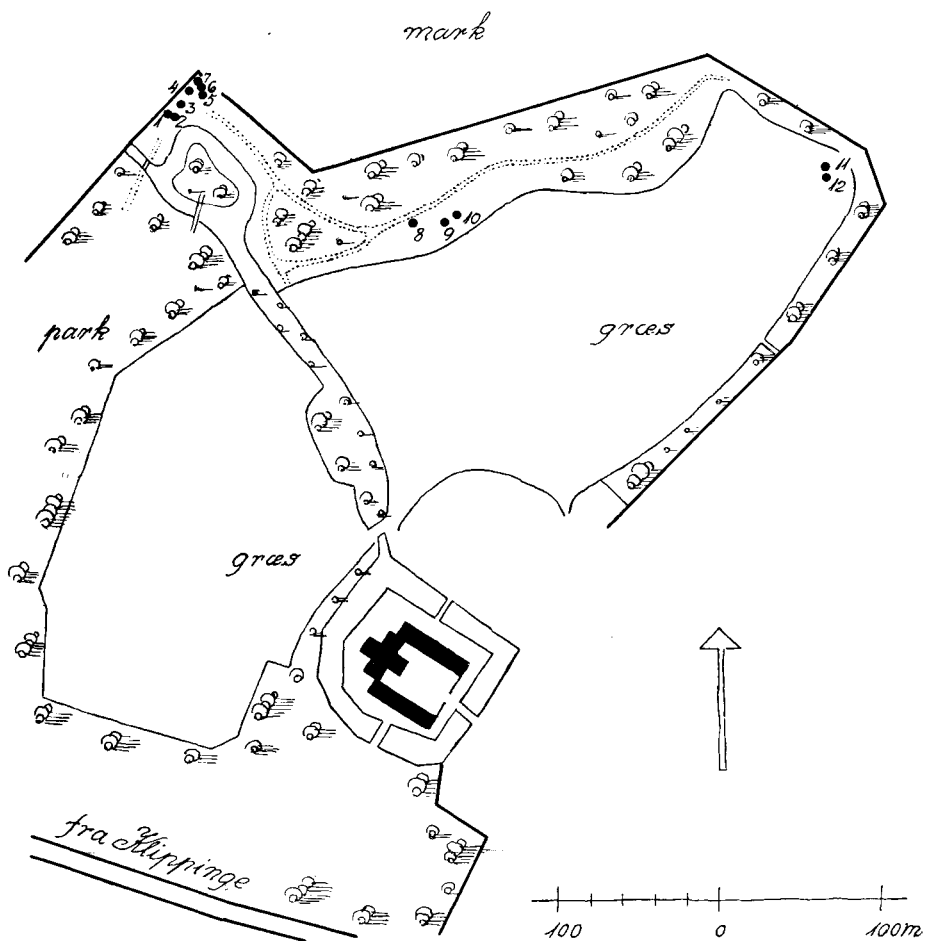

Fig. 11. Gjorslev Park. K₁₋₁₂ i fortegnelsen indtegnet.

keligt, at træet er plantet før 1799. Thi Schæffer skriver (1799 b):
 »... de mange Træer af denne Art ved Hirsholms Slot ... bære
 hvert Aar en stor Mængde Frø uden at et eneste Frøkorn er dueligt«.
 De træer, som Schæffer omtaler, har altså været i en blomsterdygtig
 alder og må derfor være plantet en del år før 1799.

K. Gjorslev Park.

Træernes alder kendes ikke, men de fleste af parkens »sjældne«
 større prydræer må antages plantet før 1860, og såfremt arten er
 plantet før dette år, må træerne formentlig være ca. 100 år. Nr. 1-7,

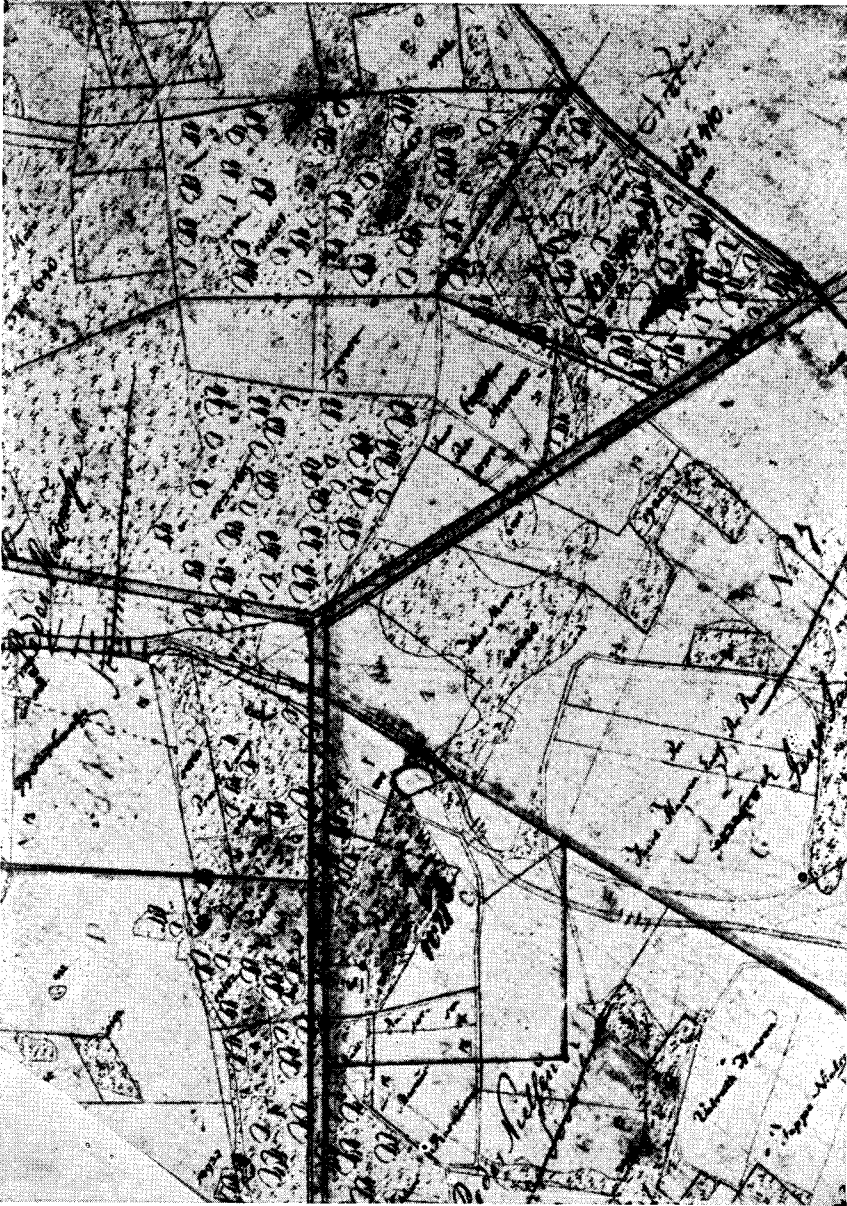

Fig. 12. Udsnit af kort over Vignæs bys jorder ved år 1796. Præsteembedets skov i det nordøstlige hjørne. Nord opad.

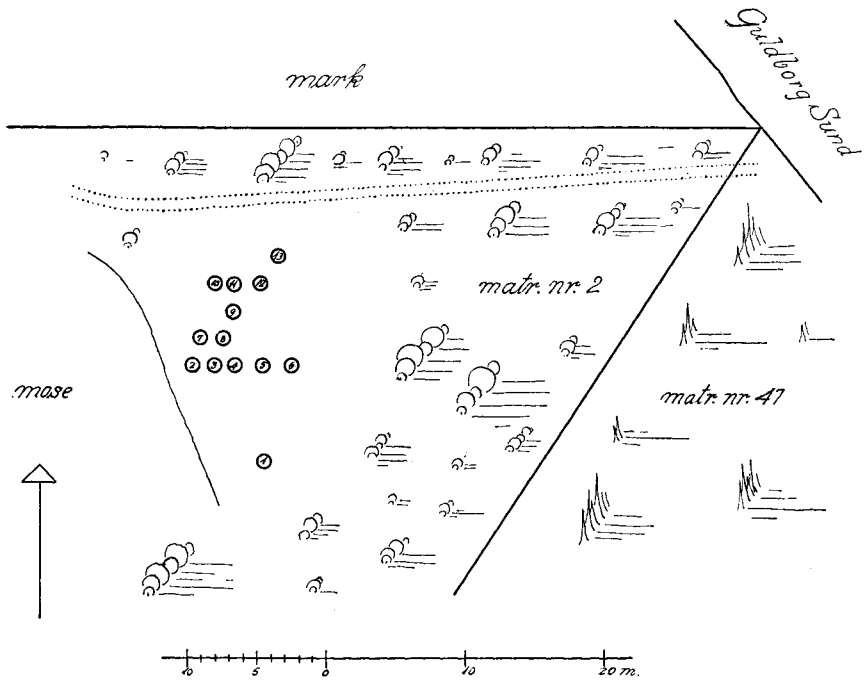

Fig. 13. Det nordøstlige hjørne af Vignæs sogns præsteembedes skov, matr. nr. 2. L_{1-13} i fortegnelsen indtegnet.

som står i det nordvestlige hjørne, er udsat for blæst, men de synes upåvirket af den. Nr. 1–10, der er sunde, er delvis omgivet af store træer og tæt krat af lave buske.

I Stephan Nyelands manuskriptsamling, Landbohøjskolens Bibliotek, omtales, at i Gjorslev Have på »den saakaldte Croquet-plaine« fandtes 1885 (?) *Ulmus effusa* 8' 9" i brysthøjde, plantet 1840–45 (JOHS. THOLLE 1926). Træet fandtes næppe 1944, da det ikke er medtaget i G. Bergstens tidligere omtalte fortegnelse.

L. Vignæs Sogns Præsteembedes Skov, Lolland.

I indledningen er omtalt, at Skærm-Ælm i Vignæs Skov måske kunne have holdt sig i skoven fra postglacial tid. Da skoven, der er en udpræget blandingskov med mange forskellige arter vedplanter, eksisterede 1796, og de nærmeste omgivelser ved skoven var mere skovrige og mindre opdyrkede end nu — hvilket fremgår af byens udskiftningskort (fig. 12) — synes formodningen om, at træerne skulle stamme fra postglacial tid heller ikke urimelig. Ved nærmere

besigtigelse på stedet konstateredes, at træerne i antal 13 har en rækkevis placering, hvoraf det tydeligt fremgår, at træerne i sin tid må være plantet af mennesker, og formodningen om, at træerne er relikter fra gammel tid, må derfor bortfalde. Skovens nuværende størrelse er 6,1 ha.

Træerne står ved nordsiden af et lille mosehul og er omgivet af høje Ege og Bøge. Træerne får sollys fra det åbne træfrie rum, der findes over mosehullets vand.

Sognets jorder er lerede, mergelblandede og meget frugtbare. Denne jordbund går også ind til det område, hvor træerne står, hvad bundfloraen, der består af Flitteraks, Tvebo Nælde, Stinkende Storke-næb, Fruebær, Skovgaltetand, Feber-Nellikerod, Alm. Mjødurt og Skovkørvel, viser. Mosen har imidlertid indflydelse på jordbunden. Terrænet har en svag stigning mod øst. De mosen nærmest stående træer står i moseagtig og fugtig bund, de østligste, som står længst borte fra sumpen, har muldrag, der er mere end 40 cm dyb.

De bedste af træerne er, som det fremgår af tabellen, ca. 20 m høje, men næsten alle træerne er trykket af nabotræer og strækker grenene og en del af dem også stammerne ud mod »lysrummet« over mosens vand. En del af træerne har rodhalsskud. Træernes alder kan formentlig anslås til 80–100 år, skønt de ikke har særlig tykke stammer.

M. Marienborg Skov, Møn.

Her er fundet 2 træer af arten. De står i afdeling 109 tæt ved skellet mod »Pyramidemarken«.

Afdeling 109 har tidligere været Marienborg gartners tjenestejord, men blev for ca. 95 år siden nedlagt som sådan og tilplantet, og arealet indgik derefter i skoven. Bestanden er forskellige træarter dog mest bøg. Der er i de sidste år hugget mange Ælm, der stod langs med stengærdet. Anledningen til hugningen var dels af forstlige hensyn og dels af hensyn til »flyverskjul«, som af Tyskerne under besættelsen også indrettedes ved Marienborg. Der er grund til at formode, at en del *U. laevis* har måttet lade livet ved disse foranstaltninger.

Det største træ, nr. 1, har samme højde (ca. 25 m) som omgivende Bøge. Det har en høj stamme og forholdsvis lille krone, der får en del lys fra det tilstødende frie land, Pyramidemarken. Det har et par tørre grene, men ellers har det klaret sig godt under de noget trykkede vilkår som følge af de omgivende høje træer.

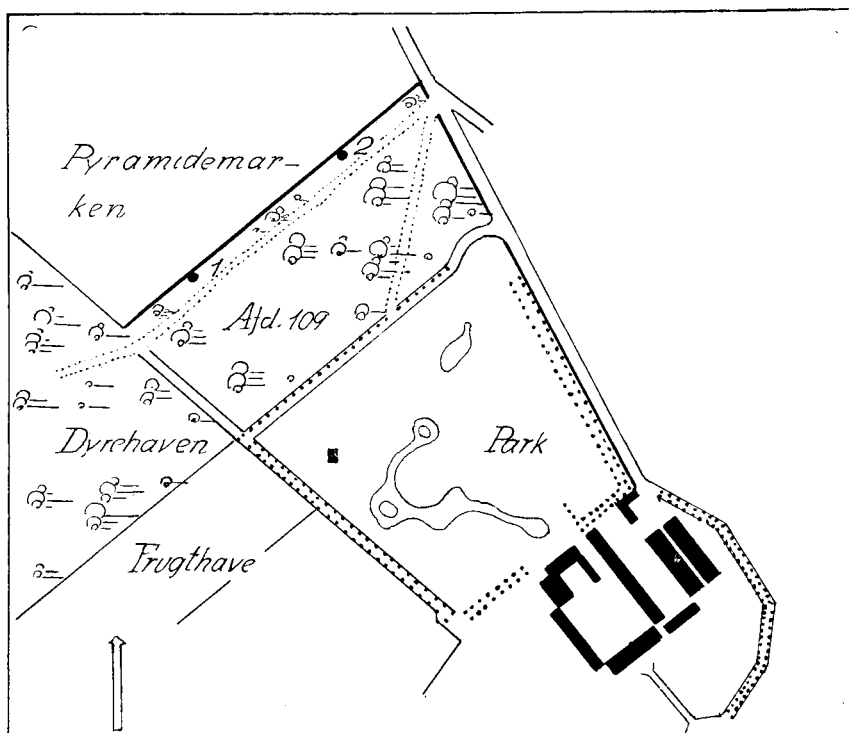

Fig. 14. Skitse af Marienborg have efter gartner Eriksens plan
(JOHS. THOLLE 1926).

Tilføjet afd. 109 med fortegnelsens M_{1-2} m. m.

Det andet træ, nr. 2, betegnes som undertrykt af omgivende træer.

Jordbunden er god lermuld, og fugtighedsforholdene er gode (oplysninger fra gartner, havebrugskandidat M. Larsen. Marienborg).

N. Liselund.

Om en Skærm-Ælm ved Liselund meddeler baron F. Rosenkrantz 1917 til TBU (ledsagende brev til skovskema nr. 119, samtidig med indsendelse af herbariemateriale, opbevaret i UBM): »Som Regel bærer den store Mængder af Frø, men iaar er der næsten Ingen, de er vist altid golde her, da der under Kæmpetræet over 100 Fod højt og tykkere end to Mand kan spænde om det i Mandshøjde, ikke findes en eneste selvsaaet Plante. Desuden har jeg ofte prøvet at lægge Frøet, men det har aldrig spiret«.

Angående træet, der er opført i tabellen, og som formentlig er det samme træ, som det i 1917 omtalte, meddeler baron E. Rosenkrantz 1949: »Træet staar ved Skriverkanalen. Kronen er stor, rund og veludviklet, begynder i 7–8 m's højde. Alderen ved man ikke noget om, men antagelig er det plantet af (Kammerherre Bocs de la) Calmette, som omkring 1790 anlagde Liselund Park. — (Iflg. museumsdirektør Otto Andrup i Møn Turistfører 1943 regner man med, »at Anlægget var færdigt 1796«). — Videre skriver E. Rosenkrantz: »Elmen staar omgivet af Skov, altsaa i Læ og har ingen Vind- eller Frostskader. Hvor den staar, er der ikke mere end ca. $\frac{1}{2}$ meter til Grundvandet, faa meter fra en Sø. Bunden er vist nærmest Tørv iblandet lidt Ler«.

Oversigt.

Af de nærmere gennemgåede bestande, bestående af i alt 114 *U. laevis*, er den største ved Sct. Hans Hospital ved Roskilde (54 træer), dernæst Vignæs præsteembedes skov (13 træer), Gjorslev park (12 træer), Frederikshavns kommunale anlæg (11 træer), resten er spredt forekommende, deraf 6 i København og på Frederiksberg.

Det ældste individ findes i Liselund park (litr. N), det må antages at være noget over 150 år. I samme aldersklasse kommer formentlig også træet i Hørsholm slotspark (litr. J, 2), træerne ved Frederikshavn, ved Sct. Jørgensbjerg Kirke, ved Sct. Hans Hospital, ved Finsens Institut og i Gjorslev Park er antageligt omkring 100 år eller noget derover. Disse ældste træer er sunde og væksten, som endnu ikke er afsluttet, viser, at arten ikke har nået sin største udvikling her i landet, og grænsen for dens højeste alder er endnu ikke nået.

De undersøgte bestande vokser på forskellige jordbundsforhold. Den ringeste jordbund er jorden i Frederikshavn i »Plantagen«. Nr. 9 i denne plantning er ikke denne beretnings største højde, men den har dog en anseelig tykkelse. De største højder, 30 m, og den største tykkelse, 3,27 m, er opnået på den bedre jordbund. På træer, hvis alder kendes, har træet i Landbohøjskolens Have vist den største årlige højdevækst, nemlig i antagelig 24 år, 54 cm pr. år, men iøvrigt har træerne F, I₁₋₂ og M vist en gennemsnitlig højdevækst på 25–38 cm pr. år.

Højtstående grundvand tåler træet ikke, hvilket som allerede nævnt kan iagttages på C, 3 og 4 i alléen ved Sct. Hans Hospital.

Ved disse træer findes grundvandet i ringe dybde, ca. $\frac{1}{2}$ m, som tydelig nok har nedsat væksten. Mosevandet i nærheden af træerne i Vignæs Skov synes dog ikke at have nedsat disse træers udvikling væsentlig, hvor nedsat lysforhold men iøvrigt gode læforhold hver på sin vis har haft modvirkende indflydelse på træernes trivsel.

Over for kulde må arten betegnes som særdeles hårdfør, der kendes intet tilfælde, hvor den er bukket under for frosten, kun et enkelt træ har, som allerede nævnt, en frostkam (alléen ved Set. Hans Hospital).

Over for vinden er træet særdeles hårdført, grenene bøjer ikke væsentlig for vinden, selv om blæsten nok på udsatte steder kan hæmme og nedsætte træets udvikling. Dette forhold kan navnlig konstateres på træet ved Set. Jørgensbjerg Kirke, træerne i alléen ved Set. Hans Hospital og det nordvestlige hjørne i Gjorslev Park.

Arten sætter frugter (frø) her i landet. M. G. Schæffer klager dog som foran anført over dens mangel på dueligt frø, og F. Rosenkrantz har ogsaa konstateret godt frø. Som allerede nævnt spirede dog et mindre parti frø fra træerne på Svanemosegaardsvej vistnok nogenlunde tilfredsstillende. Fra Randerseggen meddeltes 1917 som omtalt, at den breder sig ved selvsåning, og i alléen ved Set. Hans Hospital findes ung opvækst, hvoriblandt måske ogsaa frøplanter. Oplysninger om frøets spireevne er dog mangelfulde. Formentlig lader den sig ogsaa formere ved stiklinger.

Arten er næppe vildtvoksende i Danmark (se L); den træffes i forskellige egne af landet som plantet, og, som det synes, muligvis ganske få steder forvildet, men den har ikke noget sted fået større udbredelse og træffes kun hist og her som enkelt træ eller mindre plantninger. Træets slanke vækst og lette kronebygning gør det egnet til anvendelse i parker som gruppetræ eller i læbælter, dets kraftige rodhals giver træet en monumental virkning anbragt som fritstående i parker. Det er ogsaa egnet som allétræ i parker og på landeveje på steder, hvor et lettere træ, der ikke giver for stærk skygge, må ønskes. Træets brede rodhals gør det næppe så vel egnet på befæstigede gadearealer, hvor roden vil tage for megen plads og formindsker færdselsarealets bredde.

Træets naturlige udbredelsesområde er som allerede nævnt Midt- og Sydøsteuropa med udpræget fastlandsklima. Endskønt disse områders klimaforhold er stærkt afvigende fra Danmarks øklima, har træet dog i vort land vist en så smuk og tilforladelig sikker udvikling, at vi må kunne fortsætte dyrkningen på lokaliteter, hvor træets egenskaber og æstetiske værdi egner sig til de givne vilkår.

Mange mennesker har hjulpet mig med oplysninger om Skærm-Ælmens forekomst landet over. De, som har bragt mig »positive« oplysninger er nævnt i teksten, men desuden har mange andre bragt mig oplysninger fra lokaliteter, hvor træet ikke findes mere. Alle, som på den ene eller den anden måde har ydet bidrag, bringer jeg her min hjerteligste tak; uden denne store hjælp ville dette lille arbejde om Skærm-Ælmen ikke være blevet til noget videre.

Litteraturfortegnelse.

- ANDERSEN, ANTON: Nordfyns Flora. Bot. Tidsskr. 30, 1910. 329-454.
- BAAGØE, J.: Fortegnelse over nye Voxesteder for en deel sjældnere danske Planter. Bot. Tidsskr. 1. 1866, 20-36.
- BERGSTEDT, N. H.: Bornholms Flora. Bot. Tidsskr. 13, 1883, 133-198.
- CHRISTIANSEN, ALB.: Verzeichnis der Pflanzen-Standorte in Schleswig-Holstein. 1913.
- HANSEN, ELLEN: Historiske Optegnelser om Trævæksten paa Bornholm. Dansk Skovf. Tidsskr. 1943, 195-230.
- HORNEMANN, J. W.: Forsøg til en dansk oekonomisk Plantelære. 1806, 2. udg., 1821, 3. udg. & 1834-37, rettelser og tillæg m. m.
 - Forsøg til en Fortegnelse over de vildvoxende, men i ældre Tider indførte Planter i Danmark o. s. v. Nath. Tidsskr. 3, 1840-41, 59-84 & 113-206.
- IVERSEN, J.: Landnam i Danmarks Stenalder. Danmarks Geol. Unders. II R., nr. 66, 1941.
- KAMPHØVENER, B.: Fortegnelse over de Træer og Buske i det forstbotaniske Anlæg i Charlottenlund, som ere forsynede med Navne. 1845.
- LANGE, JOH.: Haandbog i den danske Flora. 1850-51, 1. udg., 1857-59, 2. udg., 1864, 3. udg., 1886-88, 4. udg.
 - Fortegnelse over de i Veterinair- og Landbohøjskolens Have og i Forsthaven i Charlottenlund dyrkede Frilands-Træer og Buske. 1871.
 - Bidrag til de i Danmark dyrkede Frilandstræers Naturhistorie.
 (I) Tidsskr. Skovbr. 8, 1886, 91-134.
 (II) Bot. Tidsskr. 18, 1892, 84-95.
 - Oversigt over de i nyere Tid til Danmark indvandrede Planter med særligt Hensyn til Tiden for deres Indvandring. Bot. Tidsskr. 20, 1896, 240-287.
- LANGE, JOH. & MORTENSEN, H.: Oversigt over de i Aarene 1872-78 i Danmark fundne sjældnere eller for den danske Flora nye Arter. Bot. Tidsskr. III R., 2 (bd. 10), 1878-79, 171-274.
 - Oversigt over de i Aarene 1879-83 i Danmark fundne sjældnere o. s. v. Ibid. 14, 1884, 54-146.
- LANGE, JOHAN: Plantenavne. Praktiske Haandbøger udg. af Alm. dansk Gartnerfor. Nr. 24, 1949.
- MORTENSEN, H.: Ekursion til Jylland og Fanø 27.-30. Juli 1885. Medd. fra Den bot. For. 1886, 174-179.
 - Nordostsjælland's flora. Bot. Tidsskr. II R., 1 (bd. 5), 1872, 8-168.
- NIELSEN, P.: Sydvestsjælland's Vegetation. Bot. Tidsskr. II R., 2 (bd. 6), 1872-74, 261-388.

- NYELAND, STEPHAN: Alleerne i og omkring Hovedstaden. 1879.
- OPPERMANN, A.: Skovplanternes periodiske Livsytringer. Tidsskr. Skovvæsen 2 B, 1890, 63–110.
- Træ og andre Skovprodukter. 1911–16.
- OSTENFELD, C. H.: Bemærkninger om danske Træers og Buskes Systematik og Udbredelse. I. Vore Ælme-Arter. Dansk Skovf. Tidsskr. 3, 1918, 421–442.
- PRAHL, P.: Kritische Flora von Schleswig-Holstein. 1889–90.
- RAFN, C. G.: Danmarks og Holsteens Flora systematisk, fysisk og oekonomisk bearbejdet. II del, 1800.
- RAUNKJÆR, C. & OSTENFELD, C. H.: Dansk Ekskursionsflora. 4. udg. 1922.
- ROSTRUP, E.: Den danske Flora. 17. udg. ved C. A. Jørgensen, 1947.
- SCHMIDT, VALDEMAR: Excursionen i det nordlige Vendsyssel 27.–31. Juli 1891. Bot. Tidsskr. 18, 1892–93, II–VI.
- SCHÆFFER, M. G.: Burgsdorfs Anviisning til at opelske indenlandske og udenlandske Træarter i det Frie. 1799 (a).
- Anviisning til Skovdyrkningen og Plantagevæsenet i Danmark. 1799 (b).
- THOLLE, JOHS.: Sydsjællands og Møens Havebrug i gamle Dage. Aarb. Hist. Samf. Præstø Amt, 15. Aarg., 1926, 27–103.
- Aalholm Slotshave. Loll. Falst. hist. Samf. Aarbog 19. 1931, 117–128.
- THOMSEN, C.: Roskilde-Egnens Flora. Indbydelsesskr. til Afgangsprøve ved Roskilde Kathedralskole 1874.
- WEILBACH, A.: Aalholm ('s park og arboret). Tidsskr. f. Havevæsen 1, 1867, 1–6 & 23–27 & 39–43.

Tilføjelse til danske navne (s. 13):

Udspærret Alm (B. KAMPHØVENER).

Erindringsord til Kamphøveners Foredrag over Planternes naturlige Familier med Hensyn til Forstvæxterne. København 1840.

MISTELTENEN, *Viscum album* L.

Af CHR. GANDIL.

»Om flere danske Plantearter siges der, at de ere sjeldne, men Ingen tilkommer dette Prædikat mere end Misteltenen«.

Chr. Vaupell.

I. Morfologi og fysiologi.

Misteltenen er så velkendt og så ofte beskrevet i den botaniske litteratur at en nærmere gennemgang af plantens morfologi og fysiologi ikke her skønnes nødvendig.

Kun så meget skal fremhæves, den er stedsegrøn og har derfor også været kaldt Vintergrønt¹); den er tvebo (særbo), og det er derfor nødvendigt, at i det mindste to individer af hver sit køn er i nærheden af hinanden for at få bær med spiredygtigt frø. Frøene kan have fra 1–3 kim.

Bærrenes saft udgøres foruden af forskellige sødt smagende kulhydrater, der gør dem eftertragtet af fugle, også af en vanskeligt tørrende klæbrig masse (viscin, fuglelim), der sikrer fastklæben til fuglenes fjerdragt og endvidere tjener til at fæstne frøene til passende voksesteder, når fuglene afstryger bærrerne mod træernes grene og stammer.

Fuglene, og i denne forbindelse nævnes ofte Misteldrosselen (*Turdus viscivorus* L), kan også sprede frøene endozoisk, idet disse uden at miste spireevne og uden at miste den omgivende klæbrige masse kan passere deres tarmkanal, men denne passage er naturligvis ikke som oldtidsforfattere antog²) nødvendig for spiringen.

Den kendte tyske botaniker professor dr. KARL FREIHERR VON TUBEUF, der har skrevet et digert værk om Misteltenen³) har efter omhyggelige studier og infektionsforsøg delt den almindelige Mistelten i 3 biologisk forskellige underarter eller varieteter:

Løvtræ-Mistelten: Kun på løvtræer og buske. Iagttaget og ved udsæd bragt til at vokse på et utal af forskellige vedplanter. Den har ret smalle til brede blade og næsten kuglerunde, ribsstore, oftest hvide bær og kan måske ved nærmere studier deles i et antal biologisk (og morfologisk) forskellige racer.

Fyrre-Mistelten: Naturligt kun forekommende på *Pinus*-arter især Skovfyr. Den har små langagtige, oftest gullige bær og smalle blade. Ikke iagttaget i Norden.

Ædelgran-Mistelten: I naturen kun snyltende på *Abies*-arter, især *Abies alba*. Dens bær er langagtige, oftest hvidlige, af samme størrelse som Løvtræ-Misteltenens og dens blade er ret brede som hos visse former af denne biologiske art. Ædelgran-Misteltenen er ikke fundet i Norden. Dyrket på *Larix* i Knuthenborg park.

Ved frøets spiring strækker kimstænglen sig og kommer tilsyne som et cylindrisk grønt legeme, der i spidsen, som måske svarer til kimroden, er noget opsvulmet. Kimstænglen er negativt heliotropisk og bøjer sig derfor ned mod grenen, hvor det opsvulmede parti breder sig ud til en hefteskive, medens kimbladene og kimknoppen indtil videre (ofte gennem en periode af et år) forbliver skjult i frøet.

Fra hefteskivens underside borer en sænker (et haustorium, formodentlig en rod) sig gennem barken ind i veddet, for der at hente næring. I barken udsendes fra dette haustorium efterhånden talrige grønne, tilsidst grenede strenge, der kan brede sig langt bort fra infektionsstedet.

På disse strenge dannes dels nye sænkere, som trænger ind i veddet, dels adventivknopper der ad åre kan bryde ud gennem barken som nye assimilerende skud, der får karakter af selvstændige individer. Men inden det kommer så vidt, er den oprindelige kimplante udviklet til en dichotomisk forgrenet busk, der i reglen antager en afrundet form og kan blive over en meter i diameter. Hvert årskud bærer kun eet par læderagtige og helrandede, stilk-løse blade, og grænsen mellem de enkelte årskud er markeret ved led, hvorved skudene let løsnes fra hinanden. På norsk kaldes planten derfor mange steder Ledved, hvad der har givet anledning til den besynderlige misforståelse at et dekokt af Mistelten bruges mod ledsygdomme⁴).

Misteltenen blomstrer i april-maj måned, inden værtplanten er sprunget ud. Blomsterstanden er en lille, i grenenes spids siddende kvast bestående af tre blomster. Bærrene modnes ved juletid, men kan blive siddende langt hen på foråret (fig. 1).

Misteltenen kan blive meget gammel og går hyppigst først ud i forbindelse med værtplanten. Man har således eksempler på, at en Mistelten helt synes dræbt af frost eller ødelagt på anden måde, og nogle år efter er der en smuk Mistelten på grenen, fremkommet fra adventivknopper. Dette var således tilfældet med et eksemplar i Botanisk Have, der efter en streng vinter ganske visnede, men næste år skød ud et andet sted på det æbletræ, på hvilket det voksede⁵).

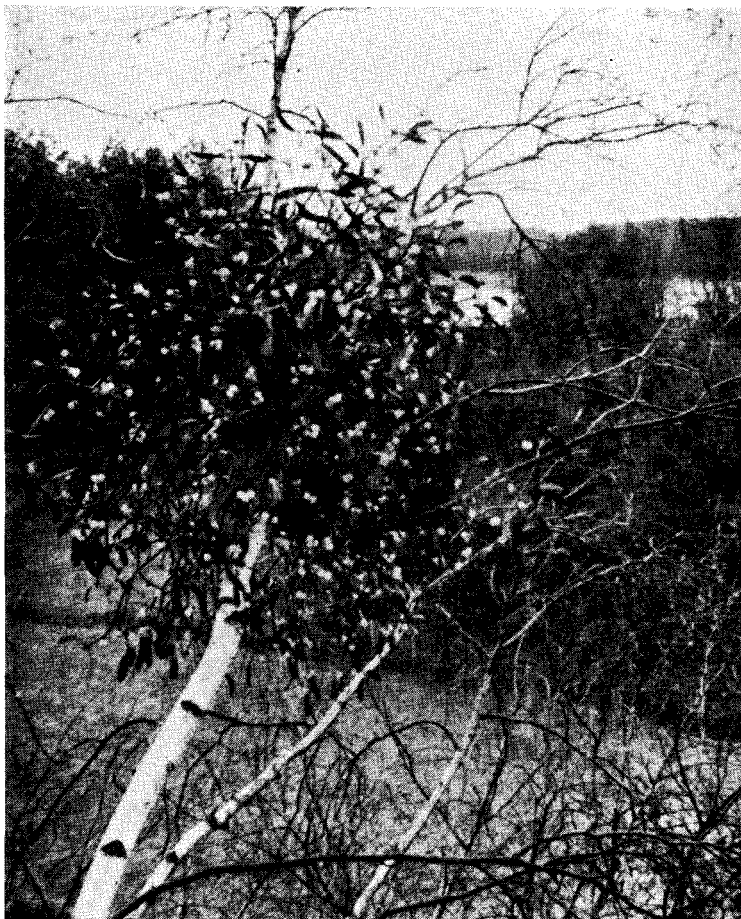

Fig. 1. Mistelten på Birk (Tyskland).

Botanisk gartner AXEL LANGE mente også, at det smukke eksemplar af Misteltenen, som han i 1929 fandt på en Abild ved vejen mellem Store og Lille Elmue i Sydsjælland, er det samme som i et brev til botanisk-topografisk undersøgelse i 1906 blev meddelt nedrevet af træet⁶⁾.

Værtplante for Misteltenen er par excellence Skov-Abild, men i det hele taget er træer af æblefamilien disponerede. Således findes Misteltenen på *Sorbus Aria* (fig. 2) og på *Sorbus Aucuparia* i Landbohøjskolens have. I 1875 blev der på Knudshoved fundet en Mistelten på Hvidtjørn⁷⁾, som blev indhegnet og fredet, men både Misteltenen og Tjørnen er nu gået ud. Mistelten findes dyrket flere steder på Rødtjørn. På Pæretræer er fundet Mistelten ved Husum i Slesvig, ligesom den findes dyrket på Pære.

På Bøg forekommer Misteltenen overhovedet ikke og er på Eg

Fig. 2. Mistelten på Aksel-Røn (*Sorbus Aria*) i Landbohøjskolens have, Frederiksberg. Forf. fot. 1941.

yderst sjælden. Den første lokalitet, der er nævnt her i landet for Mistelten er Trelde Skov ved Fredericia, hvor den angives som fundet på Eg. WILSE⁸⁾ skriver: »*Viscum album*, Mistel med hvide Bær er fundet på Eegene i Trelde Skov«. Dette er imidlertid sikkert forkert meddelelse, dels fordi Mistelten er så yderst sjælden på Eg, og dels fordi Trelde Skov falder uden for Misteltenens udbredelsesområde, og endelig fordi den aldrig senere er blevet genfundet.

I Normandiet i Frankrig, hvor Misteltenen er overordentlig almindelig, er den fundet en 25 steder⁹⁾ på Eg og den bekendteste Mistel-Eg findes ved den lille by Isigny-le-Buat i departementet Manche (fig. 3). Fra England berettes kun om en snes misteltenbærende Ege og ikke flere end at de kan opregnes¹⁰⁾. I Schweiz er Mistelten også enkelte gange fundet på Eg¹¹⁾. I Tyskland er Mistelten kun fundet

Fig. 3. Mistelten på gammel Eg (*Quercus Robur*) ved Isigny-le-Buat i Normandiet. Efter Gadeau de Kerville⁹).

to gange på Eg. Første gang på en 15-årig *Quercus Robur* ved Stuhm i Vestpreussen¹²). Anden gang på en gammel *Quercus petraea* i Neef ved Mosel¹³).

Medens allerede THEOPHRAST (371–286 f. Kr.)¹⁴) var klar over, at Misteltenen var en selvstændig plante, der snyltede på forskellige træarter, og hvis frø ikke kunne vokse på jorden, herskede der i det 17. og 18. århundrede dunkle forestillinger om misteltenens natur. Man antog Misteltenen som en udvækst på træerne¹⁵). Således siges: »Der sogenannte Mistel ... hat seinen Ursprung von der überflüssigen Terpentinischen Fettigkeit des Baums«¹⁶).

Det er den store franske plantefysiolog DUHAMEL DU MONCEAU der har æren af den fuldstændige udredning af Misteltenens biologi¹⁷). Han giver først en minutiøs beskrivelse af frøets spiring og den hypocotyle stængels vækst mod værtplanten, hefteskivens udvikling og den derfra udgående sænker. Konklusionen er, at »Misteltenen som alle andre planter formerer sig ved frø, at den drager næring til sig ved hjælp af sine rødder, med andre ord vegeterer som alle andre planter og selv er en veritabel plante. Men denne plante er en parasit, fordi den optager næring af de træer, der bærer den«. Ende-

lig tilføjer DUHAMEL DU MONCEAU, at han flere gange forgæves har forsøgt at få Misteltenen til at vokse på den bare jord.

Men selv efter denne klare og overbevisende udredning fortsatte man at fremstille Misteltenen som udvækst. Således forkaster v. BROCKE¹⁸⁾, hvis bog blev anvendt ved den første forstundervisning i Danmark¹⁹⁾, at Mistelten formeres ved frø og hævder, at Mistelten er en sygdom ved træet. Og endnu DÖBEL hævder i 3. udg. af »Jäger-Practica« at Misteltenen er en udvækst og angiver som bevis herfor, at Misteltenen har forskelligt udseende efter værtplanten og har højst forskellig udbredelse²⁰⁾. Også BECKMANN²¹⁾ slutter sig ganske til DÖBEL og hævder, at Misteltenen er en udvækst og udbryder: »Gewiss, zu seiner Fortpflanzung durch den Saamen gehört ein starker Glaube!«

Det er derfor ikke med urette, når VON BURGSDORF²²⁾ taler, om at Mistelten endnu for kort tid siden af opblæste forstskribenter på grund af sort uvidenhed blev erklæret for intet andet end en unaturlig udvækst.

II. Misteltenens udbredelse i Europa - nærbeslægtede arter.

Viscum album er udbredt over det meste af Europa, men navnlig er planten hyppig i denne verdensdels centrale egne.

I Frankrig og det sydvestlige Tyskland og frem for alt i Alsace-Lorraine og Luxemburg er Misteltenen så hyppig, at den betragtes som skadeplante i skove og frugtplantager. Dels kan Misteltenen forringe træets form, dels veddets kvalitet²³⁾. Fig. 4 viser en planke med mærker efter Mistelten. Man har ligefrem vist ved opgørelse af udbyttet, at i skove, hvori Mistelten er udbredt, ligger gavntreprocenten lavere²⁴⁾. Misteltenen er faktisk den eneste højere plante der ved parasitisme øver skadevirkning på skovtræer²⁵⁾. Johs. Rafn fortæller, at han i Orleans har bemærket, at på Kanadisk Poppel gik grenene ud over det sted, hvor Misteltenen sad. Hele træer kunne gå ud²⁶⁾. Fig. 5 viser et fotografi taget af nærværende afhandlings forfatter på en vej i nærheden af Nevers i Frankrig visende en stor Poppel overgroet med Mistelten.

I det nordlige Tyskland er Misteltenen sjældnere, og den findes slet ikke i det nordlige Holland, Skotland og Irland. I Rusland forekommer den kun sporadisk og er ikke fundet i Finland.

I de nordiske lande er Misteltenens forekomst kun sparsom. Misteltenen er i Danmark kun spontan i det sydøstlige Sjælland.

Fig. 4. Stykke af en fyrrestamme med mærker efter Mistelten. Efter Ann. des Eaux et Forêts (23).

Fig. 5. Poppel (antagelig Sort Poppel, *Populus nigra*) fyldt med buske af Mistelten. Landevej i nærheden af Nevers i Frankrig. Forf. fot. 1949.

Den ældste meddelelse om Misteltenens forekomst i Norge findes i et manuskript på Det kgl. Bibliotek i København forfattet af den danske professor GEORGIUS TYCHO HOLM som opholdt sig ved Kongsberg 1751–1753, og som i en planteliste angiver at *Viscum* forekommer hist og her på Lindene ved »Sandsvær«²⁷). Nogle år senere iagttog den danske naturforsker OTTO FRIEDERICH MÜLLER Mistelten på Bastøen i Oslofjord og skriver i en rejsebeskrivelse²⁸): »Paa Bastøen var jeg mere lykkelig. Paa Øen traf jeg . . . det sjeldne Fuglelim paa Lindene«.

Navnet Fuglelim for Mistelten var en almindelig ældre dansk benævnelse og benyttedes bl, a, af KYLLING (se ndf.) og endnu af JOHAN LANGE²⁹). PLINIUS³⁰) gav anvisning på at fremstille Fuglelim af Misteltenens klæbrige bær. Det er dog mere omtalt end udført, og det har sandsynligvis drejet sig om anvendelse af bær af *Loranthus*. Den østrigske forsker F. SCHILLER³¹) har således påvist, at der hverken af bærrerne eller de vegetative dele af *Viscum album* kan udvindes en substans med en sådan klæbekraft, at den kan benyttes til fuglelim. Derimod har pektinlimen i bærrerne af *Loranthus* kautschukagtige egenskaber.

Med hensyn til Misteltenens udbredelse i Norge kan iøvrigt henvises til en meget udtømmende afhandling af JOHS. HANSEN³²), hvoraf det fremgår, at Misteltenen er meget udbredt omkring Horten i Vestfold fylke samt forekommer på Jeløen i Østfold fylke på øerne Mølen, Langøen, Toftholmen og Ramsviksholm i fjorden. Forfatteren har personligt set dem på Birk, Ask, Finsk Røn, Bævreasp, Sølv-Asp og Kanadisk Poppel.

I Sverige forekommer Misteltenen i egnen omkring Mälaren, men er også fundet forskellige steder i den sydlige del af landet³³), (fig. 6). På Bergagård i Høgsby sogn i Kalmar län findes Mistelten vildtvoksende, og jeg har iagttaget bestanden her d. 8. april 1950. Misteltenen forekommer i stor rigdom på Linde, Popler, Birke, og jeg iagttog to Hasselbuske med Mistelten. Eksemplarerne skal stamme fra Mistelten på et Lindetræ som blev mig udpeget af godsejeren. Pågældende træ var stærkt inficeret med Mistel (fig. 7). Angående Misteltenens udbredelse i Västergötland erindres om LINNÉ's udtalelse³⁴): »Wespelten kallades *Viscum* som sågs här på Kinnekulle mer än på andra ställen, hälst i Aplar«. Sammenlign også SKÅRMAN³⁵), som pudsigt nok fra sekundær kilde ved, at Misteltenen fandtes på Kinnekulle på LINNÉ's tid, og efterlyser den primære kilde til denne oplysning, som er LINNÉ's lige omtalte. Med hensyn til Misteltenens forekomst i Skåne foreligger der en meddelelse om, at planten vok-

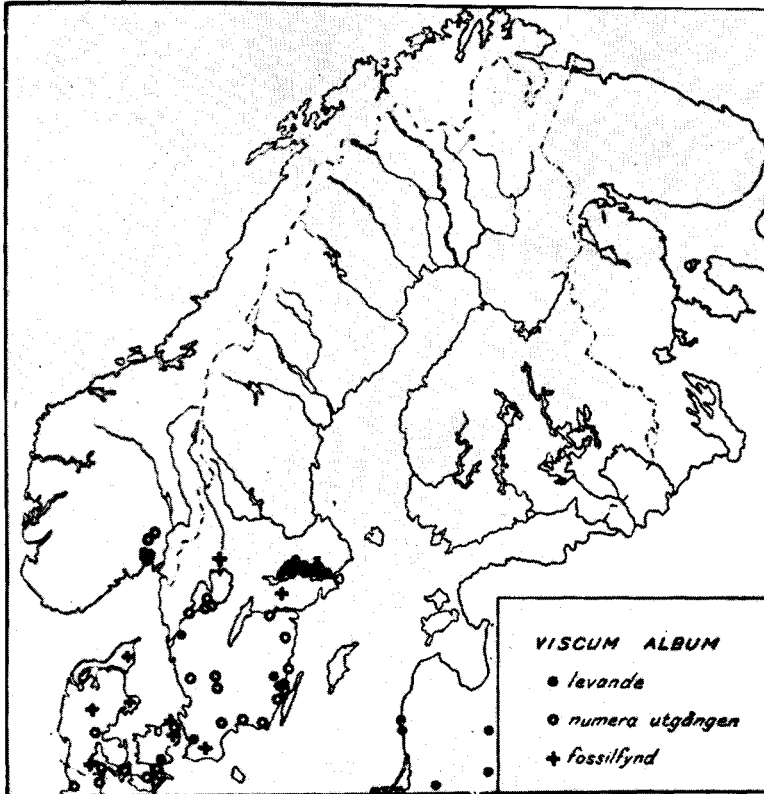

Fig. 6. Udbredelsen af *Viscum album* L. i Norden.
Efter Svensk Bot. Tidskr. 1948.

sede ved Christianstad omkring midten af det 18. århundrede³⁶), og i Riksmuseets botaniske samlinger findes et skånsk herbarieeksemplar fra det 18. århundrede³⁷). Forekomst af Mistelten ved Christianstad nævnes også af ELIAS FRIES i 1835³⁸) med *Tilia* og *Pyrus* som værtplanter og et herbarieeksemplar fra 1820 forefindes i Uppsala Botaniska Institution³⁹).

I 1943 opdagedes et da fireårigt eksemplar af Mistelten på en ung *Betula verrucosa* i Lund. På insertionstedet udgår tre stammer muligvis fordi frøet, hvad ikke helt sjældent er tilfældet, har indeholdt tre embryoner. Frøet stammer muligvis fra en planteskole i Alnarp, hvor man har haft Mistelten, der med værttræ er blevet importeret fra Orleans. En fugl kan tænkes at have bragt frøet fra Alnarp til Lund.

Foruden fra Europa kendes Misteltenen fra Orienten, Centralasien og fra det sydlige Sibirien til Japan. De to biologiske arter, der

Fig. 7. Vildtvoksende Mistelten på Lind ved Bergagård i Småland. Forf. fot. 1950.

er knyttet til Nåletræ synes kun at forekomme i Mellemeuropas bjerge og i den nordlige del af Middelhavslandene. Medens Misteltenen (*Viscum album*) har et stort udbredelsesområde i Europa, gælder dette ikke den anden i Europa forekommende art, *Viscum cruciatum*. Sieb. Denne art, som nok står Misteltenen nær, men som blandt andet adskiller sig ved at have mørkerøde bær og ikke at have gaffelformet forgrening, forekommer i enkelte Middelhavs-egne, således i Sydspanien og har som vigtigste værtplante Oliven-træet⁴⁰), men snylter også på Syren, Mandel, Ægte Kastanie og Pyramide-Poppel.

Til *Loranthaceae* hører foruden *Viscum* 35 andre slægter, af hvilke *Arceuthobium* og *Loranthus* i Europa er repræsenteret hver med en

enkelt art. *Arceuthobium oxycedri* D. C. forekommer i Middelhavslandene og snylter på arter af Enebær (*Juniperus*⁴¹). I Universitetets Botaniske Have findes på stenhøjen et eksemplar af *Juniperus communis* med *Arceuthobium oxycedri*, som haven i 1927 modtog fra den botaniske have i Innsbruck. *Loranthus europæus* Jacq. har brunligt-grønne spateldannede blade og bærer gule bær. Den er bladløs om vinteren. *Loranthus* snylter på Egetræer og Ægte Kastanie og findes udbredt i det sydøstlige Europa. Skønt *Loranthus europæus* morfologisk stærkt afviger fra *Viscum album*, er de to arter dog blevet forvekslet, hvad der navnlig har givet anledning til angivelse om Misteltenens forekomst på Eg. I 1938 lykkedes det at få frø af *Loranthus* til at spire på en *Quercus coccinea* i Universitetets Botaniske Have og her er nu et smukt eksemplar. Endvidere et på *Quercus ventricosa*.

Det bør her lige omtales, at Amerikansk Mistelten nok hører til denne familie, men til en tredje slægt, *Phoradendron*, af hvilken en stedsegrøn art (*Ph. flavescens* (Pursh) Nutt.) med modsatte blade og hvide bær er ret almindelig som snylter på forskellige løvtræer (*Nyssa*, *Acer*, *Platanus*, *Quercus*, *Ulmus* m. fl.) i de sydlige, mellemste og østlige stater (nordligst: i New Jersey) og der anvendes som *Viscum* i Europa.

III. Misteltenens historie i Danmark.

Misteltenen er en ældgammel nordisk plante, der allerede optrådte i Danmark i interglacialtiden. Således har N. HARTZ⁴²) fundet et brudstykke af et blad af *Viscum album* i en interglacial mose ved Brørup stationsby. Et andet sted i samme mose fandtes 4 bær, fladtrykte, men let kendelige, idet de 4 ar efter blosterbladene og et større ar efter griflen fremtræder som mørke figurer på den gennemsigtige frugtskal. I den interglaciale aflejring af humøst sand og gytje ved Ejstrup ved Kolding er fundet en frugtskal og et stængelstykke af Misteltenen.

Subfossil er Misteltenen fundet i Södra Wallösa mose i Skåne⁴³) og fornylig ved Lyckan i Värmland. Fundet bestod af et stængelled med knop og et blad og stammer fra atlantisk tid; værtplanten tænkes at være Lind⁴⁴). Ligeledes er rester af Mistelten fundet ved Kiel og i Ditmarsken og Lauenborg⁴⁵). Det hidtil eneste makroskopiske, postglaciale fund af *Viscum album* i Danmark stammer fra subborealtiden og er gjort af N. HARTZ, der fandt et blad »i de fra Tiden kort før Litorinasænkningens Maksimum stammende, fossilførende Lag ved Tårbæk«⁴⁶).

Det blev i sin tid hævdet af M. T. LANGE⁴⁷⁾, at det var nødvendigt at antage, at Misteltenen er aftaget betydeligt her i landet i de sidste 200 år. M. T. LANGE begrundet denne påstand med, at Misteltenen både af KYLLING og SIMON PAULLI angives som almindelig, medens den nu er overmåde sjælden.

Denne opfattelse, der deles af WARMING⁴⁸⁾ og O. G. PETERSEN⁴⁹⁾, kunne der måske være grund til at undersøge lidt nærmere.

SIMON PAULLI⁵⁰⁾ skriver: »Tilforn næfnte vi nogenledis Steden paa huilcken denne Mistel groer, nemlig paa Eege-Træer, dog findis den icke alleeniste der, men endocsaa paa andre træer, oc i synderlighed paa Skof-Abilder, Linde, Birccke, Pijler etc«.

KYLLING⁵¹⁾ skriver om Misteltenen: »*Viscum alboreum baccis albis* CB. Fugle-Liim Mistel med hvide Bær. Paa gamle Eege oc andre Træer«.

Hverken PAULLI eller KYLLING nævner nogen lokalitet og den omstændighed, at de stiller Egen i spidsen som værtplante tyder på, at de ikke har kendt planten, men at deres opgivelser stammer fra tyske urtebøger som sammenblander *Viscum* og *Loranthus*. Når AXEL LANGE som et yderligere indicium nævner, at PAULLI ikke siger, at den vokser »her i disse lande«, hvilket han ellers ofte skriver, holder dette ikke stik. Det overfor anførte citat af PAULLI begynder med »Tilforn« og henviser til nogle få sider tidligere (s. 389), hvor egen omtales og hvor PAULLI skriver: »Her i Landene er at finde paa Eegerne Eege-Æble, Lunge-Mus og Mistel«.

Men selv om man ikke kan bevise Misteltenens tilbagegang i Danmark ved henvisning til PAULLI og KYLLING er dermed naturligvis ikke sagt, at en sådan tilbagegang ikke faktisk har fundet sted.

WARMING⁴⁸⁾ mener, at årsagen til at Misteltenen er i uddøen må søges i det forhold, at den får for lidt sommervarme til at frøene kan modnes. Der foreligger imidlertid ingen undersøgelser der tyder på, at Misteltenens frø ikke når at blive modne her i landet, derimod døde mange Mistelten eller frøs tilbage i de kolde vintre 1940–42. Mere sandsynligt er formentlig den forklaring, at misteltenens værtplanter først og fremmest Abild, men også Lind, Røn, Tjørn o. s. v. hører hjemme i egeblandingsskoven. Efterhånden som de naturlige egeskove med deres rige undervækst forsvandt, mistede Misteltenen sit naturlige tilholdssted. Det er som GUNNAR ANDERSSON udtrykker det⁴³⁾: »Den tillhör således de arter, som kommit med eken och viket med den«.

Ved pollenanalytiske studier har man i de sidste år fastslået, at Misteltenen immigrerede i den boreale tids sidste del, opnåede mak-

simumsfrekvens i atlantisk tid og gik tilbage i subboreal tid ⁵²). I alt er der fundet 126 pollenkorn i 109 analyser, omfattende 433.000 pollen af skovtræer (0,2 ‰ i boreal tid, 0,5 ‰ i atlantisk tid og 0,15 ‰ i subboreal tid ⁵³)).

IV. Misteltenen i myte og kultus og dens officinelle anvendelse.

Misteltenen er uløseligt knyttet til sagnet om den nordiske gud Balder.

Myten om Balders død gengives her efter Snorres Sturlusons Edda i FINNUR JONSSON'S oversættelse ⁵⁴):

»Balder den gode havde svære og farlige drømme om sit liv. Da han fortalte sine drømme til aserne, rådslog de sammen, og det blev bestemt at bede om sikkerhed for Balder imod enhver slags fare, og Frigg tog ed på, at ild og vand, jern og alslags malm, stene, jorden, træerne, sygdomme, dyrene, fuglene, edderen, ormene skulle skåne Balder. Men da dette var gjort og bestemt, var det Balders og asernes moro, at han skulle stå frem på tinge, og alle de andre skulle dels skyde efter ham, dels hugge til ham, dels stene ham. Men hvad der end blev gjort, tog han ingen skade, og alle syntes dette var en stor hæder. Men da Loke Løvøssøn så dette, syntes han ilde om, at Balder ingen skade tog. Han gik, efter at have forvandlet sig til en kvinde til Frigg og i Fensal. Da spurgte Frigg, om den kvinde vidste, hvad aserne foretog sig på tinge. Hun sagde, at alle skød på Balder, men at han tog ingen skade deraf. Da sagde Frigg: »Ikke vil noget våben eller træ tilføje Balder mén, jeg har taget ed af dem alle«. Da spurgte kvinden: »Har alle ting svoret at ville skåne Balder?«. Da svarede Frigg: »Der vokser et skud vest for Valhal, det hedder Mistelten, det syntes mig for ungt at kræve ed af«. Derpå forsvandt kvinden, men Loke rykkede Misteltenen op og gik til tinge. Hød (Balders halvbroder) stod yderst i kresen, thi han var blind. Da sagde Loke til ham: »Hvorfor skyder du ikke på Balder?«. »Fordi jeg ikke kan se, hvor Balder står; tilmed er jeg våbenløs«. Da sagde Loke: »Gør dog ligesom de andre og vis Balder den samme ære som de, jeg skal vise dig, hvor han står, skyd denne vånd imod ham«. Han tog Misteltenen og skød den mod Balder efter Lokes anvisning; skuddet fløj igennem Balder, og han faldt død til jorden. Det er den største ulykkesgerning, der er gjort blandt guder og mennesker«.

Til Baldersagnet er forbundet mange problemer, som det her vil føre for vidt at komme ind på ⁵⁵). Man har således fundet det påfal-

dende, at Misteltenen, der, som vi senere skal se, overalt efter folketroen udøver en helende og beskyttende virkning, i Baldersagnet spiller den modsatte rolle. Der knytter sig imidlertid til Misteltenen dels forestillinger om den over kulde og vinterdød sejrende stedsegrønne plante og dels forestillinger om snylteren, der ødelægger det træ, som er dens bærer. Det er denne Misteltenens epifytiske natur, der går igen i forestillingen om Misteltenen som dødbringende våben.

Det er endvidere mærkeligt, at Misteltenen eller Mistilteinen, som den hed på oldnordisk, overhovedet forekom i et nordisk gudesagn, da planten som nævnt kun findes i et meget begrænset område i Norge og slet ikke på Island. Meget tyder på, at Snorre ikke har haft noget kendskab til Misteltenen.

Denne opfattelse støttes af de mærkelige ord, at Misteltenen er »et skud« og for ungt at kræve ed af. Man synes at betragte Misteltenen nærmest som en pilevånd, der straks kan bruges som pil, idet der intet berettes om, at Loke tildannede Misteltenen. Snorre besøgte ganske vist Norge 1218–20 og opholdt sig i egnen ved Tönsberg⁵⁶) og kunne godt her have set Mistelten. Men Snorre har sikkert ganske holdt sig til sin hovedkilde Völuspa⁵⁷).

I dette kvad forekommer de berømte vers⁵⁸):

Ek sá Baldri
bloðgum tivur
Oðins barni
örlög folgin
stóð um vaxinn
vøllum hæri
mær ok mjök fagr
mistilteinn
Varð af meiði
þeims mær syndisk
harmflaug hættlig
Høðr nam skjóta.

Mellem fortolkerne af Völuspa hersker divergerende opfattelser, om hvorvidt det kan antages, at digteren har kendt Misteltenen. Til »vøllum hæri / mær ok mjök fagr / mistilteinn« (vokset højere end marken, tynd og meget fager, stod Misteltenen), føjer FINNUR JONSSON den fodnote »højere end sletten fordi den snylter på træer«.

Også andre fortolkere som NECKEL⁵⁵) og SOPHUS BUGGE⁵⁹), mener at udtrykket tyder på, at digteren har set Misteltenen og vidst, at den ikke voksede på jorden. Andre mener, at »vøllum hæri« betyder

højere end det omgivende græs, at det drejer sig om et ungt træ. Denne teori støttes af næste vers »Varð af meiði / þeims mær syndisk« (der blev af dette træ, der syntes så spædt). Af digterens ukendskab til Misteltenen er ligefrem sluttet, at han var islænding og ikke nordmand⁶⁰).

Det var ikke mærkeligt, at sagnet om Balder fristede ADAM OEHLENSCHLÄGER til at gøre det til emne for dramaet: »Baldur hin Gode⁶¹). Baldersagnet motiv er forøvrigt velkendt i mange landes mytologi, hvor man har beretninger om konge- eller gudesønnen, der smuk og god bliver skudt af vanvare af sin egen broder. Den norske religionshistoriker SOPHUS BUGGE hævder⁶²), at der i Baldersmyten er et betydeligt kristeligt element.

Uden iøvrigt at komme ind på BUGGE's teori om de gamle engelske kristelige legender og digtes forbindelse med Balders myte kan lige nævnes, at i det vestlige England fortælles, at Kristi Kors blev fremstillet af Mistelten, der på den tid var et fagert skovtræ, men derefter blev fordømt til at leve som snylteplante⁶³).

Forestillingen om Misteltenen som en hellig plante med undergørende officinelle egenskaber finder vi smukkest i den kultus om Misteltenen som kendes hos keltiske folkeslag. Beretningen herom har vi hos PLINIUS (23–79 e. Kr.), der giver følgende skildring⁶⁴). »Non est omittenda in hac re et Galliarum admiratio. nihil habent Druidae — ita suos appellant magos — visco et arbore, in qua gignatur, si modo sit robur, sacratius. iam per se roborum eligunt lucos nec ulla sacra sine earum fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Graeca possint Druidae videri. enimvero quidquid adgnascatur illis e caelo missum putant signumque esse electae ab ipso deo arboris. est autem id rarum admodum inventu et repertum magna religione petitur et ante omnia sexta luna, quae principia mensum annorumque his facit et saeculi post tricesimum annun, quia iam virium abunde habeat nec sit sui dimidia. omnia sanantem appellantur suo vocabulo. sacrificio epulisque rite sub arbore comparatis duos admovent candidi coloris tauros, quorum cornua tum primum vinciantur. sacerdos candida veste cultus arborem scandit, falce aurea demetit, candido id excipitur sago. tum deinde victimas immolant precantes, suum donum deus prosperum faciat iis quibus dederit. fecunditatem eo potō dari cuicumque animalium sterili arbitrantur, contra venena esse omnia remedio. tanta gentium in rebus frivolis plerumque religio est«.

En skildring på dansk af denne ceremoni giver J. F. SCHOUW⁶⁵), der om Misteltenen skriver: »Den spillede en sær vigtig rolle hos

Gallerne. Egetræerne vare hos dem hellige; det var i egeskove, at deres præster opholdt sig, egegrene og egeløv hørte med til enhver gudstieneste, og under egetræer, foregik deres offeringer; men også mistelten var, når den voxede på egen, af en særdeles hellighed og blev betragtet som en himmelsendt gave. Den indsamledes med en stor høitidelighed siette dagen efter årets første nymåne; to hvide oxer, der første gang vare komne under åget, bleve bragte under træet, offerpræsten (Druiden), klædt i hvide klæder, besteg det og afskar mistelten med en guldee; den blev opfanget i et hvidt klæde, som man holdt nedenunder, og derpå uddeelt til de omkringstående. Derefter ofrede man oxerne med bønner om heldig virkning af mistelen. Af denne blev lavet en drik, der var et middel mod alle gifter og sygdomme og antoges at befordre frugtbarhed«.

Mistelten blev allerede i oldtiden af HIPPOKRATES og senere af DIOSKORIDES anbefalet som middel mod epilepsi. Fra PLINIUS beretning³⁰⁾ er midlet gået over i de middelalderlige urtebøger. Men medens man sikkert i oldtiden tænkte på egemistel (*Loranthus europæus*) opfattede man i middelalderens urtebøger helbredelsesmidlet som man kaldte *viscum quernum* som almindelig mistelten voksende på eg. Mod epilepsi ordinerer DANIEL BECHER i 1623⁶⁶⁾:

Mistelten indsamlet ved aftagende måne.
 Tørret efterbyrd efter en førstefødt.
 Brændt hovedskal af et mandfolk.
 Raspede enhjørningshorn.
 Bævergeil.
 Rav.
 Pæonrod og pæonfrø.
 Ambra.
 Koraller.

Også SIMON PAULLI anbefaler Mistelten mod epilepsi og selv om han også kender Mistelten på Hassel og andre træarter bør man dog foretrække Mistelten fra Eg⁶⁷⁾: »Idem viscum epilepticis summopere commendandum, cui licet simile, Corylus & aliæ arbores suppeditent, primas tamen inter omnia genera, quercinum obtinet: quod vel ex collo suspensum instar pæoniæ radicis mederi epilepsiaë Auctores tradunt«.

I sin Flora Danica skriver SIMON PAULLI⁵⁰⁾: »Mistel / enten for sig self stødt til Pulver / eller med Pœon-Rødder eller Pœon-Frø / lige megit aff hvert / med hin anden beblandet / bør höyligen at commenderis dennem / som aff den slemme oc fallende Siuge hafuer

ont / at mand det en dag for huert Korterskifte udi Maanen om Morgen fastendis indgifuer dennem / som aff denne Siugdum hafue ont / saa megit som it halft quintin udi Lilie-Conval-Vand. Oc dertil pleye en deel Quinder at komme nogit Guld som er filet / huilcket de fra deris Forfædre udi nogle Led hafue arfuet. En deel aff dennem skrabe eller file ocsaa nogit aff deris Feste-Ring / som dennem til Festensgafue er gifuen / oc der ved meene de sig endeligen at kunne dennem fra denne slemme oc farlige siugdum icke alleniste forbevare / men endoc gandske at befrie oc erledige. Men saadant oc andet mere bør mand vel at dømme om / at det er en vrang meening eller *Superstition* der hos / saa lenge at de tæncke / at fordi det er aff deris Festering eller saadant / da at være tieniig / men det er lettere med *Hercule Augiæ stabulum* at repurge eller giöre dennem viis / at der icke er vand udi Øster-Søen / end at ofvertale dennem / at saadant affskrabt Guld ickun forgiefuis Patienterne blifuer indgifuet.

Endnu i det 18. århundrede var Misteltenen et anerkendt lægemiddel, hvorom man kunne skrive doktordisputats⁶⁸), og man vidste at berette om dens fortræffelige virkninger overfor »faldende Syge« (epilepsi). I en anmeldelse af et tysk, medicinsk skrift meddeles, at forf. alene med mistel har »befriet 2 voksne personer fra den faldende syge«⁶⁹). I det 19. århundrede gik Misteltenen af brug men nævnes dog endnu ved midten af århundredet som lægeplante⁷⁰) og optræder sidste gang i Pharmocopeen af 1850.

Apotekerkunsten var her i overensstemmelse med den folkelige opfattelse som blandt andet hævdede, at når blot skaffet af den kniv, som den syge brugte var af Mistelten kunne den farlige sygdom afvendes⁷¹). Som Misteltenen ikke kan falde til jorden, fordi den har sine rødder på en gren højt hævet over jorden, således kan en epileptisk patient ikke falde ned i krampe sålænge han bærer et stykke Mistelten i sin lomme eller en dekokt af Misteltenen i sin mave⁷²).

Til Misteltenen har man knyttet mange overtroiske forestillinger. Berømt er talen om den gyldne gren i Æneiden⁷³).

»Ret som ved Vintertid en Mistel plejer at prange
Frisk med sin Kvist paa et Træ som ikke selv har den avlet.
Og med de safranfarvede Bær at pryde dets Stamme,
Saa var Synet at se af det spirende Guld paa den brede
Skyggende Eg, saa klirrede der Guldspange for Vinden«.

VERGIL tænker formentlig på *Loranthus*, der netop har gule bær og snylter på Eg, men på den anden side er den ikke som Misteltenen stedsegrøn. Vi har endvidere allerede set, hvorledes kelterne efter

PLINIUS' beretning betragtede et afkog af Mistelten som et universal-middel mod alle gifte og befordrede frugtbarhed.

Den engelske folklorist FRAZER⁷²⁾ nævner mange eksempler på, hvorledes man ophænger Mistelten for at undgå hekse og trolde og for at forhindre lynnedslag. LINNÉ fortæller³⁴⁾:

»Gemene man trodde, at då denne Wespeltenen hängdes i huset, skulle det wara säkert för wådeld«. Endnu finder man i Sverige den skik at sætte Mistelten op under tagbjælkerne for derved at forebygge forskellige ulykker, især ildsvåde⁷⁴⁾. Er ens bøsse blevet forhekset, så at skuddet ikke kan træffe eller ikke dræbe, skal man lægge en gren af Mistel ind i skæftet så hæves forgørelsen og skuddet rammer ufejlbarligt⁷⁵⁾.

V. Misteltenen som foderplante og pyntegrønt.

Efterhånden er Misteltenens anvendelse i officinelt øjemed gået af brug, og den anvendes nu næsten udelukkende som pyntegrønt. Men i egne, hvor den forekommer i stor udstrækning, anvendes planten dog også til kreaturfoder om vinteren. Allerede THEOPRAST⁷⁶⁾ fortæller om fodring af kvæg og trækdyr med *ὑψηάρ* (hyphéar = Mistelten). Hos tyske forstlige forfattere i det 18. århundrede som f. eks. GLEDITSCH⁷⁷⁾ omtales, hvorledes bønderne om vinteren afbryder Mistelten og anvender den til foder for kvæg og får. Den tyske forstbotaniker REUM⁷⁸⁾ angiver i 1837, at Mistelten bruges til foder for får og kvæg og desuden som lokkemad til harer. Under verdenskrigen blev der i Tyskland fældet misteltenbærende træer for at anvende Misteltenen som foder⁷⁹⁾. I Frankrig, således i Vogeserne er Misteltenen meget søgt som kvægfoder, navnlig da man mener, den har en gunstig virkning på mælkens kvalitet⁸⁰⁾. Her i landet er planten så sjælden, at det betragtes som en stor skam at rive den ned.

Misteltenens vigtigste anvendelse er imidlertid utvivlsomt pyntegrønt ved juletid. Allerede de gamle romere smykkede under midvinterfesten (saturnalia), deres huse med Mistelten. De første kristne overtog denne skik ved fejringen af julefesten⁸¹⁾.

Naturligvis er der her en vis forbindelse med den folkelige overtro at Misteltenen er beskyttende. Det er navnlig i England, at man har denne skik og derfra har den efterhånden bredt sig til andre lande. Det meste af den Mistelten, der bruges i England, er dog indført fra Nordfrankrig⁸²⁾. Ved juletid pynter man med Mistelten, og det fortælles⁸³⁾, at i Oxford løber børnene ved juletid omkring og synger:

»Holly and ivy
 Mistletoe bough
 Give me and apple
 And I'll go now.
 Give me another
 for my little brother
 and I'll go home
 and tell father and mother«.

I Frankrig løber børnene også fra hus til hus med Mistelten ved nytårstid og råber: »Au gui l'an neuf!« (»Det nye år være viet Misteltenen!«).

En af de morsomste skikke, der knytter sig til Misteltenen, er den, at en ung pige, der befinder sig under Misteltenen, har man ret til at kysse. Men det hedder sig, at den pige, der blev kysset under Misteltenen i julen ikke blev gift i det kommende år. Et billede af denne skik ses i Illustrated London News Christmas, number 1904, s. 33.

Hos DICKENS hedder det et sted⁸⁴): »I butikkerne hersker der en yppig ødselhed med korender, rosiner, krydderier, kandiserede orangeskaller og puddersukker. Et usædvanligt præg af galanteri og letfærdighed åbenbarer sig i en umådelig i dørkarmen til urteboden hængende mistelkost«.

I Tyskland begyndte man først ca. 1810 at anvende Mistelten som pyntegrønt ved juletid. Her i Danmark viste Misteltenen sig første gang på blomstermarkedet ca. 1890. Efter nytår 1889 hedder det således⁸⁵): »I år har Misteltenen for første gang ladet sig repræsentere ved den danske jul, meget beskedent, men dog med den hensigt at gøre de første skridt til at erobre sig en fast plads i det borgerlige juleritual ligesom de alt for flere hundrede år siden har fået en fast plads i den engelske julefest«. Op til ca. 1932 var der hvert år en del Mistelten i blomsterhandlernes vinduer ved juletid. De indførtes væsentlig fra Elsass-Lothringen, men valutacentralen standse denne import i 1932⁸⁶), og den er først blevet genoptaget i 1949, hvor det lykkedes at afslutte en vareudvekslingsforretning med Italien med danske Orchideer mod italiensk Mistelten.

VI. Misteltenens forekomst i Danmark.

Misteltenen forekommer spontant kun i det sydøstlige Sjælland. Om årsagen hertil må søges i det forhold, at jordbunden er særlig kalkrig skal ikke her afgøres. Men der skal dog henvises til at allerede

VON BROCKE¹⁸⁾ havde iagttaget, at den ikke voksede på træer, der groede på sandjord. En undersøgelse der er foretaget i Belgien synes at vise, at Misteltenen navnlig forekommer, hvor der er kalk i jorden⁸⁷⁾. Ejendommeligt nok forekommer Misteltenen her i landet kun spontant på egnen ved Fakse, hvor kalken er højtliggende, ligeledes findes Mistelten i Høgsby sogn i Småland med kalk i jordbunden.

Spontan forekomst.

Til spontan forekomst henregnes fund af Mistelten på træer i skove, levende hegn, på enkeltstående træer på marker, men også fund i parker og haver, når man må antage, at planten er fremspiret af frø, bragt af fugle fra vildtvoksende eksemplarer. Fund af planten fra ældre tid i haver, således f. eks. fra Vemmetofte og Engelholm, bør sikkert betegnes som spontan forekomst, da dyrkning af Mistelten — bortset fra dyrkning i botaniske haver — først begyndte i 70'erne (Nørager).

Jylland: Den første lokalitet, der nævnes her i landet med Mistelten, er Trelde Skov ved Fredericia. WILSES⁸⁾ omtale heraf er nævnt i første afsnit. — Som allerede her bemærket, beror denne angivelse sikkert på en misforståelse selvom den endnu gentages i LANGES Flora⁷⁾. Allerede JUNGE⁸⁸⁾ drog i 1798 fundet i tvivl.

Sjælland: Det næste sted, hvorfra vi finder Mistelten, er Petersværft. HORNEMANN⁸⁹⁾ nævner det 1821 (i Botanisk Museums herbarium ligger et eksemplar fra Langebæk, samlet af H.) og lokaliteten omtales i botanikeren KAMPHØVENERS dagbog 27.7.1837⁹⁰⁾ og af DREJER 1838⁹¹⁾. Men VAUPELL⁹²⁾ skriver 1863: »fra Petersværft er den forsvunden«.

I Botanisk Museums danske herbarium findes et eksemplar af Mistelten samlet af HORNEMANN ved Præstø. Da det ikke omtales af ham 1837⁹³⁾, og han afgang ved døden 1841, må det stamme fra ca. 1840. Fra haven til Engelholm ved Præstø ligger der i herbariet et eksemplar samlet 1862. Det drejer sig muligvis om samme lokalitet.

I herbariet findes endvidere to eksemplarer samlet af JENS VAHL på Vemmetofte i 1841 angivet voksende henholdsvis »på frugttræer« og på »æbletræer«. Lokaliteten nævnes også af SCHOUW⁹⁴⁾.

Fra St. Elmue ved Faxe findes et eksemplar i herbariet samlet af LANGE i 1847 og et andet samlet 1861. Ved en gennemgang af botanisk museums udenlandske samling af *Viscum*-arter, har jeg fundet et eksemplar ligeledes samlet af LANGE ved St. Elmue 1847 på *Pirus malus* L. sammen med et eksemplar fundet af P. C. AFZELIUS

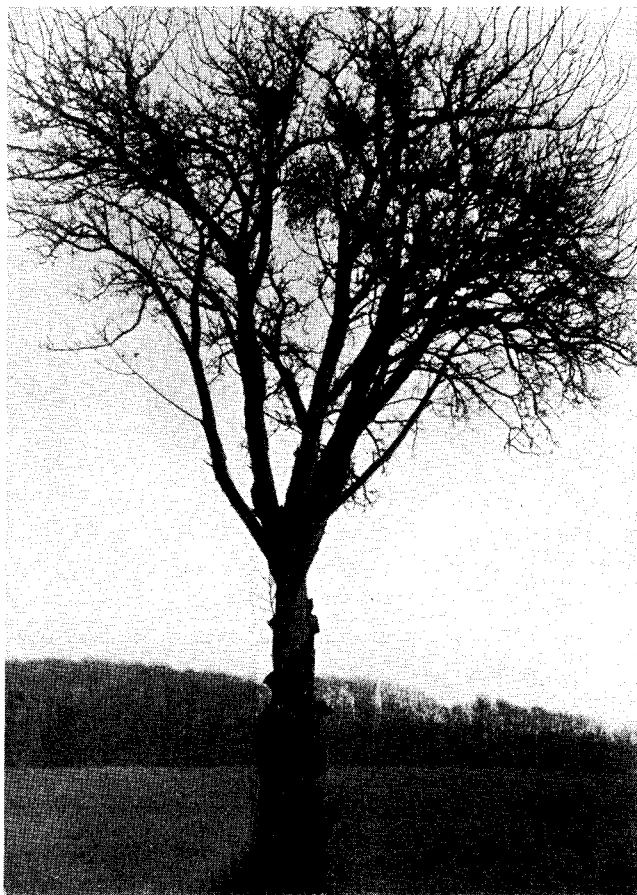

Fig. 8. Vildtvoksende Mistelten på Abild ved vejen mellem Store og Lille Elmue. Efter Axel Lange⁶⁾.

ved Enköping i Upland, Sverige. VAUPELL⁹²⁾ skriver om denne lokalitet: »ved Elmue per Lindersvold voxer den frodig paa nogle Abild, men jeg veed ikke, hvormange der er«. Den 8. august 1881 var botanisk forening på excursion til Faxeeegnen og i beretningen hedder det⁹⁵⁾: »I St. Elmue gjenfandtes *Viscum album* paa Abild i flere Exemplarer, hvoraf dog de ældste (15–16 Aar) var visnede«.

På vejen mellem St. Elmue og Lille Elmue fandtes i 1929 et smukt eksemplar på gårdejer Viggo Hansens mark (matr. nr. 6 a af St. Elmue, Roholte sogn) på Abild. Eksemplaret er formentlig det samme der omtales 1906 som nedrevet (se s. 41). Æbletræet er fredet ved en af fredningsnævnet d. 30. juni 1943 godkendt deklARATION. Eksemplaret er besøgt af mig d. 23.10.49, hvor jeg bemærkede, at æbletræet er opstammet og nu hult. Det har tidligere vokset i et levende hegn, der er ryddet (fig. 8).

I den under Lindersvold hørende, lille skov Tykken, Roholte sogn, findes et smukt eksemplar af Mistelten på en gammel Abild. Det er bl. a. omtalt fra Naturhistorisk Forening for Sjællands eks-kursion juni 1939⁹⁶) og hører måske sammen med de ovenfor under St. Elmue omtalte, gamle fund. Eksemplaret led stærkt i de strenge vintre, men har skudt nye skud et stykke længere oppe på grenen. Ved besigtigelse af dette eksemplar d. 23.10.49 iagttoges endnu et skud på en anden gren af æbletræet. Det er formodentlig samme lokalitet, som i Botanisk Museums herbarium er repræsenteret ved et fund fra 1858 med et svært stammestykke af en gammel Mistelten.

Misteltenen er på denne egn også fundet i Broskov by i Baarse sogn lige ved Engelholm. Fundet er gjort af HAGERUP i 1869 på et æbletræ og omtalt af LANGE⁷). Samme sted fandtes den 1880 af KOLDERUP ROSENVINGE og af BENZON; begge fund er repræsenteret i herbariet. Efter oplysning fra gårdejer JENS LARSEN, nu Sjolte, fandtes denne Mistelten på et æbletræ på stenhugger HANS CHRISTENSEN's mark (naboejendom til gårdejer LARSEN's tidligere ejendom i Broskov; smlgn. ndf. om eksemplaret i haven til denne ejendom). Dette æbletræ gik ud i 1880'erne.

VAUPELL omtaler 1863⁹²), at der for nogle år siden i Rosenfeldt Skov blev fældet et træ med en Mistelten, som skovfogeden ikke kendte.

På en Hvidtjørn ude på Knudshoved fandtes Mistelten i 1875 af lærer J. NIELSEN⁷). Eksemplaret blev i 1885 fredet og træet indhegnet, men ved et besøg i 1890, var stakittet væltet, og Tjørnen næsten udgået.

Falster: Til Danmarks Topografisk Botaniske Undersøgelse meddeles det i 1920, at Misteltenen er fundet i Marrebæk Skov på Abild, men træet er gået ud.

Lolland: VAUPELL⁹²) skriver at på Guldborgland findes tre, hvoraf den ene, som findes ved Soesmark har et anseligt udseende med sine to til tre fod lange grene, der danner buske, der skyder ud på stammen af en Abild. I herbariet på Botanisk Museum findes et eksemplar samlet her i juli 1865. Efter oplysning fra lærer SAUNTE til den topografisk-botaniske undersøgelse er Misteltenen her ødelagt af besøgende. Fra anden side hævdes det imidlertid, at eksemplaret er visnet bort⁹⁷).

Ikke langt fra Soesmark ligger Hildesvig og herfra haves i herbariet et meget smukt eksemplar fra 1886. Om denne forekomst fortæller min moder, der i sit første ægteskab var gift med skovrider POUL KOCH på Guldborgland, at hun kan erindre, Misteltenen blev

omtalt som havende vokset på Pil, men nu ikke mere var der (1893). Muligvis drejer det sig om det samme, der er omtalt af gartner PALLESEN, hvor han også taler om et eksemplar på Pil.

I Botanisk Museums herbarium findes et eksemplar fra Oreby, fundet 1848 af MØLLER-HOLST; det er også omtalt af LANGE⁷⁾, og endnu i 1913 fandtes ifølge meddelelse til Topografisk Botanisk Undersøgelse et svagt eksemplar.

VAUPELL⁹²⁾ omtaler, at Misteltenen ved Stensore vokser på gamle, topstævnede Linde. Disse fandtes af lærer SAUNTE endnu i 1919, men er nu væk.

Efter VAUPELL⁹²⁾ skal man i 1860 i Roden Skov have fældet en Navr, hvorpå man opdagede en Mistelten.

Vildtvoksende (spontan) Mistelten findes således nu kun på to voksesteder med kun ca. 1 km afstand: Ved vejen mellem Store og Lille Elmue og i den lille skov »Tykken« under Lindersvold, begge steder på Abild.

VII. Misteltenens forekomst i danske haver.

Sjælland.

Det er et spørgsmål, om Misteltenen har været dyrket i den ældste botaniske have i Krystalgade. AXEL LANGE var tilbøjelig til at mene, at det eksemplar, der findes i BUCHWALD: Specimen medico-practico-botanicum etc. Havnæ 1720, er samlet i denne have. Professor F. DIDERICHSEN hævdede i sin tid⁹⁸⁾, at dette næppe kunne være tilfældet. I den botaniske have ved Charlottenborg blev Misteltenen dyrket fra 1853 til 1873 og i den nuværende fra 1883 til 1891 og atter fra 1906, da haven som gave fra fru MULLER på Astrup ved Jebjerg modtog et 8-årigt æbletræ med påsiddende Mistelten. Eksemplaret har i en streng vinter helt været visnet, men senere er adventivknopper brudt ud gennem barken og planten har påny udviklet sig kraftigt. Efter oplysning fra afdelingsgartner FLOTO fandtes der på det pågældende æbletræ både et hanligt og et hunligt eksemplar, hvilket forklarer, at det har været muligt herfra at få spiredygtigt frø. Træet fjernet på grund af anlæggelse af bunkers.

I de sidste år har man udsået frø på flere forskellige træer i haven⁹⁹⁾, og navnlig en såning på en *Malus micromalus* er lykkedes smukt (fig. 9), og der er her fremspiret flere kraftige planter, endvidere på *Malus pumila* og en *Sorbus alnifolia*.

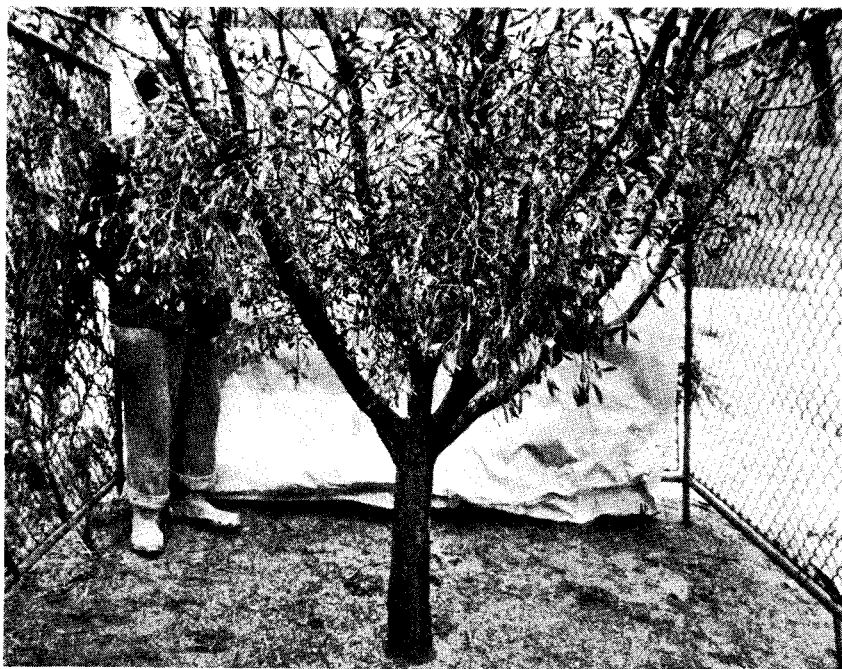

Fig. 9. Mistelten på *Malus micromalus* i Universitetets Botaniske Have, København. Kriminaloverbetjent Tellerup fot.

Professor i havebrug CARL HANSEN eksperimenterede i 80'erne og 90'erne meget med udsåning af Misteltenbær på forskellige værtplanter i Landbohøjskolens have. Det slog an på to *Fraxinus americana*. Den ene af de fremkomne Mistelten var hunlig og fra denne førtes bær ved fugle over på en nærstående *Fraxinus americana*, hvor der fremspirede talrige planter. Disse såvel som det hunlige individ døde senere. Det andet af de oprindelige individer, der var hanligt, levede i mange år, men er nu gået til grunde. Af professor HANSEN's udsåninger lykkedes endvidere en på æbletræ. Frø herfra har bredt sig over på en Røn (*Sorbus Aria*), (fig. 2). Denne plante er en hunplante og bærer hvert år smukke, hvide bær.

I de sidste år har man fået bær af Mistelten til at spire på *Sorbus Aucuparia* på plænen bag Zoologisk Laboratorium.

I forsthaven i Charlottenlund har professor CARL HANSEN ligeledes udsået bær af Mistelten, og disse spirede på et Morbærtræ (fig. 10). *Morus* som værtplante for Mistelten er helt enestående. Såvidt vides er der i litteraturen kun nævnt et tilfælde, en *Morus alba* ved Vierwaldstättersøen i Schweiz¹⁰⁰), men TUBEUF³) tvivler om

Fig. 10. Mistelten på Morbærtræ (*Morus alba*) i Forstbotanisk Have, Charlottenlund. E. Warming fot. 1915.

iagttagelsens rigtighed. Senere blev der af professor ROSTRUP fundet et lille eksemplar af Mistelten i en hæk af Fjeldribs (*Ribes alpinum* L.). Efter oplysning fra dr. agro SYRACH LARSEN er Misteltenen på Morbærtræet blevet ødelagt af en besøgende og eksemplaret på *Ribes* blev ikke til noget.

Grunden der begrænses af Strandboulevarden, Svendborggade, Øresundsgade og Fåborggade på Østerbro i København anvendtes til skolehave. Her fandtes 1942 på et æbletræ et stort eksemplar af Mistelten. Det var 16–17 år gammelt og blev i sin tid sået af fuldmægtig i magistraten cand. jur. HESSEN. Planten var 87 × 70 cm i omfang, men led meget under frosten 1941–42. Skolehaven er nu ryddet til bebyggelse.

Fig. 11. Mistelten på Poppel (*Populus canadensis serotina*) på Bispebjerg Kirkegård. Forf. fot. 1942.

I Bispebjerg Kirkegårds nordvestlige del fandtes 1942 et stort eksemplar af Mistelten (fig. 11) voksende på stammen af en *Populus canadensis serotina*. Herbariemateriale heraf findes på Botanisk Museum (leg. K. WINSTEDT). Eksemplaret blev desværre senere revet ned, men skød igen, og de nye skud blev i vinteren 1949–50 skåret af, men basaldelen er levende og kan måske skyde påny.

På et espalier-æbletræ i haven til professor-boligen på hjørnet af Frederik d. V's vej og Blegdamsvejen udsåede K. GRAM ca. 1916 bær af Mistelten fra en gren indkøbt ved juletid. Der udviklede sig et smukt eksemplar, men efter oplysning af professor-boligens beboer professor CARL SONNE, har planten ikke kunnet tåle de sidste års kolde vintre. Professor, dr. med. K. BRØCHNER-MORTENSEN meddeler, at den omtalte Mistelten forsvandt i 1946, idet grenen, hvorpå den voksede, knækkede af.

Fig. 12. Mistelten på Æbletræ (*Cox' Pomona*) på Bregnevej i Gentofte.
Forf. fot. 1946.

Et stort, smukt eksemplar (hunligt) findes på en lille *Malus John Downie* i fhv. rektor CHR. HEIN JOHANSEN's have, Slotsherrensvej, Vanløse. Bær har rektor Johansen fået af gymnasielærer Byge (se ndf. under Vordingborg) og udsæden skete i 1939 på det da 7–8 år gamle træ, som dengang voksede i Maribo. Da rektor Johansen flyttede til København foretog gartner PALLESEN (se ovenf. under Hildesvig) flytningen af træet med snylteren på.

I haven til stadsgartner ARSEL ANDERSEN's embedsbolig, Ørnkulsvej 3, Ordrup, findes en livskraftig, ca. 10 år gammel Mistelten på et gammelt æbletræ. Den er i sin tid sået af kommunegartner BRANDT.

I sin have Hulgårdsvej 55 har redaktør L. GUDMAND-HÖYER en Mistelten på et ca. 30-årigt *Cox' Orange*. Frøet er anlagt på æbletræet 1936. Eksemplaret har lidt dels under at mejser har nippet af det, dels under de hårde vintre i begyndelsen af 40'erne. Ved eftersyn i december 1949 havde det næsten tabt bladene, men to små nye eksemplarer var ved at bryde frem.

I fuldmægtig L. P. M. LARSEN'S enkes have, Bregnevej 16, Gentofte findes et eksemplar af Mistelten på et æbletræ (Cox' Pomona). Den er sået 1926 af bær fra en indkøbt Misteltengren. Planten er en hanplante. Misteltenen har lidt stærkt under frosten 1941-42, men er senere restitueret (fig. 12).

Godsejer AXEL JARL har på Strødam foretaget udsåningsforsøg med bær af Mistelten. En udsåning på et Skovæbletræ lykkedes, men den fremkomne plante er senere blevet revet ned af nogle unge mennesker. I 1948 fik godsejer JARL nogle bær fra Mistelten på nogle gamle Lindetræer ved Mälaren i Sverige. Bærrene er sået på nogle Lindetræer i alléen som fører op til Strødam, og der ventes nu på om »noget vil vise sig«, meddeler overgartner V. BRÖNDSSEL.

Hos fhv. fyrbøder ved Sct. Hans Hospital B. J. ARNDT, Klokkervej 3, Roskilde findes på et æbletræ en Mistelten som næsten helt blev ødelagt af frost. Der var kun nogle små skud tilbage, men planten er nu igen i vækst. Frøet modtaget fra fyrbøder ARNDT'S fader, gartner J. S. ARNDT (jfr. nedenfor).

Den måske mest kendte vokseplads for Mistelten er haven til godset Nørager i Vestsjælland. I 70'erne bragte den daværende ejer, kammerherre, greve ERNST MOLTKE bær af Mistelten med hjem fra Schweiz. Udsæden lykkedes på æbletræer og fra de fremkomne Misteltener er der solgt frø, der er blevet udsået forskellige steder i landet. Den 28. juli 1879 foretog Botanisk Forening excursion til Nørager og i beretningen hedder det¹⁰¹): »Der er i haven siden 1872 foretaget flere udsædsforsøg med *Viscum album*, af hvilke flere eksemplarer på forskellige udviklingstrin toges i øjesyn. Det ældste er fra 1875 voksende på et æbletræ, det har allerede opnået en kraftig vækst og er begyndt at sætte blomsterknopper«. Senere har gartner H. MADSEN¹⁰²) beskrevet Misteltenen på Nørager, som han angiver vokser på Løgæbletræ. I foråret 1942 besøgte jeg de smukke Mistelten på Nørager.

Omkring 1910 købte havebrugskandidat, gartner N. HANSEN i en blomsterhandel i Vordingborg nogle grene af Mistelten besatte med veludviklede bær. Bærrene blev sat på forskellige træer på Oringe, således på Hvidtjørn, Lind og dyrkede æbletræer. Af disse eksemplarer lever endnu en Mistelten på et Signe Tillisch æbletræ i overlægens have, som har givet bær til flere såninger i Vordingborg og omegn, og på et Skovfoged-æbletræ. Hospitalsforvalter H. ELMQUIST har

Fig. 13. Mistelten på Pigeon-æbletræ i have i Vordingborg.
Forf. fot. 1948.

således Mistelten på 3 Paradisæbletræer og på en Rødtjørn (meget lille), samt på et Signe Tillisch æbletræ (træet udgående) og på et Cox' Pomona. Der fandtes Mistelten i gymnasielærerne Buus og BYGGE's have, villa »Skrænten«, Violvej, på æbletræer fra 1926, men træerne er nu fældet. I sagfører FRIS' have har der været eksemplarer på blommetræer og Paradisæbletræer, men der er nu kun eksemplarer tilbage på et Gravenstentræ og på et Pigeontræ (fig. 13). Gartner

N. HANSEN satte i 1922 bær fra Oringe på et Signe Tillisch æbletræ i sin have på Vinkelvej 8. Der fremkom både en han- og hunplante. Men planterne døde i en streng vinter. Nu findes der i denne have en Mistelten på et Skovfogedæbletræ. Alderen er ca. 10 år og grenene 15–20 cm lange. Ejendommen er senere af gartner HANSEN's datter solgt til kommunelærerinde MARGRETHE HANSEN. Gartner HANSEN's datter, frk. JOVINDIA HANSEN, har senere købt en lille ejendom, Østervej 9, hvor hun dyrker Mistelten på et espaliertræ (Cox' Orange).

AXEL LANGE oplyser, at et eksemplar af Mistelten findes hos gård-ejer JENS LARSEN, Broskov. Gården er af JENS LARSEN's svigersøn i 1939 solgt til den nuværende ejer, gårdejer MADSEN. I 1944 besøgte jeg stedet. Misteltenen meldtes udgået i 1941, men ved nærmere eftersyn på det Flaskeæbletræ, hvorpå den havde groet, fandtes to spæde, grønne spirer. Ved nyt eftersyn i 1949 var der her et meget smukt eksemplar. Tidligere fandtes også et eksemplar i gårdejerske SOFIE LARSEN's have i Orup (gårdejerske SOFIE LARSEN, svigerinde til nævnte JENS LARSEN), men det blev ved en fejltagelse revet ned. Frøet til disse to eksemplarer stammer fra Nørager og blev udsået i begyndelsen af 90'erne af gårdejer JENS LARSEN's broder LARS LARSEN, der havde været forvalter på Nørager.

I haven hos gartner CHR. FIL, Dalby ved Thureby fandtes en hunlig Mistelten på et gammelt æbletræ, men træet og dermed Misteltenen er gået ud. Gartner FIL fortæller, at han mener at en fugl har bragt et bær af Mistelten til æbletræet, da det ikke er anbragt der med menneskehænder. På museumekscursionen 6. maj 1931 medtoges nogle kviste af denne Mistelten — en hunplante — til herbariet.

Lolland-Falster.

Lensgreve F. M. KNUTH, Knuthenborg, begyndte i 1940 en omfattende dyrkning af Mistelten i Knuthenborg Park. Det første frø blev indforskrevet fra Tyskland, senere fra departement Hautes-Alpes i Frankrig. Ialt er der i de nu forløbne år sat ca. 10.000 frø på ca. 200 træer, altså gennemsnitlig 50 frø på hvert træ. Fortrinsvis er udsåningen sket på Birk og Tjørn, og der er mange eksemplarer, der nu er 8–9 år gamle og i frodig vækst. Den 29. januar 1950 gennemgik jeg parken sammen med skovrider NIELS JØRGEN LARSEN og beså utallige eksemplarer af Mistelten. Særligt noterede jeg forekomsten af mange eksemplarer på 15–20-årige *Populus tremuloides* ved den lille sø (fig. 14), et stort eksemplar ca. 9 år på Vortebirk, der hang

Fig. 14. Mistelten på *Populus tremuloides* i Knuthenborg Park.
Forf. fot. 1950.

udover søen. endvidere 4 store eksemplarer på Robinie lige ved slottet, og et meget stort eksemplar på Parabelæble ved drivhusene. Udenfor selve parken var der sat Mistelten på Tjørn i dyrehaven og på Transparente blanche i i frugtplantagen; nogle mægtige eksemplarer besigtigedes. Foruden med Løvtræmistel har man også forsøgt sig med Nåletræmistel, såvidt vides for første gang i Danmark. Frøene stammer fra Mistelten på Ædelgran og blev i marts 1949 anbragt på Japansk Lærk. Ved en undersøgelse, som jeg foretog sammen med skovrider LARSEN under mit besøg konstateredes at flere af frøene var spiret og fremtrådte med den karakteristiske krumme hypocotyle stængel. Der er også forsøgt med *Loranthus europæus* på Eg. For at beskytte Misteltenplanterne mod efterstræbelser fra besøgende har lensgreve KNUTH ikke tidligere ønsket sin dyrkning af Mistelten omtalt. Sagen har kun hidtil været nævnt en passant i en ekskursionsberetning¹⁰³). Nu er antallet af eksemplarer imidlertid så stort, at der ikke næres bekymring for publicitet.

Der er allerede fra Knuthenborg udleveret adskillige bær af Mistelten til interesserede, og der kunne sikkert også uden skade sælges grene af Mistelten ved juletid. Forespørgsler fra købelystne blomsterhandlere foreligger allerede.

Man må vel også vente at Misteltenen ved fugle udbredes til omliggende haver og skove, men det synes som den lokale fauna af Drosler og andre fugle, der kunne komme på tale, endnu ikke har fået smag for bærrerne.

Langeland.

Nytårmorgen 1930 satte dyrlæge K. STOKHOLM, Humble to bær fra en hos en blomsterhandler købt kvist af Mistelten — på et pæretræ i sin have. Bærrene blev anbragt med 4 cm mellemrum. Der fremkom her af en hunplante og en hanplante, der tilsammen forgrenede sig til en busk, der i 1949 har et omfang på 2 m. Fra pæretræets stamme til yderste grenespids er målt 60 cm. Pæretræet er nu ca. 35 år. Dyrlæge Stokholm har af hunplanten fået spiredygtigt frø, som er udsået dels på et andet pæretræ, hvor et 5-årigt eksemplar er som et middelstort hvidkålshoved, dels på æbletræ af sorten Fillipa men sidstnævnte eksemplar blev nedrevet af snelag. Endelig findes et eksemplar på retur på et stærkt kræftangrebet Transparentæbletræ. Arbejdsmand BECK JENSEN har en 4–5 år gammel Mistelten groende på en Tjørn og fremkommet af frø fra dyrlæge STOKHOLM's eksemplar.

Fyn.

I haven til Steensgård skovridergård, Millinge findes Mistelten på Rødtjørn, sat herpå af nu afdøde skovrider OTTO BØLLING. Frø fra Oringe. Denne Mistelten er mig forevist i november 1949 af skovrider, forstkandidat STOUGAARD-ANDRESEN. Det er et smukt eksemplar, ejendommeligt ved at bestå af mindst 20 ret tæt samlede planter fremkommet ved adventivknopper på strenge i kambium, alle hanplanter.

Jylland.

Hos planteskoleejer KARL L. HANSEN, Kolding findes 3 eksemplarer af Mistelten på en *Malus John Downie*, hvoraf en han- og to hunplanter, der bar bær 1946 og 1949. Endvidere findes en lille hunplante på en *Prunus cerasifera*. Frøene blev udsået i marts 1933 og stammer fra en hos en blomsterhandler indkøbt kvist ved juletid 1932.

I Lund ved Horsens blev Mistelten dyrket af gartner J. S. ARNDT på æble-vildstammer omkring århundredskiftet og solgt til forskellige interesserede. Frøet indforskrevet fra Schweiz. (Oplysning fra gartner ARNDT's søn, der ligeledes er gartner og bor i Hatting ved Horsens¹⁰⁴).

I Thorsted ved Horsens er Mistelten dyrket af gartner M. KJÆR på æbletræer. Eksemplaret gik ud i de hårde vintre i begyndelsen af 1940'erne. (Oplysning fra afdøde gartner KJÆR's brøder, fhv. gårdejer KJÆR, Thorsted).

Fig. 15. Misteltenen sået på ungt Æbletræ i Universitetets Botaniske Have, Kriminaloverbetjent Tellerup fot. 1950.

De i danske parker og haver forekommende eksemplarer af Mistelten stammer fra frø:

- 1) hjembragt eller indforskrevet fra udlandet (Nørager, Knuthenborg, Lund ved Horsens, Strødam),
- 2) fra heraf frembragte eksemplarer (Broskov, Roskilde),
- 3) fra bær siddende på gren af mistelten indkøbt ved juletid hos blomsterhandlere (Vordingborg m. fl. steder),
- 4) fra heraf frembragte eksemplarer (f. eks. Millinge).

Der findes næppe noget haveeksemplar stammende fra kunstigt sået frø af spontant forekommende Mistelten. Derimod må det antages, at de i en have i Dalby og i frugthaven på Vemmetofte og i parken til Engelholm tidligere forekommende eksemplarer hidrører fra frø hidbragt af fugle og stammende fra vild Mistelten.

Dyrkning af Mistelten i haver fandt i tidligere tid, d. v. s. i forrige århundrede, kun sted på ganske enkelte lokaliteter, men importen af Mistelten som pynt ved juletid, der begyndte i slutningen af århundredet skabte interesse om planten, og i begyndelsen af dette århundrede blev der sået bær af Mistelten adskillige steder. I 1932 ved valutakontorets oprettelse standsedes importen af Misteltengrene og i 30'erne gik dyrkningen tilbage. De omkring 1940 eksisterende eksemplarer var næsten alle ældre, fra før 1932. Hertil kom at flere eksemplarer gik ud i de hårde vintre i begyndelsen af 1940'erne. Efter krigen er interessen for og muligheden for at dyrke Mistelten vokset, og det må antages, at planten bliver mere og mere udbredt i haverne.

Den udvidede dyrkning i Universitetets botaniske have muliggør en betydelig uddeling af frø herfra, og fra de mange eksemplarer, der nu dyrkes i Knuthenborg park, kan der allerede udleveres frø. Hertil kommer endelig genoptagelse af importen af Misteltengrene ved juletid.

Udsåningen af Misteltenfrø bør ske i marts måned. Bærrene, der helst umiddelbart forinden skal være plukket af moderplanten, trykkes ud på unge ikke mere end fingertykke grene med glat bark. Slimen tjener som klæbemiddel, og vil man beskytte frøet, kan man vælge en grenvinkel som udsåningssted og omgive frøet med lidt trådnet. Fig. 15 viser en vellykket såning på ungt Æbletræ.

VIII. Litteraturhenvisninger.

1. RAFN, C. G.: Danmarks og Holsteens Flora I, Kiøbenhavn, 1796, s. 638.
2. PLINIUS: *Historia naturalis* XVI, 93. Her og i det følgende er benyttet DETLEFSEN'S udgave, Berlin 1866-82.
3. VON TUBEUF, C.: *Monographie der Mistel*. München 1923.
4. SCHÜBELER, F. C.: *Viridarium norvegicum* II, Christiania, 1888, s. 266.
5. LANGE, AXEL: *Misteltenen*. Haven 1931, s. 6.
6. — *Misteltenen i Danmark*. Bot. Tidsskr. 41, 1930, s. 193.
7. LANGE, JOH.: *Den danske Flora* 4. udg. 1886-88, s. 568.
8. WILSE, J. N.: *Fuldstændig Beskrivelse af Stapel-Staden Fridericia*, 1767, s. 167.
9. GADEAU de KERVILLE: *Les vieux arbres de la Normandie*, Fasc. 4. Paris 1899, s. 298-301.
10. ELWES, H. J. and HENRY, A.: *The Trees of Great Britain & Ireland* II, 1907, s. 333.
NICHOLSON, C.: *The mistleto and its hosts*. Gard. Chron. 3. ser. XCI, 1932, s. 102, 145.
11. MOREILLON: *Gui sur le chêne*. Journ. forest. suisse, 1920, s. 218.
DE LUZE, J. J.: *Un Chêne porteur de Gui*. ibid. 1930, s. 210.
12. *Jahresber. des preuss. bot. Vereins*, 1907, s. 32.
13. VON TUBEUF (3), s. 724.
14. THEOPHRAST: *De causis plantarum* II, 17. Her og i det følgende er anvendt WIMMER, FR.: *Theophrasti Eresii opera quae supersunt omnia*. Leipzig 1854.
15. FRAAS: *Geschichte d. Landbau- und Forstwissenschaft*. München 1865, s. 522.
16. FLEMING, H. F.: *Der vollkommene teutsche Jäger*. Leipzig 1719-24, s. 26.
17. DUHAMEL DU MONCEAU: *La Physique des Arbres* II. Paris 1758, s. 219-226.
18. VON BROCKE, H. C.: *Wahre Gründe der Forst-Wissenschaft*. Leipzig 1768, s. 76.
19. OPPERMANN, A.: *Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786-1886*. Tidsskr. f. Skovbrug X, 1889, s. 35.
20. DÖBEL, H. W.: *Neueröffnete Jäger-Practica*, 3 Aufl., Leipzig 1783, III, s. 94.
21. BECKMANN, J. G.: *Anweisung zu einer pfleglichen Forstwirthschaft*. 2. Aufl. Chemnitz 1766, s. 220-225.
22. VON BURGSDORF, F. A. L.: *Forsthandbuch*. 3. Aufl. Berlin 1800, s. 289-290.
23. *Les dommages causés par le Gui*. Ann. de L'École Nation. des Eaux et Forêts. V, 1934, s. 221-233.
24. PETER-CONTESSE, J.: *Influence du gui sur la production du bois de service*. Journ. forest. suisse. 1937, s. 145-153.
25. FERDINANDSEN, C. og JØRGENSEN, C. A.: *Skovtræernes Sygdomme*. København 1938, s. 2, fodnoten.
26. RAFN, JOH. i *Havetidende* 1884, s. 156.
27. KALL'ske Samlinger 4° nr. 595. (Prof. Holms relationer).
28. MÜLLER, O. F.: *Reise igiennem Ovre-Tillemarken til Christiansand og tilbage* 1775. København 1778, s. 90.
29. LANGE, JOH. (7).
30. PLINIUS (2) XVI, 94 og XXIV, 46.
31. SCHILLER, F.: *Zur Kenntnis der Frucht von *Viscum album* und *Loranthus europaeus* und der Gewinnung von Vogelklee*. Sitzungsber. Akad. Wiss. Wien, math.-naturw. Kl. I Abt. CXXXVII, 1928.
32. HANSEN, JOH.: *Mistelteinene i Norge*. Nyt Mag. f. Naturv. Bd. 72, 1933.

33. LYTTKENS, AUG.: *Viscum album* L. Mistel. Sveriges pomol. för. årsskr. 1916.
34. LINNÉ, CARL VON: Wästgöta Resa. Stockholm 1747, s. 31.
35. SKÅRMAN: Några ord om misteln (*Viscum album* L.) i Västergötland. Svensk Bot. Tidskr. 19, 1925.
36. Svenska Vet.-Akad. Handlingar 1744, s. 261.
37. Botaniska Notiser 1945, s. 169.
38. FRIES, ELIAS: Flora Scanica. Upsaliæ 1835, s. 59.
39. GERTZ, OTTO: Forekomsten af *Viscum album* i Skåne. Botaniska Notiser 1944.
40. VON TUBEUF, C.: *Viscum cruciatum* Sieb., die rotbeerige Mistel. Naturw. Zeitschr. f. Forst- und Landwirtschaft 1908.
41. — *ibid.* 1919.
42. HARTZ, N.: Bidrag til Danmarks tertiære og diluviale Flora. Danm. Geol. Unders. II Rk. Nr. 20, 1909, s. 150, 152, 183, 231.
43. ANDERSSON, GUNNAR: Studier öfver torfmossar i södra Skåne. Bih. Kungl. sv. Vet.-Akad. Handl. bd. 15, afd. III nr. 3, 1889, s. 38-39.
44. SUNESON, S. och SANDEGREN, R.: Ett fynd av fossil Mistel, *Viscum album* L. i Värmland. Sv. Bot. Tidskr. 42, 1948.
45. FISCHER-BENZON, R. VON: Die Moore der Provinz Schleswig-Holstein. Naturw. Ver. Hamburg XI, 1891, s. 19, 22. 32.
46. JESSEN, KNUD: Moseundersøgelser i det nordøstlige Sjælland. Danm. Geol. Unders. II Rk. Nr. 34, 1920, s. 238.
47. LANGE, M. T.: Om Forandringen af Danmarks Plantevæxt i de sidste to Aarhundreder. Kjöbenhavn 1859, s. 41.
48. WARMING, EUG.: Den Danske Planteverdens Historie efter Istiden. Indbydelsesskr. Københavns Univ. Aarsfest 1904, s. 70.
49. PETERSEN, O. G.: Træer og Buske. København 1916, s. 136.
— Forstbotanik 2. Udg. 1920, s. 395.
50. PAULLI, SIMON: Flora Danica. Kbh. 1648, s. 391.
51. KYLLING, P.: Viridarium Danicum. Hafnia 1688, s. 171.
52. IVERSEN, JOHS.: Landnam i Danmarks Stenalder. Danm. Geol. Unders. II Rk. Nr. 66, 1941.
53. — *Viscum*, *Hedera* and *Ilex* as Climate Indicators. Geol. Föreningens Förh. 66, 1944.
54. SNORRE STURLUSON: Gylfaginning oversat af Finnur Jonsson. 2. Udg. København 1929, s. 65-66.
55. NECKEL, GUSTAV: Die Überlieferungen vom Gotte Balder. Dortmund 1920, s. 181 ff.
56. Norsk historisk Tidsskr. V Rk. 5. Bd. 1920, s. 116-122.
57. JONSSON, FINNUR: Den oldnordiske og oldislandske literaturs historie. 2. udg. II. København 1923, s. 681.
58. — De gamle Eddadigte 1932.
59. BUGGE, SOPHUS: Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse. 1. Rk. Christiania 1881-89, s. 47.
60. Völuspa udg. af Sig. Nordal. København 1927.
61. OEHELENSCHLÄGER, A.: Samlede Værker. 1. Bd. København 1842.
62. BUGGE, SOPHUS (59) s. 32-67.
63. THISELTON-DYER, W. T.: English Folk-Lore. 2. Ed. London 1880, s. 34.
64. PLINIUS (2) XVI 95.
65. SCHOUW, J. F.: Naturskildringer. Kjöbenhavn 1856, s. 357.
66. LIND, J.: Misteltenen. *Viscum album* L. Jubilæumsskriftet: Til den Pharmaceutiske Læreanstalt. 1892-1917. København 1917.

67. PAULLI, SIMON: *Quadripartitum Botanicum*. Francofurti 1708, s. 608.
68. MACKEPRANG, MARCUS: *Disputatio Analysin visci ejusque usum in diversis Morbis*. Hafniæ 1753.
69. Kiøbenhavnske nye Tidender 1755, s. 338.
70. SCHOUW, J. F.: *Erindringsord til en Forelæsning over Lægeplanterne*. 2. Udg. Kjøbenhavn 1847, s. 48.
71. ROSTRUP, E.: *Mistelen (Viscum album)*. *Tidsskr. pop. Fremst. Naturv.* 26, 1879, s. 478.
72. FRAZER: *Balder the beautiful*. Vol. II, London 1913, s. 84.
73. VERGIL: *Æneiden VI sang*, s. 205–209. Johs. Lofts oversættelse, København 1941, s. 134.
74. R. Dybecks Runa. *Antiquarisk tidsskrift* 1845, s. 80.
75. ANDERSEN, ANTON: *Fra Planternes Verden*. København 1885, s. 225.
76. THEOPHRAST (14).
77. GLEDITSCH, J. G.: *Forstwissenschaft II*. Berlin 1775, s. 139.
78. REUM, JOH. AD.: *Forstbotanik*. 3. Aufl. Dresden 1837, s. 325–326.
79. VON TUBEUF (3) s. 57.
80. MATHIEU, A.: *Flore Forestière*. 3. Ed. s. 237.
81. *Gardeners Chronicle* 1938, s. 433.
82. *Die Woche* 1908, Nr. 52.
83. *Folklore Bd. 14*. 1903, s. 177.
84. DICKENS, CHARLES: *Edwin Droods Hemmelighed*. Moltkes oversættelse, 5. udg. København 1919, s. 160.
85. *Berlingske Tidende* 8. januar 1889.
86. *Tidsskriftet »Blomster«* 1949, s. 31.
87. LAURENT, E.: *Influence de la nature du sol sur la dispersion du Gui*. *Bull. Soc. Roy. Bot. Belgique*. 29, 1890.
88. JUNGE, J.: *Den nordsiellandske Landalmues Charakter*. Kbh. 1798, s. 248.
89. HORNEMANN, J. W.: *Forsøg til en dansk oekonomisk Plantelære*. 3. Opl. Første Deel. 1821, s. 997.
90. LANGE, JOH.: *Til Erindring om Botanikeren B. Kamphøener*. *Bot. Tidsskr.* 21, 1897–98, s. 249.
91. DREJER, S. T. N.: *Flora excursoria Hafniensis*. Hafniæ 1838, s. 310.
92. VAUPELL, CHR.: *De danske Skove*. 1863, s. 60.
93. HORNEMANN, J. W.: *Dansk Oekonomisk Plantelære*. 2. del. 1837.
94. SCHOUW, J. F. (65) s. 355.
95. *Bot. Tidsskr.* 13, 1882–83, s. 8.
96. *Flora og Fauna* 1940, s. 114.
97. *Forsttidende*. 2. Aarg. 1889, Nr. 9.
98. *Naturhistorisk Tidsskrift III Rk.* 6. Bd. 1869, s. 59, Note 3.
99. FLOTO, ERNST V.: *Dyrkning af Loranthaceer i Botanisk Have*. *Gartner-Tid.* 1941, s. 128–130.
100. COAZ: *Über die Verbreitung der Mistel (Viscum album L.) in der Schweiz*. *Naturw. Zeitschr. f. Forst- und Landwirtschaft*. XVI, 1918.
101. *Bot. Tidsskr.* 12, 1880–81, s. 7.
102. *Dansk Havetidende* 1884, s. 93–94.
103. *Skovbrugstidende* 1946, s. 158.
104. Jvnf. også K. WINSTEDT: *Horsensegnens Flora*. *Bot. Tidsskr.* 34, 1915, s. 153.

OM SLÆGTEN CORYLOPSIS, Sieb. & Zucc.

Af H. NILAUS JENSEN.

Familien *Hamamelidaceae*, der omfatter forskellige forårsblomstrende buskagtige slægter, af hvilke *Hamamelis* er mest kendt og synes at være ved at opnå en vis udbredelse, rummer også slægten *Corylopsis*, som ikke er ret meget udbredt og utvivlsomt fortjener at kendes og dyrkes. *Corylopsis* omfatter ifølge A. REHDER 12 arter, der har hjemme i Østasien og Himalaya. De er alle buskagtige, smukke og rigtblomstrende arter med ovale blade, der kan minde noget om Hasselbuskens og derfor har fået det danske navn »Hasselbrør«. Blomsterne er gule, oftest vellugtende og sidder i hængende klaser, der ved grunden bærer nogle bracteer eller dækblade; de blomstrer i april måned før løvspringet.

To arter, nemlig *C. spicata* og *C. pauciflora*, er blevet indført omkring 1860, men har vist kun været dyrket i arboreter og botaniske haver. I Københavns botaniske Have er *C. spicata* dyrket første gang i 1875, uden at det kan ses, hvorfra den er kommet. *C. pauciflora* er dyrket fra 1897, hvor planten er indkøbt fra Späths Planteskole ved Berlin. I Forsthaven i Charlottenlund er de blevet dyrket gennem lang tid, og Botanisk Haves nuværende planter stammer derfra. Det ses også, at haven enkelte gange har fået frø af dem begge fra Forsthaven, hvilket viser, at de i enkelte år kan give frø her i landet, men i Botanisk Have har det dog aldrig været tilfældet. *C. Willmottiae* har været dyrket fra 1925, hvor den er sået af frø fra Vilmorin arboretet ved Paris; den blomstrede første gang i 1930. Havens nyeste art *C. platypetala* er også kommet som frø fra Vilmorin i 1935 og har blomstret i 1939.

I O. G. PETERSEN: Træer og Buske, 1916, nævnes arterne *C. spicata* og *C. pauciflora*. I VALD. JENSEN, H. K. PALUDAN, C. TH. SØRENSEN: Buske og Træer, 1948, kun *C. Willmottiae*. Hos A. REHDER: Manual of cultivated trees and shrubs 1947 nævnes 10 arter, de to dog som tvivlsomt hårdføre.

Gren af *Corylopsis Willmottiae*. Botanisk Have 1946.

Fot. J. Nilaus Jensen.

Af de fire arter, der findes i Botanisk Have, skal i det følgende gives en kort beskrivelse og enkelte oplysninger om deres vækstforhold.

Corylopsis spicata SIEB. & ZUCC. har hjemme i Japan. Det er den kraftigste og mest robuste art og danner en bred busk på godt 2 m's højde; de unge grene er gråbrune, kraftige, lidt zigzagbøjede og med ret stor afstand mellem knopperne. Bladene er rundagtigt ovale eller rundagtigt ægformede, 5–10 cm lange, kort tilspidsede, tandede med spidse tænder, blågrønne og hårede på undersiden. Bladstilkene og de unge skud hårede. De vellugtende blomster sidder i lidt løse, hængende, 8–10 blomstrede klaser, de er forholdsvis store, men ikke meget åbne. Foroven på klasen sidder de store, hvidgule, på inder-siden hårede dækskæl. Kronbladene er klart gule, ca. 1 cm lange. Støvdragerne purpurrøde før opspringningen.

Corylopsis pauciflora SIEB. & ZUCC., der også er hjemmehørende i Japan, er en mindre, sjældent over meterhøj busk med tætgrenet vækst og tynde, mørkebrune årsskud. Bladene er mindre end hos foregående, oftest hjerteformede ved basis og kun hårede langs ner-verne. Blomsterne, der er lysegule, sidder 2–3 sammen i en kort klase, men fremkommer i stor mængde, de åbner sig kun lidt. Det er en meget tiltalende busk i blomstringstiden, der falder enkelte

dage før *C. spicata*, men den er vel nok den mindst hårdføre af de her nævnte arter; da den på grund af sin lave vækst er nogenlunde let at beskytte, må det anbefales at dække den med granris.

Corylopsis Willmottiae REHD. & WILS. har hjemme i Vest Kina og kan blive 3–4 m høj. Det er en velformet, tæt busk med ret tynde brunlige årsskud. Bladene er ovale til ægformede, lidt hjerteformede eller kileformede ved basis, tandede i randen og bleggrønne eller lidt blågrønne på undersiden, hårede som unge. Klasen 5–7 cm lang, mangeblomstret med åben klokkeformet blomst med hvidgule bægerblade og korte, brede, klartgule kronblade. De ret store, glatte og tilspidsede dækblade er rødviolet anløbne. Det er en overordentlig rigtblomstrende og smuk busk.

Corylopsis platypetala REHD. & WILS. fra Central Kina står foregående nær, men har endnu flere blomster i den tætte klase. Kronbladene er kortere med en nyreformet plade, og dækskællene på klasens stilk er rundagtige og hvidgule.

Disse fire arter, som vel omfatter de arter, der hidtil er indført i Danmark, vil bedst kunne trives på lune og solrige pladser. De synes at være hårdføre og kunne modstå vore vintre. Værst går det vel ud over blomsterknopperne, hvis der indtræder en sen nattefrost. De blomsterbærende knopper udvikles efterhånden i vinterens sidste del og vil da være mere følsomme i en sen frostperiode.

Formering af *Corylopsis* foregår let ved aflægning og tillige ved urteagtig stikning af de unge halvmodne skud, stukket med hæl, d. v. s. med et lille stykke af hovedskuddet siddende ved basis. Det sker i juli måned og i en sandet jord, blandet med tørvestrøelse.

SORTPOPPEL, *Populus nigra* L.

i København.

Af JOHAN LANGE.

Sortpoplen har i flere år været anset for forsvundet fra danske parker. Efter at et meget stort eksemplar i Forstbotanisk Have (C 349, plantet i 1845) og et yngre individ i Landbohøjskolens Have i 1945 var blevet ombestemt til *P. canadensis* MOENCH, syntes det tvivlsomt, om selve arten overhovedet fandtes herhjemme, mens derimod varieteterne (især Pyramidepoplen *P. nigra italica*) selvfølgelig kendtes. *P. nigra* omtales imidlertid ofte i litteraturen, fra Syd-Sverige angives den at være et almindeligt parktræ, og foreliggende herbariemateriale herhjemme synes også at tyde på, at planten måtte kunne findes. I løbet af sidste halvdel af sommeren 1949 lykkedes det da også med værdifuld assistance af overgartner JENS ØSTERGAARD at opspore 22 eksemplarer af ren *P. nigra* i selve København, ligesom enkelte individer af arten og dens sjældnere varieteter fandtes rundt omkring på Sjælland. De 22 eksemplarer er alle typiske, mest midaldrende eller ældre planter, der fremviser flere gode og sikre kendetegn, selv om der naturligvis er nogen variation til stede. Det yngste eksemplar er sikkert Botanisk Haves individ, der altid har været etiketteret *P. nigra*, idet det skal være stiklingeformeret afkom af Herlufsholms »Store Pil«, måske den berømteste og ældste Sortpoppel i Danmark. Dette individs artstilhørighed har også været underlagt tvivl; at planten er en *P. nigra* kan imidlertid nu betragtes som sikkert. Botanisk Haves kun 24 år gamle individ viser allerede i denne forholdsvis unge alder tydeligt begyndelsen til de karakteristiske furede og ru uregelmæssigheder på barken, der gør at træet hurtigt kommer til at se meget gammelt ud. Derimod synes det ikke så modtageligt for angreb af bladlusen *Pemphigus spirothecae*, der ellers træffes almindeligt, også på *P. nigra*'s varieteter og gør, at man hurtigt og sikkert kan kende dem fra *P. canadensis*-formerne; disse angribes nemlig

aldrig af den nævnte bladlus. De øvrige københavnske individer er alle ældre planter. De første 2, jeg fandt, og som fik mig til at lede efter flere, står ved Borups Allé's udløb i Frederikssundsvej, lige for enden af en stor karré; den ene er noget mishandlet ved beskæring og trykkes af det andet individ. De øvrige planter fordeler sig således: På Kriegersvej i Rosenvænget eet stort individ og et lignende i en privat have på en meget nærliggende vej. På Rosenborg Ekserserplads langs plankeværket ind mod Rosenborg Have 14 meget velvoksne eksemplarer, hvoraf 3 stk. (længst mod nordøst) står inde i Kongens Have; i rækken findes desuden 2 *P. candicans* ART. og 2 *P. canadensis*. I det åbne parkanlæg mellem Christianshavns voldgrave og Ved Stadsgraven 3 eksemplarer, alle nær ved flyvermonumentet. Uden for København blev *P. nigra* i 1949 set ved Jomfruens Egede lige ved gadekæret. Men planten må sikkert kunne findes mange andre steder både ved herregårde, i byerne og muligvis også flere steder i hovedstaden; således er der i Nord. Ill. Havebrugsleksikon 4. og 5. udg. afbildet 3 store individer i vintertilstand ved et stengærde; billedet stammer fra Skelby, nær Gunderslev i Syd-Sjælland, hvor de fandtes endnu i sommeren 1950 sammen med 2 yngre individer lige i nærheden.

Ekskursion til Grøndalsparken,

lørdag d. 11. juni 1949.

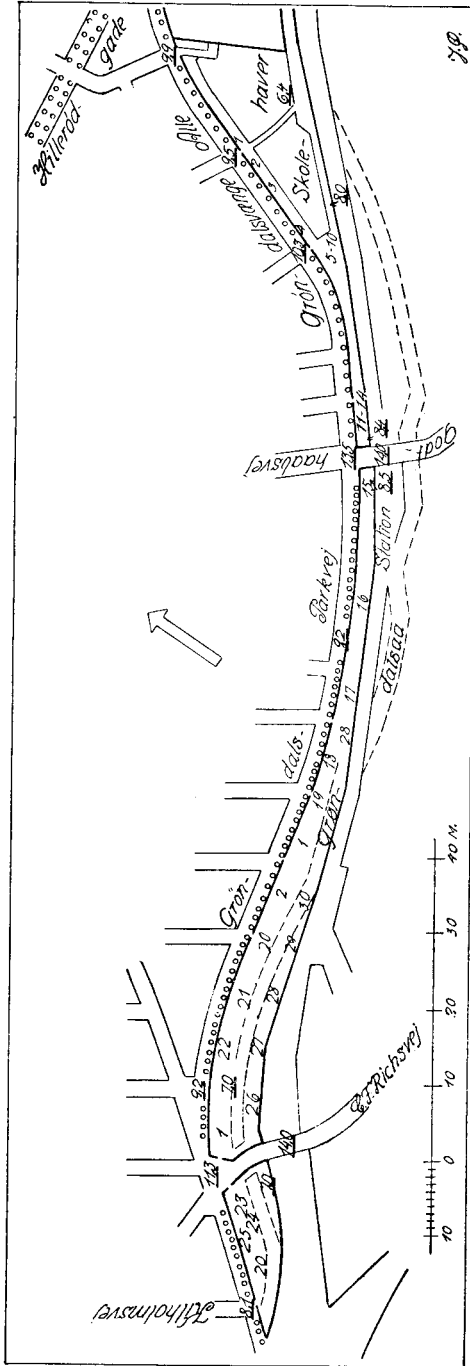
Turen lededes af undertegnede og professor K. Gram og de ca. 20 deltagere mødtes kl. 13½ ved Fuglebakken trinbrædt og gennemførte ekskursionen begunstiget af godt vejr i de fredelige eftermiddagstimer.

Grøndalsparken er beliggende langs Grøndalsåen. Den er anlagt i tre tempi i årene 1929-1941 og strækker sig fra Borups Allé til Ålekistevej, afbrudt af de krydsende veje. Den samlede længde er 3.400 m, men bredden er ringe, på et af de smalleste steder kun ca. 16 m. Arealet udgør omtrent 12 ha.

Den vedføjede skitse omfatter den del, som ekskursionsdeltagerne nåede igennem. Den ældste del, tilplantet i foråret 1929, er partiet omkring skolehaverne og strækningen derfra til Godthåbsvej; den øvrige strækning indtil Kilholmsvej var fuldført i efteråret 1931.

Jordbunden nærmest åen er dels tørvejord, dels stærkt mineraliseret engjord, dog findes enkelte steder gruspartier nær ved overfladen. Fra anlæggelsen erindres det, at der hist og her blev truffet sand under muldlaget. Jorden, hvor Rødege-Tjørneplantningen findes (skitsens nr. 5-10) er noget hævet over engbunden og består af 50 cm dyb muld og derunder dels ler, dels sand. Langs vejene er foretaget opfyldninger. Hvor nåletræerne findes (skitsens nr. 11-14 og delvis nr. 15), er jorden af ringe kvalitet, væsentlig bestående af »død« vejafskrab. På de øvrige strækninger består opfyldningen af rå jord, som i det væsentlige er fremskaffet fra byggearbejde, dækket af et tyndt lag muld. Terrænets overflade er på grund af opfyldninger ret stærkt kuperet, hvilket fremgår af de på skitsen angivne koter.

De noterede vedplanters numre i efterfølgende liste svarer til numrene på skitsen. Hver planteart findes dog i reglen anbragt flere steder i parken, men placeringen af nummeret på skitsen angiver som oftest stedet for de fleste individer af arten. Foruden de i listen opførte findes adskillige andre vedplanter i parken, således f. eks.

Skitse af en del af Grøndalsparken. De understregede tal er koter og angiver m o. h. De andre tal henviser til listen.

mange smukke Taks, Birk, Grå-El, Ask, Benved, Kvalkved, Klit-roser m. fl.

På vejen fra C. F. Richsvej til Godthåbsvejens station, hvor eks-kursionen sluttede, bemærkedes det, at Grøndalsvej, en strækning på 700 m, er tilplantet med ca. 100 eksemplarer af Vortebirk (*Betula verrucosa*); det er sjældent at træffe Birk anvendt i så stor udstrækning som allétræ. I en have på Grøndalsvej sås et eksemplar af den sjældent plantede Tyrkisk Hassel (*Corylus Colurna*); desværre konstateredes det ved et senere besøg, at træet var fjernet og således ikke eksisterer mere. Et andet, meget smukt formet eksemplar står lige ud til vejen i haven til »Emil Vetts og Hustrus Hus«, C. F. Richsvej nr. 18. Det er plantet 1914 og målte i efteråret 1947 11,5 m i højde; *Corylus Colurna* er nærmere omtalt i en artikel af undertegnede i Gartner Tidende, 64, 1948, 636–638.

Liste over de noterede vedplanter.

Nr.		Antal	Højde m	Bemærkninger
1.	<i>Crataegus crus-galli</i>	4	4–5	Rigtblomstrende, frugtbar; frugterne sidder til hen på vinteren.
2.	– <i>prunifolia</i>	50	5–6	Parkens hyppigste tjørnart, giver ved stærk fructification og løvets høstfarve en overordentlig pragtfuld efterårskolorit.
3.	<i>Acer platanoides</i>	13	10–12	Stærkt fructificerende.
4.	<i>Cornus sanguinea</i>	55	4	Opretvoksende busk.
5.	<i>Quercus borealis</i> tildels var. <i>maxima</i>	19	12–15	I gruppen 5–10 findes 12 træer af den angivne højde, de øvrige er mindre.
6.	<i>Crataegus coccinea</i> (samleart).	11	6	Meget frugtbar. Flere steder i parken.
7.	– <i>Dippeliana</i>	2	6	Smuk og karakteristisk Tjørn, frugten gul med rødligt skær.
8.	– <i>dsungarica</i>	8	4–7	Ejendommelig ved de mange, næsten sorte frugter.
9.	– <i>Lavallei</i>	11	6–7	Mange frugter, der først falder hen på vinteren. Findes også sammen med 1 og 2.
10.	– <i>Wattiana</i>	3	7	Frugten gul-orange; leveret under navnet <i>C. Korolkowii</i> .
11.	<i>Pseudotsuga taxifolia viridis</i> . .	4	7–8	Trives vel og har hurtig vækst.
12.	<i>Larix decidua</i> og <i>L. leptolepis</i>	5	6–8	Trives begge vel.
13.	<i>Pinus nigra austriaca</i>	26	5	Her står de fleste, men står også andre steder. Hårdfør og trives vel, men vokser langsomt.

14. <i>Pinus ponderosa</i>	3	3-5	Stagnerende.
15. <i>Quercus Cerris</i>	5	9-10	Anbefalelsesværdig p. gr. a. den smukke kronbygning.
16. <i>Acer campestre</i> og dens var. <i>austriacum</i>	5	5-6	Her særlig varieteten, som hører til de sjældnere træer.
17. <i>Cornus mas</i>	8	5	Smuk gruppe.
18. <i>Prunus Mahaleb</i>	8	5	Her en smuk gruppe af 4 stk.
19. <i>Elaeagnus angustifolia</i>	13	8	To grupper. Uregelmæssig og særpræget stammebygning. Stærkt duftende blomster og rigelig frugtsætning.
20. <i>Cornus stolonifera</i>	25	1,5	Skinrende røde, tildels nedliggende rodslænde grene.
21. <i>Ptelea trifoliata</i>	2	3,5	Blade og de vingede frugter stærkt duftende. Har svært ved at klare sig i den af ungdommen stærkt benyttede park.
22. <i>Castanea sativa</i>	4	3,5	Frøs ned i de hårde vintre 1940-42.
23. <i>Salix alba sericea</i>	1	7	Det sølvhvide løv giver stærk kontrastvirkning.
24. <i>Fraxinus americana</i>	3	8	Smukt, lyst løv, fortjener at anvendes mere.
25. - <i>Ornus</i>	2	3-4	Ejendommelig ved de hvide blomster; står her som tætformede buske.
26. <i>Populus berolinensis</i>	11	20	Stammeomfang 1,25 m. Tre grupper.
27. - <i>nigra italica</i>	11	20	Stammeomfang 1,20 m. Tre grupper.
28. <i>Salix Meyeriana</i>	8	10-12	Flerstammet træ; de unge grenes lyse bark er af en vis virkning.
29. <i>Prunus serotina</i>	7	3-4	Kræver gode lysforhold.
30. <i>Populus canescens</i>	3	20	Stammeomfang 1,45 m.

JENS ØSTERGAARD.

**Ekskursion til Teglstrup Hegn
og dr. phil. F. Børgesens Have i Hellebæk,**

søndag d. 29. maj 1949.

Deltagerne (ca. 40 ialt) modtoges kl. 10 på Hellebæk station af kgl. skovrider H. ENGBERG (Kronborg skovdistrikt), som førte os rundt på en del af sit distrikt og demonstrerede flere forskellige ting såvel af forstlig som af ren dendrologisk interesse. Til den første kategori hørte bl. a. bøgekulturerne, til den sidste især de ældgamle Ege, der værnes med stor pietet. Takket være skovrider Engbergs førerskab blev det en virkelig udbytterig tur.

Frokosten indtoges på Julebækshuset i hvis umiddelbare nærhed, der iagttoges en smuk *Cercidiphyllum japonicum*. Der spadseredes derefter det korte stykke vej til dr. Børgesens have, ekskursionens egentlige mål; i en have ned mod strandvejen glædede deltagerne sig over et par store, smukke eksemplarer af *Acer palmatum*, både en rødbladet og en fligbladet varietet.

Dr. Børgesens have er blevet anlagt i 1890 af den nuværende ejers fader; den måler ca. 2 ha og er af en ganske sjælden skønhed og interesse for planteelskere og haveinteresserede. Haven ligger hævet over strandvejen, beskyttet mod vest af Teglstrup Hegn, og mod nordøstenvinden beskyttes den af et bælte af den oprindelige skovvegetation (Bøg, Eg m. m.), som tildels står på den gamle sten-alderbrink.

Fra udenlandske forbindelser og fra sine mange rejser i udlandet har dr. Børgesen hjembragt adskillige nye arter og former til Danmark, specielt har alpine planter og *Rhododendron*-arter altid været genstand for dr. Børgesens særlige interesse. En af de fineste hjembringelser er vel *Davidia involucrata*, som dr. Børgesen købte i England i 1906. Træet, der nu er 7 m højt og 8 m bredt er i blomstrings-tiden en skønhedsåbenbaring. Desværre var der kun få blomster, da foreningen besøgte haven, men de få der var kunne nok få deltagerne

til at forestille sig, hvordan træet må se ud, når det er besat med de smukke, hvide, duellignende blomsterstande i hundredvis. Af andre smukke og sjældne træer kan følgende nævnes: *Magnolia Sieboldii*, *M. tripetala*, *M. Kobus*, *Cercidiphyllum japonicum*, *Pseudolarix amabilis*, *Ailanthus altissima* (plantet 1905, 20 m højt, men skadet af frost), *Liriodendron Tulipifera* (12 m højt, ude af vækst), *Quercus macranthera* (ca. 20 m højt, veludviklet), *Platanus orientalis* (21 m højt, stammeomfang 152 cm, kronediameter 5.4 m. ude af vækst), *Liquidambar styraciflua* (højde 10 m), *Picea Omorika*, *Tsuga diversifolia*, *T. Mertensiana* (med kogler), *Abies concolor Lowiana* (meget stor, men tildels ødelagt af frostvintrene), *Hoheria glabrata* (syn. *Plagianthus Lyalii*, beskadiget af isvintrene), *Sorbaria arborea glabrata*, *Trochodendron aralioides*.

Under de mange træer, i buskadser og på stenpartierne vokser et utal af *Rhododendron*-arter og -sorter, af hvilke følgende, virkelig sjældne eller ejendommelige fortjener at fremhæves: *Rhododendron Luscombei* (*R. Fortunei* × *Thomsonii*), *R. sutchuense*, *R. Bureavii*, *R. fictolacteum*, *R. Smirnowii*, *R. Thomsonii*, *R. mucronatum* (*R. ledifolium*).

Det vil føre alt for vidt at komme ind på alle de arter og former, dr. Børgesens have rummer, men til glæde for interesserede skal det oplyses, at der i tidsskriftet »Havekunst«, 1. hæfte, 28. årgang 1947 findes en omtrent fuldstændig fortegnelse med planer over haven.

JOHAN LANGE og NIELS DINES POULSEN.

Sommerekskursion til Sydsjælland,

d. 20. og 21. aug. 1949.

Turen lededes af professor, dr. phil. K. Gram og havde følgende deltagere: N. Bang (og frue), Torben Barfod, Erik Carlsen, Henrik Cassias, Sejr Christiansen, Sven Dalbro, K. A. Fogtmann, V. Gøhrn, Aksel Jensen, Johan Lange, Egon Larsen, C. Syrach Larsen, Inge Nedergaard, Aage Nielsen, Asger J. Pedersen, Niels Dines Poulsen, Svend Poulsen jun., Knud Sørensen, E. Tellerup, V. E. Thofte; endvidere deltog som gæster professor, dr. phil. Nils Sylvén og docent, dr. phil. Nils Hylander.

Der startedes i turistbil kl. godt 8 fra Toftegårds Plads, idet dog flere af deltagerne kørte med eget befordringsmiddel. Kl. ca. 9 modtoges vi ved Maglebyskov savværk af skovrider B. H. Petersen og forstassistenten på Gjorslev skovdistrikt. Der vandredes først gennem Maglebyskov, hvor bl. a. *Fraxinus*-plantningerne iagttoges og de hanelige Askes større vedmasseproduktivitet i sammenligning med huntræerne og tvekønstræerne omtaltes. Skovrider Petersen demonstrerede derefter Poppelplantningerne på gamle strandvolde ned mod den yderste del af Køge Bugt (Jærnen). Der sås især nogle smukke, unge individer af *Populus canadensis*-klonen *P. Eucalyptus* og krydsningen *P. robusta*, der gennemgående alle var sunde, mens *Populus berolinensis* her, som næsten overalt, var stærkt hærget af poppelrust (*Melampsora*). Vildtvoksende fandtes en Pile-krydsning, der syntes at rumme både *Salix viminalis*, *repens* og *aurita*, ligesom der på det ejendommelige terræn fandtes nogle *Berberis vulgaris*. Der spadseredes videre langs stranden forbi Køge Sønakke til Køge Søhuse, hvor der i skovbrynet iagttoges en frodig bevoksning af *Acer Lobelii* med de smukt blåduggede unge grene og rigelig rodskudsudvikling.

Rutebilen førte os derefter til pinetet i Gjorslev Bøgeskov, et 0,7 ha stort område, der har været delvis tilplantet med fremmede træarter allerede før 1868 og endnu rummer flere smukke individer af for-

Taxodium distichum i Gjorslev Park. Frk. Inge Nedergaard fot. 20.8.49.

skellige nåletræer samt enkelte løvtræer. Uden for selve området stod en meget stor og smuk Rødgran, iøvrigt noteredes af særligt: *Tsuga canadensis*, *Abies cephalonica*, *Abies grandis*, *Abies nobilis*, *Abies homolepis* og dens varietet *umbellata*, *Picea orientalis*, *Pinus nigra austriaca* og *Poiretiana*, *Quercus palustris*, *Quercus borealis maxima*, *Quercus Cerris* i forskellige typer, *Liriodendron Tulipifera*, *Daphne Mezereum*. Frokosten indtoges i traktørstedet i Gjorslev Bøgeskov ret nær pinetet. Umiddelbart øst for bygningen stod en gulbladet form af *Sambucus canadensis* × *nigra*, der endnu blomstrede sparsomt, men havde haft sin hovedblomstring for noget siden. På vejen fra traktørstedet til Gjorslev standsedes i nærheden af den gamle skovridergård for at se dels en plantning *Cryptomeria japonica* med selvsåede kimplanter dels en stor, ret velbevaret *Sequoiadendron giganteum*, under hvilken flere af deltagerne fik samlet kogler.

Dagens største oplevelse blev besøget i Gjorslev Park. Godsejer Tesdorpf bød ekskursionsdeltagerne velkommen og fremviste elskværdigt et par af de ældste og interessanteste lokaler i herregården. Derefter kunne rundturen i parken begynde. Parkanlægget støder op til hovedbygningens sydlige fløj og er her særdeles velholdt. Fra denne del strækker parken sig mod vest og nord (se skitsen s. 30) rundt omkring en eng og græsflæde og går efterhånden over i en noget

skovlignende del, der smalner af til et bredt læbælte med tæt og blandet bevoksning (Gråpopler, andre Popler og forskellige lætræer); her støder den op mod udbygningerne lige nord for hovedbygningen. Turen igennem parken bød på mange gode overraskelser foruden, det man kunne vente i en stor park. Således var der fire sjældne *Acer*-arter foruden de almindelige og et par varieteter, een virkelig sjælden *Tilia*-art foruden de to arter Søvlind og de tre almindelige Linde, fire Ege-arter, flere forskellige Elme-varieteter foruden *U. lævis* (Skærmelm), adskillige *Salix* og *Populus*-arter o. s. v. Berømt er Gjorslevs fire smukke individer af *Liquidambar styraciflua*. De mest interessante fund anføres i nedenstående liste, der tildels støtter sig til en håndskreven fortegnelse over træer og buske i Gjorslev Park, udarbejdet af forstkandidat G. Bergsten i 1944: *Ginkgo biloba*, *Picea orientalis*, *Abies cephalonica* × *Nordmanniana*, *Abies cephalonica Borisii-regis*, *Taxodium distichum*, *Populus laurifolia*, *Juglans regia*, *Juglans nigra*, *Pterocarya fraxinifolia*, *Alnus cordata*, *Fagus sylvatica laciniata*, *Quercus borealis maxima*, *Quercus Cerris*, *Quercus conferta*, *Ulmus lævis* (se Østergaards afhandling her i årsskriftet s. 30), *Ulmus procera viminalis*, *Magnolia tripetala*, *Liriodendron Tulipifera*, *Liquidambar styraciflua*, *Platanus acerifolia* og *orientalis*, *Sophora japonica*, *Ailanthus altissima*, *Acer Lobelii*, *Acer cappadocicum*, *Acer Opalus*, *Acer platanoides palmatifidum*, *Acer hyrcanum*, *Tilia heterophylla*, *Tilia tomentosa*, *Tilia petiolaris*, *Fraxinus caroliniana* ell. *rhyrachophylla*.

Fra Gjorslev kørtes sydpå forbi Vemmetofte, hvis hovedbygning man nøjedes med at kaste et blik på i forbifarten, og efter at have passeret Fakse Ladeplads gjordes holdt ved indkørslen til Strandegård Dyrehave. Her var forststuderende Schulin blevet sat stævne, for at han som skovrider Muus' stedfortræder kunne vise vej til de to vildtvoksende Misteltene ved Store Elmue. Efter at nogle af deltagerne havde indtaget en hastig forfriskning tog man en kort rundtur gennem den fredede Strandegård Dyrehave, hvis smukke, åbne sletter i vid udstrækning bruges som lejrplads for spejdere og til græsning for får. Klinterne ud mod kysten er allerede gennem mange år blevet mishandlet noget ved havets forøgede erosion som følge af stenfiskeri. På vej fra Strandegård Dyrehave til Store Elmue passerer man en stump kratagtig skov, kaldt Tykken; her forevistes den ene af Misteltenlokaliteterne; i en meget gammel Skovabild, ca. 37 m fra leddet i nordsiden af krattet sås 2 ret unge individer på hver sin gren ca. 4 m tilvejs. Stedet (muligvis også træet) er kendt som Misteltenlokalitet fra 1858; indtil de strenge vintre i begyndelsen af 1940'erne fandtes her et imponerende stort individ; meget tyder derfor på, at

Ekskursionsdeltagerne i Nysø Park. Johan Lange fot. 21.8.49.

dettes rodsystem i træets bark har bevaret livet og nu er skudt ud to forskellige steder. Lige ved vejen mellem St. og Ll. Elmue forevistes derefter i en højstammet Skovabild på åben mark endnu en vildtvoksende Mistelten flere meter til vejrs. Se iøvrigt Gandils afhandling her i årsskriftet, s. 58.

Med besigtigelsen af de to Misteltene var dagens dendrologiske program udtømt og med følelsen af at have gjort en ualmindelig udbytterig tur og haft en strålende dendrologdag for at citere professor Sylvéns ord ved middagsbordet på hotellet i Præstø samme aften, kørte vi det sidste stykke vej forbi Vindbyholt Kro langs stranden til Præstø, hvor der overnattedes.

21. aug. De mest morgenduelige fik tid til at gøre nogle notater om buske og træer i anlægget omkring hotellet; der sås bl. a. *Robinia Pseudoacacia* og *Acer Negundo pseudocalifornicum*. Efter morgenmaden startedes der fra Præstø lidt før kl. 9 med Nysø som første mål. Det stærkt barokprægede anlæg har som næsten alle store private slots-parker kendt bedre dage og har været undergangen nær, men er nu i færd med at blive restaureret, hvad det sandelig også fortjener. Den store, rummelige »gårdsplads«, der omkranses af avlsbygningerne

på de tre sider, rummer to rækker gamle Pyramideelme, *Ulmus glabra exoniensis*, der i denne fremskredne alder er alt andet end pyramideformede, idet de ydre og nedre svage grene bliver nærmest hængende. Den indre gård flankeres af to rækker Linde. Selve parkanlægget syd for hovedbygningen består af to hoveddele, den nærmeste del begrænses af voldgravene og rummer mest busketter, blomsterbede og græsplæner; dog finder man langs vestgavlen en række gamle træer, bl. a. en stor Søvløn, *Acer saccharinum*. Syd for voldgravene domineres anlægget af den meget brede ubeplantede nord-sydgående midterakse, der nu vil blive tilsået med græs. De for barokanlæg traditionelle skrå sideakser er nu noget udviskede i konturerne, ligesom man ikke ser meget til klippede figurer og anden »havekunst« mere; men endnu omkring århundredskiftet var anlægget helt i form og hækkene ulastelige. De vigtigste sjældnere træer og buske anføres i nedenstående liste, der tildels bygger på Axel Langes fortegnelse i Danske Herregårdshaver 1931. (Denne fortegnelses nr. 39, 88 og 96 må rettes til henholdsvis *Acer cappadocicum*, *Cedrela sinensis* og *Phellodendron japonicum*). I øvrigt nævnes *Ginkgo biloba*, *Pinus excelsa*, *Biota orientalis*, *Chamaecyparis thyoides* og *C. thyoides ericoides*, en ikke-hængende form af *C. nootkatensis*, *Pterocarya fraxinifolia*, *Juglans cinerea*, *Celtis occidentalis*, *Ulmus carpinifolia variegata*, *Liriodendron Tulipifera*, *Robinia Pseudoacacia Decaisneana*, *Caragana arborescens Lorbergii*, *Gymnocladus canadensis*, *Malus prunifolia*, *Malus floribunda* og *Kalopanax pictus Maximowiczii*. Efter rundturen i haven blev hele selskabet af godsejer Ole Holst og frue bedt indenfor i de smukke stuer og trakteret med en forfriskning.

Frokosten indtoges på Tappernøje Kro, hvor der i ventetiden blev lejlighed til at notere et par ting af interesse i krohaven: *Fagus orientalis*, *Prunus virginiana*, *Parthenocissus tricuspidata*, typen (= var. *robusta*). Det er forbavsende, at der i en ganske almindelig lille krohave kan findes sådanne ting; ved opmærksomhed kan der sikkert træffes mange sjældnere træer rundt omkring i de gunstigere egne af landet.

Bækkeskov, der i modsætning til Nysø ligger højt på bakket terræn, var ekskursionens sidste mål og viste sig at være et overordentligt righoldigt sted i dendrologisk henseende; desuden finder man vel vanskeligt et anlæg, der rummer så mange gamle, prægtige og imponerende træer med rigelig plads til fuld og fri udvikling og samtidig udmærker sig ved stor landskabelig og havearkitektonisk skønhed. En værdifuld forøgelse af parkens bestand af træer og

Parthenocissus tri-cuspidata, typen (= var. *robusta*). Johan Lange fot. Tappernøje kro 21. 8. 49.

buske er sket i de senere år, takket være ejeren fru Else Illums interesse og initiativ. Et stort parti langs vest- og sydsiden af søen er således blevet tilplantet i den sidste lille årrække og er i god vækst; det gælder både buske, nåle- og løvtræer, men på grund af deres unge alder vil det endnu være for tidligt at angive noget bestemt om artstilhørigheden, men deltagerne studerede ivrigt mange af eksemplarerne og diskuterede de fra planteskolen meddelte navnes rigtighed. Derimod anføres navnene på en del ældre træer. De prægtige Linde lige ved opkørslen til hovedbygningen viste sig for en del at tilhøre forskellige typer af *Tilia platyphyllos*. I dyrehaven stod ligeledes en del *T. platyphyllos*, desuden *Tsuga canadensis*, *Ulmus hollandica*, *Castanea sativa* i flere typer, hvoraf nogle giver rigeligt »olden« og *Aesculus octandra*. I den gamle del af parken noteredes

foruden mange prægtige individer af Bøg og Eg følgende træer: *Tsuga diversifolia*, en næsten glat form), *Quercus borealis maxima*, en ejendommelig bredbladet form), *Quercus petraea laciniata*, *Carpinus Betulus quercifolia*, *Populus lasiocarpa*. Desuden er der indplantet en del blomstrende buske. Efter rundturen i parken og dyrehaven blev alle ekskursionsdeltagerne bænket ved små borde uden for havepavillonen og nød her en skøn kop te, som fru Illum og direktør Trock-Jansen havde indbudt os til, inden vi drog videre. Fra Bækkeskov gik turen uden standsning tilbage til København, hvor vi skiltes kl. 18.

JOHAN LANGE.

FORENINGSMEDDELELSER

Året 1949.

Foreningen blev stiftet den 4. april 1949. Den stiftende generalforsamling valgte professor ANTON PEDERSEN til dirigent. Et udvalg bestående af havebrugskandidat N. DINES POULSEN, havearkitekt TROELS ERSTAD, professor K. GRAM, professor A. HOWARD GRØN, lensbarøn H. BERNER SCHILDEN HOLSTEN, arboretforstander C. SYRACH LARSEN og overgartner JENS ØSTERGAARD havde forberedt foreningens stiftelse, som af generalforsamlingen blev enstemmigt vedtaget. Derefter behandlede udvalgets lovudkast og forsamlingen enedes om den aflatning af lovene, som vil være medlemmerne bekendt fra de tilsendte love.

Kontingentet fastsattes for de første 5 år til 15 kr. årlig, for studerende dog kun kr. 7,50. Livsvarige medlemmer kan optages mod at betale mindst kr. 375,00 en gang for alle.

Til foreningens bestyrelse valgtes 7 medlemmer, bestyrelsens sammensætning fremgår af medlemsfortegnelsen nedenfor. Til revisorer valgtes professor A. HOWARD GRØN og stadsgartner J. BERGMANN, til revisorsuppleant valgtes godsejer E. ROUG.

Foreningen afholdt i sit første år 1 møde og 3 ekskursioner: Onsdag den 11. maj, prof. K. GRAM: Lidt om løvspringet hos træer og buske.

Søndag den 29. maj: Ekskursion til Hellebæk skove og dr. phil. F. Børgesens have.

Lørdag den 11. juni: Ekskursion til Grøndalsparken og omegn.

Lørdag den 20. og søndag den 21. august: Ekskursion til Gjorslev, Nysø og Bækkeskov.

Beretning om ekskursionerne findes i dette hefte.

Foreningens adresse er Rolighedsvej 23, København V.

Ved årets udgang havde foreningen en saldo på postkonto 74882 på kr. 1.656,38.

MEDLEMSLISTE

pr. 1. juli 1950.

Bestyrelse: Formand: K. GRAM.
Næstformand: C. SYRACH LARSEN
Kasserer: N. DINES POULSEN.
Sekretær: JOHAN LANGE.
JUST HOLTEN.
H. NILAUS JENSEN.
JENS ØSTERGAARD.

Almindelig Dansk Gartnerforening, Anker Heegårdsgade 2, V.
Andersen, Aksel, kommunegartner, Ørnekulvej 3, Gentofte.
— Just, fru, Solhuset, Poppelvej 3, Glostrup.
— P. Chr., konsulent, Hjørring.
— Vald., overgartner, Bülowvej 13, V.
Arboretet, Hørsholm.
Bang, N., skovrider, Hegnshuset, Højbjerg.
Barfod, Torben, gartner, Skovvænget 3, Hørsholm.
Barner, H., forstkandidat, Rostgårdshus, Humlebæk.
Baumgarten, F., planteskoleejer, Frejsgade 9, N.
Bernstorff Slotshave, slotsgartner F. A. Hansen, Gentofte.
Bergmann, J., stadsgartner, Bispebjergvej 20, NV.
Boilesen, N. A., kommunelærer, Ewaldsvej 24, Hornbæk.
Botanisk Centralbibliotek, Gothersgade 130 K.
Botanisk Have, Ø. Farimagsgade 2 A, K.
Brandt, Inger, cand. mag. frøken, D. G. U., Rådhusvej, Charlottenlund.
Brødsgård, C. G., forstkandidat, The East Asiatic Co., Ltd., Prae, Siam.
Carlsen, Erik, forvalter, Kastrupkrogen 38, Kastrup.
Cassias, Henrik, gartner, Vibenholm, Kokkedal.
Charlottenlund Slotshave, slotsgartner Bagger-Hansen, Charlottenlund.
Christiansen, H., direktør, Slagelsevej 25, Jyderup.
Dalbro, Sven, havebrugskandidat, Blangstedgårdvej 132, Odense.
Danmarks Naturfredningsforening, Sølvgade 26, K.
Delcomyn, Ernst, gartner, Mariendalsvej 32 B, F.
Det danske Hedeselskab, plantningsafdelingen, skovrider Steenstrup, Viborg.
Det kgl. danske Haveselskab, Frederiksberg Runddel 1, F.

- Direktoratet for Statsskovbruget, Tøjhusgade 7, K.
 Ekelund, J., handelsgartner, Sallingvej 35, F.
 Elvinge, A. H., planteskoleejer, Vordingborgvej, Køge.
 Enkegaard, A., cand. pharm., Lundevej 16, Kalundborg.
 Errboe, Myrth, forststuderende, frøken, Danas Plads 23, V.
 Erstad, Edel, havebrugskandidat fru, Ordrup Jagtvej 36, Charlottenlund.
 Estrup, I., forststuderende, Kongsdal, Mørkøv.
 Find, Niels, forststuderende, Kronprinsensvej 13, F.
 Fogtmann, K. A., malerinde, frøken, Dalgas Boulevard 1, værelse 213, F.
 — U., frøken, Falkonérellé 8, F.
 Fraas, Ove, ingeniør, Vordingborg Frugtplantage, Nyraad.
 Fredensborg Slotshave, slotsgartner Sejr Christiansen, Fredensborg.
 Frederiksberg Have og Søndermarken, slotsgartner Irgens-Møller, S. Fasanvej 75, F.
 Frederiksborg Slotshave, slotsgartner L. Møller, Hillerød.
 Friis-Hansen, Finn, forstkandidat, Boeskær, Vinding pr. Vejle.
 Gelhede, Børge, forststuderende, Åstrupvej 41, Haderslev.
 Glæsel, Hilmar, planteskoleejer, Hørsholm planteskole, Hørsholm.
 Gram, K., professor, dr. phil., Rolighedsvej 23, V.
 Grandjean, Julio, sagfører, Memecala Nut Grove, Hillerød.
 Graversen, J., kirkegårdsinspektør, Svendborg.
 Gråsten Slotshave, slotsgartner Aage Frandsen, Gråsten.
 Grøn, A. Howard, professor, dr. polit., Rolighedsvej 23, V.
 Gøhrn, V., forstkandidat, Bybæk pr. Vejle.
 Hansen, Carl Johan, havebrugskandidat, Bakkebo, Sandbjerg pr. Hørsholm.
 — Vald., anlægsgartner, C. F. Richsvej 75, F.
 — Willy F., distriktsgartner, Nordtoftevej 6, Søborg.
 Hein, N. H., A/S, Østergade 60, Odense.
 Hellerström, S. E., godsförvalter, Marielund, Nettraby, Sverige.
 Hermelin, A., trädgårdsarkitekt, friherre, Uggleviksgatan 13, Stockholm.
 Herring, P., mag. art., Botanisk Museum, Gothersgade 130, K.
 Hjæresen, G., gartner, Engblommevej 45, NV.
 Holmsgård, Erik, forstkandidat, Hegnetslund, Herfølge.
 Holst, Mark, forstkandidat, Frimestervej 34, N.
 Holsten, H. Berner Schilden, kammerherre, hofjægermester, lensbaron, Langesø.
 Holten, fru skovrider Just, Farum Lillevang, Vassingerød.
 — Just, kgl. skovrider, Farum Lillevang, Vassingerød.
 Ingwersen, Ingwer, havearkitekt, Ordrup Jagtvej 50, Charlottenlund.
 Inspektoratet for de offentlige lysthaver, Frederiksberg Runddel 3 A, F.
 Irgens-Møller, Helge, havebrugskandidat, S. Fasanvej 75, F.
 Jensen, Aksel, gårdejer, Rågelundsgården, Rø.
 — Arthur M., planteskoleejer, Vestjyllands Planteskole, Sædding pr. Esbjerg.
 — Asger M., planteskoleejer, Holmstrup.
 — E. Skovby, havebrugslærer, Vilvorde, Charlottenlund.
 — Harry, afdelingsgartner, Ø. Farimagsgade 2 B, K.
 — H. Nilaus, botanisk gartner, Ø. Farimagsgade 2 A, K.
 — Jørgen Nilaus, havebrugskandidat, Ø. Farimagsgade 2 A, K.
 — Knud Mejer, havearkitekt, Marselis Boulevard 18, Århus.
 — Vald., forstander, Vilvorde, Charlottenlund.
 Jessen, Knud, professor, dr. phil., Gothersgade 140, K.

- Johansen, Axel, landinspektør, Helligkorsgade 5, Kolding.
Jørgensen, Erik, forstkandidat, Høyensgade 9, Ø.
Jørgensen, Frits, forstkandidat, Holstad, Norge.
Kjersgaard, K. J. Olav, forststuderende, Skovridergårdsvej 39, Holte.
Klougart, N., forstander, Beder.
Knudsen, J., afdelingsgartner, Rudolf Wulfsgade 18, Århus.
Koch, W. S., damefrisør, Ole Borchsvej 18 A, Valby.
Kraft, Carlo, prokurist, Slotsherrensvej 213, Vanløse.
Krarup, Poul, havebrugskandidat, Tystrup Præstegård, Fuglebjerg.
Kreiberg, N., forststuderende, Møllebakken 32, Brh.
Køhler, P., forstkandidat, Holgersvej 14, Charlottenlund.
Lange, Johan, dendrolog, mag. scient., Rolighedsvej 23, V.
Larsen, C. Syrach, arboretforstander, dr. agr., Forstbotanisk Have, Charlottenlund.
— Svend, overdyrlæge, Skive.
Lybye, Søren, skovrider, Hjedsbæk pr. Støvring.
Løvengreen, Ingeb., fru direktør, Hvidørevej 68, Klampenborg.
Løvengren, J. A., skovtaksator, Lindevej 6, Espergærde.
Løwe, Georg, forstkandidat, Vinding pr. Vejle.
Mark, P., gartner, Frederikssundsvej 81 D, NV.
Melkær, S., handelsgartner, Tølløse.
Moltesen, P., professor, Rolighedsvej 23, V.
Muus, H., skovrider, Lindersvold Skovridergård, Fakse.
Møller, Carl Mar., professor, dr. phil., Rolighedsvej 23, V.
Nannestad, Niels Chr., forststuderende, Nørre Søgade 29, K.
Nedergaard, Inge, frøken, Edlevej 12, Hellerup.
Nielsen, Aage, havebrugskandidat, Køge Højskolehjem, Vestergade, Køge.
— A. Holm, dyrlæge, Regstrup.
— E. Nordentoft, tandlæge, Thisted.
— Oskar, planteskoleejer, Birkholm, Vassingerød.
— P. C., amanuensis, forstkandidat, Arboretet, Hørsholm.
Oksbjerg, Erik B., forstkandidat, Løndal pr. Addit.
Olsen, Aksel, planteskoleejer, Kolding.
— Grønlund, savværksbestyrer, Kirsebærbacken 1, Hillerød.
— Karl, postbud, Rødhættevej 8, Herlev.
— Ole, overgartner, Langøgade 8, Ø.
— P. skovfoged, bestyrer, Pjedsted.
Onø, Hakon, havearkitekt, Vibeholmen 12, Valby.
Pagh-Andersen, H., kommunegartner, Hovedgaden 74, Bagsværd.
Paludan, Fr., forstkandidat, Kratte-masugn, Torsåker, Sverige.
— H. K., professor, Rolighedsvej 23, V.
— Otto, planteskoleejer, Klarskov.
Pedersen, Anton, professor, Rolighedsvej 23, V.
— Asger, gartner, Bækkeskov, Tappernoje.
— Karl, planteskolebestyrer, Myrup, Ørslev pr. Slagelse.
— Kristine, lærerinde frøken, Åbybro.
— C. J. Eggert, planteskoleejer, Nykøbing F.
Petersen, Erik, stadsgartner, Finsenvej 4, F.
Planteopatologisk Laboratorium, Rolighedsvej 23, V.
Poulsen, Niels Dines, havebrugskandidat, Kellersis pr. Kvistgård.

- Poulsen, Svend, jun., planteskolebestyrer, Rønosalé, Roskilde
 — Svend, planteskoleejer, Tårnvej 97, Valby.
- Qvistgaard, Poul, skovrider, Liliedal pr. Ejby.
- Qwist, E., stiftsgartner, Vallø.
- Rafn, Haakon, grosserer, Skovfrøkontoret, Normasvej 21, Valby.
 — Johannes, forststuderende, Normasvej 21, Valby.
- Rannow, J., gartner, Strandvejen 32 A, Ø.
- Rasmussen, E. Hølmich, Ålandsgade 29, S.
- Rosenborg Have, slotsgartner L. Jensen, Østervoodgade 4 B, K.
- Roug, Ejnar, godsejer, Mørdrupgård, Lynge.
- Sandberg, L., stadsgartner, Rådhuset, Århus.
- Scheving, Nete, sekretær, Tuborgvej 54, Hellerup.
- Schovsbo, K. F. skovrider, Vellinghus, Børkop.
- Schulze, Hermann, forstkandidat, Løndal, Addit.
- Sorgenfri Slotshave, slotsgartner N. G. Treschow, Lyngby.
- Statens forstlige Forsøgsvæsen, Springforbi.
- Statens forstlige Forsøgsvæsen, Bybæk, pr. Vejle.
- Sønderhousen, O., ingeniør, Skovbakkevej 3, Charlottenlund.
- Sørensen, Anton, anlægsgartner, Kettevej 63, Valby.
 — Knud Kjærsgaard, inspektør, Kelleriis pr. Kvistgård.
 — N. M., overgartner, Humleore, Kværkeby.
 — Th., lektor, dr. phil., Rolighedsvej 23, V.
- Tellerup, E., kriminaloverbetjent, Ærtevej 9, Brh.
- Thofte, V. E., forststuderende, Helgolandsgade 9, V.
- Tholle, Johs., havearkitekt, Lauritz Sørensensvej 2, F.
- Thulin, Ib, forstkandidat, Løgstørgade 32, Ø.
- Wangmar, E., trädgårdsmästare, Ängelholm, Sverige.
- Wedege, H., klostergartner, Gisselfeld Kloster, Haslev.
- Vedel, Helge, forststuderende, Åstrupvej 41, Haderslev.
- Winther, Knud, gartner, Nordfeldvej 7, Brh.
- Volsoe, H., dr. phil., Zoologisk Studiesamling, Nørregade 10, K.
- Vyk, P. Holbøll, pens. reservemester, Gl. Skovridergård, Hareskovby.
- Østergaard, Jens, havebrugskandidat, Åløkkevej 3 B, F.